

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MARDİN SÜRYANİ CEMAATİ ÖRNEĞİNDE KÜLTÜREL
İFADE VE ANLAM ÜRETME ALANI OLARAK
RİTÜELLER VE MÜZİK**

Hazırlayan
Bilgihan AKBABA BOZOK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN

İZMİR-2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“MARDİN SÜRYANİ CEMAATİ ÖRNEĞİNDE KÜLTÜREL İFADE VE ANLAM ÜRETME ALANI OLARAK RİTÜELLER VE MÜZİK”** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2009

Bilgihan AKBABA BOZOK

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../2009 tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Müzik Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Bilgihan Akbaba Bozok'un "**MARDİN SÜRYANİ CEMAATİ ÖRNEĞİNDE KÜLTÜREL İFADE VE ANLAM ÜRETME ALANI OLARAK RİTÜELLER VE MÜZİK**" konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday/...../2009 tarihinde, saat’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

• Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: AKBABA BOZOK

Adı: Bilgihan

Tezin/Projenin Türkçe Adı: MARDİN SÜRYANİ CEMAATİ ÖRNEĞİNDE
KÜLTÜREL İFADE VE ANLAM ÜRETME ALANI OLARAK RİTÜELLER VE MÜZİK

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: MUSİC AND RITUALS AS CULTURAL
EXPRESSION AND MEANING PRODUCTION FIELD: THE EXAMPLE OF MARDIN
SYRIAC COMMUNITY

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2009

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 110

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 60

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: İbrahim Yavuz

Soyadı: YÜKSELSİN

Türkçe Anahtar Kelimeler:

Keywords

1- Süryani, Süryaniler

1- Syriac, Syriacs

2- Kültürel İfade

2- Cultural Expression

3- Anlam

3- Meaning

4- Ritüel

4- Ritual

5- Müzik

5- Music

Tarih:/...../2009

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet

Hayır

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Mardin Kadim Süryanileri, kendilerini, kurulan ilk medeniyetlerden bu yana, Mezopotamya'da yaşamış olan tüm Mezopotamya Halkları'nın torunları olarak tanımlarlar. Bu süreçte çeşitli isimlerle tarihe geçmiş bu halklar, kolektif isimlerine ilişkin, aralarında en çok kabul gören fikre göre; kendilerini Hıristiyanlık'ı seçmeyen soydaşlarından ayırmak için Süryani ismini almışlardır.

Süryaniler Hıristiyanlık'a geçiş yaptıkları dönemde yaşadıkları bölgelerde hakimiyet kuran güçlü imparatorlukların yönetiminde yaşamlarını sürdürdüler. Bu imparatorlukların sonuncusu da Osmanlı İmparatorluğu'ydu. Osmanlı İmparatorluğu parçalandıktan sonra, Süryaniler, Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamlarını sürdürdüler. Süryanilerin Türkiye'de yoğun olarak yaşadıkları yerler M.Ö. yerleşip; günümüze kadar yaşamlarını sürdürdükleri, Tur-Abdin olarak adlandırdıkları coğrafyadır.

Süryani Cemaati'nde kolektivite, ortak bir din, ortak soy ve tarih bilinci, ortak bir dil, ortak bir topluluk ismi, ortak bir yaşam modeli gibi bileşenler üzerine kuruludur. Süryani Cemaati üyeleri, ortak soy bilinçlerini, ortak dinleri olan, Hıristiyanlık üzerine temellendirmişlerdir. Taşıdıkları bu özel soy bilincini, sürekli olarak işler ve aktarırlar. İsa Mesih'le aynı dili konuşan tek topluluk olmaları dolayısıyla kutsal olarak değerlendirdikleri bir dile sahiptirler: Süryanice.

Kolektiviteye dair bileşenlerin en baskını -cemaatin kendi düşüncesine göre; onları bu güne kadar bir arada tutan- ortak dinleridir. Bu cemaatte din, üyelerinin iletişimde bulunduğu bir sosyal çevreyi de var eder. Süryaniler, bu sosyal çevre içerisinde aidiyet ve bütünlük bilincine varırlar.

Ortak bir bilince sahip tüm cemaatlerde olduğu gibi Süryaniler de, kültürel kimliklerini ifade etmek ve devamlılığını sağlamak isteği taşırlar. Ortak anlamlar etrafında birleşen cemaat üyeleri bu ortaklıkları, çeşitli ifade alanları yaratarak yaşatmaya çalışırlar. Bu ifade alanlarından en verimli cemaatin kolektif değerlerinin ifadesine dayalı ve bu değerlerden beslenen simgelere bağlı anlamların üretildiği ritüellerdir.

Bir Süryani, bebekliğinden itibaren, Vaftiz ve *Qurbano* ritüelleriyle meşru olarak dahil olduğu Süryani Kolektivitesi'ne ilişkin her ritüelde yer alır. Yaşamı boyunca gerçekleştirilen her ritüel içinde Süryani Kolektivitesi'ne ilişkin değerler sistemini öğrenir. Cemaatin, kültürünü ifade ettiği bir alan olarak ritüel, sergilenen her davranışla, kullanılan her öğeyle kültürel değerlere göndermeler yapar, bu öğelerin sürekli tekrarıyla kültürel değerlere yönelik anlamlar üretir ve bu yolla da aktarılır.

Süryani Ritüelleri'nde müzik ritüeli tamamlayan bir unsurdur. Anlamlar, ritüelin amacına hizmet edecek şekilde müziğe yerleştirilmiştir, müzik olmadan ritüel amacına ulaşamaz. Ritüelde verilecek mesajlar, sekiz ana Süryani Makamı'nın etki gücüne (*ethos*) dayanarak, her ritüelin gerçekleştiriliş amacına hizmet edeceği düşünülen makamda ezgilenmiştir. İlk Süryani Kilisesi'nin kurulduğu andan itibaren kilise içi ritüellerde kullanılan bu müziksel sistem Süryaniler'e özgü anlamlarla yüklenmiş ve kültürel ifade alanlarının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu yönüyle kültürel ifadeye yönelik karakteristik bir öğedir ve kültürel ifadenin gerçekleştirildiği yegane alan olan ritüel ile bütünleşmiştir.

ABSTRACT

Mardin Syriacs who are the subjects of this study define themselves as the descendants of the Mesopotamian people who lived in Mesopotamia since the establishment of the first civilizations. In this process, in accordance with the opinion mostly accepted, these peoples that are called in various names in history took the collective name “Syriacs” to distinguish themselves from their kinds who did not choose Christianity as their religion.

Syriacs lived under the rule of the powerful empires which dominated the regions where they lived at the time when they converted into Christianity. The last of these empires was the Ottoman Empire. Following the collapse of the Ottoman Empire, Syriacs continued living in the Republic of Turkey. The places in which Syriacs mostly live in Turkey are within the region called as Tur-Abdin, where they inhabited from B.C. to present time.

Collectivity in Syriac Community is based on components such as a common religion, a common understanding of race and history, a common language, a common community name, a common model of life. Syriac Community based their understanding of a common race on Christianity, which is their common religion. They continually hand down and elaborate on this distinctive understanding of race. For the fact that they speak the same language as that of Jesus Christ, they deem their language as holy; that is, Syriac.

As regarded by the community itself, the most dominant component regarding collectivity is their common religion which has held them together up to this day. This also helps to create a social environment within which members of the religion communicate with each other in this community. Within this social environment, Syriacs get a sense of belonging and collectivity.

As in all communities having a common consciousness, Syriacs also wish to express their cultural identity and to ensure its continuity. The members of the community who unite around a realm of common meanings try to keep that community alive by creating various areas of expression. The most effective of these areas of expression are rituals which are based on the

expression of the collective values of the community and within which meanings connected with symbols are fed by these values.

All the Assyrians take part in every ritual related with Syriac Collectivity, which they legitimately participate in through rituals of Baptism and Qurbano since their infancy. They automatically learn the system of values related with Syriac Collectivity in every ritual performed throughout their lifetimes. As an area in which the community expresses its culture, the ritual refers to cultural values through every behaviour shown, every component used. It generates meanings intended for cultural values by continuous repetition of these components and it is transferred in this wise.

Music in Syriac rituals is a component that completes the ritual. Meanings are placed into the music so as to serve the purpose of the ritual; the ritual cannot reach its goal without music. The messages to be given in the ritual are harmonized within the tunes that are thought to realize the purpose of every ritual by depending on the strength of impact reached through eight main Syriac tunes (melodies). From the time when the first Assyrian church was established, this musical system used in the rituals in churches is charged with Syriac-specific meanings and it has been an integral part of areas of cultural expression. In this aspect, it is a characteristic component intended for cultural expression and it has integrated with the ritual which is the only area in which cultural expression is realized.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans öğrenimime başladığım ilk yıl tanıştığım etnografik çalışmalar, bana zor geldiği kadar ilgimi de çekiyordu. Bu çalışmalarla edinilen kazanımların hiçbir yolla elde edilemeyeceğini düşünüyordum. Tez konumu belirleme zamanı geldiğinde, ilk defa bu çapta bir araştırma yapacağım için çekinerek ama büyük bir istekle, Lisans öğrenimime başladığım yıllardan bu yana merak ettiğim ve hakkında ancak kısıtlı verilere ulaşabildiğim Süryani Cemaati'ne ilişkin bir çalışma yapma fikrimi danışman hocama sundum. Hocam, bu çalışmanın birçok sebebe bağlı olarak bir Yüksek Lisans öğrencisi için zor olabileceği konusunda endişelerini belirtse de; konuya olumlu yaklaştı. 2007 Temmuz ayında büyük bir heyecanla, Süryaniler'in öz toprakları olduğu için daha doğru veriler elde edebileceğim düşüncesiyle Mardin'e gittim. Hiç kimseyi tanımadığım, farklı bir kültürel yapısı olan bu şehir beni başlangıçta biraz tedirgin etse de araştırmam başlamıştı ve bitmeliydi...

İlk olarak tez çalışmalarım boyunca beni hep destekleyen ve yüreklendiren; çalışmamın yavaş ilerlemesine rağmen bıkmadan, her ihtiyacım olduğunda, bana zaman ayıran danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İ. Yavuz YÜKSELSİN'e; çalışmalarını hayranlıkla takip ettiğim hocalarım Prof. Dr. Fırat KUTLUK'a, Prof. Dr. Yetkin ÖZER'e ve Doç. Dr. Ayhan EROL'a; tüm sıkıntılarımı benimle birlikte paylaşan sevgili aileme, Mardin'e ilk gidişimde bana şehri tanıtan ve Süryaniler'le iletişim kurmama yardımcı olan sevgili Münire Palancı'ya; bana gösterdiği yakınlık ve çalışmama verdiği destek için Mardin Metropolitisi Sayın Filüksinos Saliba ÖZMEN'e; yoğun etkinliklerine rağmen, çalışmama saatlerini harcayan Sayın Hori episkopos Gabriyel Akyüz'e ve bana yakınlık gösteren sevgili ailesine; bana evlerini açan Sevgili Janet ve Şabo ÇAKMAK'a, Belma YERLİ'ye ve Deniz KIRILMAZ'a; çalışmam boyunca beni yalnız bırakmayan, benimle birlikte çabalayan sevgili arkadaşım Gabi YERLİ'ye ve makamsal müzik kuramlarıyla ilgili yardımlarından dolayı sevgili arkadaşlarım Erkan DEMİREL'e ve Güvenç BİRER'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

RİTÜEL, KİMLİK, MÜZİK

1.1. Kutsal Bir Oyun: Ritüel	12
1.1.1. Kültürel Bir Olgı: Oyun.....	13
1.1.2. Oyunun Kültür Üretici İşlevi.....	15
1.2. Kimliksel İnşa ve İfade Alanı Olarak Ritüel	16
1.3. Ritüelin Kolektif Bilinç Sağlayıcı Rolü.....	17
1.4. Kültürel Anlam Üretme Alanı Olarak Ritüel.....	18
1.4.1. Anlamın Tanımlanması	18
1.4.2. Ritüelde Anlamın Üretilme Yolları.....	19
1.5. Ritüelde Müziğin Kullanımı ve Rolü.....	20

2. BÖLÜM

SÜRYANİ OLMAK

2.1. Tarihsel Perspektif	23
2.1.1. Süryaniler'in Kökeni	23
2.1.2. Süryani Sözcüğünün Etimolojisi	25
2.1.3. Hıristiyanlık Dönemi	26
2.1.3.1. Süryaniler'in Bölünmesi	28
2.1.4. Türkiye'de Süryaniler	30
2.1.5. Mardin Süryanileri.....	31
2.2. Dilbilimsel Perspektif	34
2.3. Mardin Süryani Cemaati'nin Kolektif Özellikleri	36
2.3.1. Geçim Alanları.....	36
2.3.2. Ortak Dinsel Pratiklere Bağlılık.....	38
2.3.3. Kilise Merkezli Örgütlenmeler.....	43
2.3.3.1. Kilise Hiyerarşisi	45
2.3.4. Kültürel Etkileşim.....	47

3. BÖLÜM

SÜRYANİ RİTÜELLERİ

3.1. Geçiş Ritüelleri	61
3.1.1. Vaftiz	61
3.1.2. Evlilik Ritüeli.....	64
3.1.2.1. Kız İsteme- Söz.....	64
3.1.2.2. Nişan	65
3.1.2.3. Kına	66
3.1.2.4. Dinsel Nikâh.....	68
3.1.2.5. Sabahiye	70

3.1.3. Ölüm Ritüeli.....	71
3.1.4. Kâhin Resamet Ritüeli.....	73
3.2. Takvime Bağlı Ritüeller.....	74
3.2.1. Namaz.....	74
3.2.2. Kutsal Ayin.....	76
3.2.3. Qurbano Ritüeli.....	77
3.2.4. Bayram Ritüelleri.....	78
3.3. Bunalım Ritüelleri.....	79
3.3.1. Qandilo Ritüeli.....	79

4. BÖLÜM

SÜRYANİ KİLİSE MÜZİĞİ'NİN ÖZELLİKLERİ

4.1. Müziğin İbadete Girmesi.....	81
4.2. Kilise Müzik Tipleri ve Biçemsel Özellikleri.....	83
4.2.1. İlahi.....	83
4.2.2. Dua.....	89
4.3. Makam Dizgesi.....	90
4.3.1. Süryani Makam Tipleri.....	90
4.3.2. Makamların Seyir Özellikleri.....	92
4.3.3. Makamların Perde Dizgeleri.....	97
4.3.4. Makamların Ritüel Tipleriyle İlişkisi.....	101

SONUÇ.....	103
------------	-----

EKLER.....	
------------	--

Ek- 1: Cd Listesi: Müziksel Analizde Kullanılan Örnekler.....	106
---	-----

KAYNAKÇA.....	107
---------------	-----

ÖZGEÇMİŞ

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Tur-Abdin Haritası	31
Şekil 2. Kuryeleyson	55
Şekil 3. Barekhamor. Diyakos- Kâhin Dönüşümlü Seslendiriminden Bir Kesit.....	84
Şekil 4. Haylavoto.16'lı Hece Ölçüsünde Yazılmış Manzum Bir İlahi	85
Şekil 5. Mor Afrem- Malağo Dbesro. 7'li Hece Ölçüsünde Yazılmış Manzum İlahi	85
Şekil 6. Diloğ. Mensur Bir İlahi.....	86
Şekil 7. Kadişat Aloho. Üçlü Kutsallıklar	86
Şekil 8. Zodek Nehve 1. Mısra Qadmoyo	87
Şekil 9. Zodek Nehve 1. Mısra Trayono	87
Şekil 10. Zodek Nehve 1. Mısra Tilithoyo	88
Şekil 11. Zodek Nehve 1. Mısra Ribihoyo	88
Şekil 12. Zodek Nehve 1. Mısra Himişoyo.....	88
Şekil 13. Zodek Nehve 1. Mısra Şititoyo.....	88
Şekil 14. Zodek Nehve 1. Mısra Şibihoyo.....	88
Şekil 15. Zodek Nehve 1. Mısra Timinoyo.....	89
Şekil 16. Yüzük Kutsarken Okunan bir dua kesiti.....	89
Şekil 17. Şupho	89
Şekil 18. Qadmoyo	93
Şekil 19. Trayono	94
Şekil 20. Tilithoyo	94
Şekil 21. Tilithoyo	95
Şekil 22. Ribihoyo	95
Şekil 23. Himişoyo	96
Şekil 24. Şititoyo	96
Şekil 25. Şibihoyo	97

Şekil 26. Timinoyo	97
Şekil 27. Qadmoyo Perde Dizgesi.....	98
Şekil 28. Trayono Perde Dizgesi	98
Şekil 29. Tilithoyo Perde Dizgesi 1	98
Şekil 30. Tilithoyo Perde Dizgesi 1a.....	99
Şekil 31. Tilithoyo Perde Dizgesi 2.....	99
Şekil 32. Tilithoyo Perde Dizgesi 2a.....	99
Şekil 33. Ribihoyo Perde Dizgesi	99
Şekil 34. Himişoyo Perde Dizgesi	100
Şekil 35. Şititoyo Perde Dizgesi	100
Şekil 36. Şibihoyo Perde Dizgesi	100
Şekil 37. Timinoyo Perde Dizgesi.....	100
Tablo 1- Mardin Süryanileri'nin 2005 Yılı, Yerleşim Yerlerine Göre Nüfus Dağılımı	32

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1 Hat Sanatı'yla Yazılmış Kutsal Metinler İçeren Bir Kitap.....	37
Fotoğraf 2 Taş İşçiliği	37
Fotoğraf 3 Basma Boyama: İsa Mesih Son Fısıh Yemeği.....	38
Fotoğraf 4 Küçük Bir Çocuğun Taşdığı Haç Kolyesi	41
Fotoğraf 5 Bir Süryani İşyerinde İsa'nın Çarmıha Gerilişinin Sahnелendiği Bir Resim	42
Fotoğraf 6 Süryani Evleri'nde Sıkça Rastlanan Dinsel Simgelerden Biri.....	42
Fotoğraf 7 Firmo	54
Fotoğraf 8 Kduşkudşin	54
Fotoğraf 9 İsa'nın Öğrencilerini ve Kendisini Simgeleyen On iki Küçük, Bir Büyük Kandil	55
Fotoğraf 10 Kâhinin Elini Öpüp Kutsamasını Alan Diyakos.....	60
Fotoğraf 11 Ritüel Bitiminde Metropolit'in Tuttuğu Silibo'nun Öpülmesi.....	61
Fotoğraf 12 Vaftiz	64
Fotoğraf 13 Üç Büyük On İki Küçük Mum Dikilmiş Kına Tepsisinin Oynatılması ..	67
Fotoğraf 14 Geline Kına Yakılması	68
Fotoğraf 15 Evlilik Tacının Kutsanması	69
Fotoğraf 16 Dinsel Nikâhın Ardından Kduşkudşin'in Önünde Yapılan Takı Merasimi	70
Fotoğraf 17 Bir Kâhin'in Kırklar Kilisesi'nin Duvarındaki Mezarı.....	73
Fotoğraf 18 Kâhin Resamet Ritüeli	74
Fotoğraf 19 Akşam Namazı.....	75
Fotoğraf 20 Namazda Dua Okunması.....	76

EKLER LİSTESİ

Ek- 1: Cd. Listesi; Müziksel Analizde kullanılan Örnekler.....	106
--	-----

GİRİŞ

Mardin Süryani Cemaati¹, etrafında bütünleştikleri, onları farklı kılan kolektif değerlerini ve bu değerlerin içerdiği anlamları ifade etme, aktarma, yüceltme ve yeniden üretme gereksinimlerini karşılama ritüeli kullanırlar. Ritüel, kültürel ifade ve anlam üretme alanı olarak cemaatin, farklılığını çeşitli biçimlerde ifade edebilmesi, kolektif değerlerini aktarması ve bu değerlere bağlı olan anlamların yeniden üretmesinde en verimli sağlayıcıdır. Cemaatin kolektif değerlerinin temsiline dayalı ve bu değerlerden beslenen simgelere bağlı olarak anlamların üretildiği ritüel, taşıdığı kültürel ifade değeri ve anlam içeriği sayesinde kültürel kimliği korur, yeniden tanımlanmasını ve aktarılmasını sağlar. Ritüelin, bu süreçte güç aldığı en önemli öge müziktir. Verilmek istenen mesaj sözlerle, ritüel müziğine doğrudan yerleştirilmiştir, dolayısıyla kolektif değerlere bağlı bu mesajlarla kültürel ifade ve anlam üretimi kendiliğinden gerçekleşir. Cemaat ritüel müziğiyle, kültürel farklılıklarına göndermeler yapar, kimliğini ifade eder, yeniden üretir ve aktarır. Bu çalışmanın amacı, Mardin Süryani Cemaati'nin, Mardin'de yaşayan diğer cemaatlerle yoğun kültürel etkileşimi nedeniyle sınırları görece silikleşse de, birçok kültürel farklılık taşıdığını ve bu farklılıklar etrafında bütünleştiğini; bu farklılıklardan temellenen ortak değerleri ve anlamları ifade etme ve yeniden üretmede kullanılan bir alan olarak ritüelin ve ayrılmaz bütünü olan müziğin anlamsal boyutlarını incelemektir. Bu çerçevede, kültürel toplulukların/cemaatlerin kimliksel ifade alan ve biçimlerine duydukları gereksinime bağlı olarak, kültürel kimliğin inşa ve ifade alanları, kimliğin bu alanlarda ifade edilmiş biçimleri ve üretilen –ve yeniden üretilen- anlamların bağlı olduğu kolektif değerler önem kazanır.

Çalışmada, 'cemaat (*community*)' ve 'topluluk' terimleri birbiri yerine kullanılabilir terimlerdir. Süryaniler'in kendi kolektivitelerinden söz ederken 'cemaat' terimini kullanmaları, Süryani kolektivitesini adlandırmada belirleyicidir. Bu çalışmada, literatürden faydalanılmakla birlikte alan çalışması yoluyla elde edilen veriler temel alındı. Süryaniler'in, bir arada yaşadıkları diğer cemaatlerle

¹ Çalışmada Mardin Süryanileri adlandırmasıyla ele alınan cemaat, Mardin şehir merkezinde yaşayan, Kadim Kırklar Kilisesi'ne kayıtlı, Mardin Kadim Süryanileri ya da Mardin Kadim Ortodoks Süryanileri olarak da bilinen cemaattir.

etkileşimlerini de dikkate alarak, taşıdıkları kültürel farklılıkları yaşamları içerisinde görebilmek, bu farklılıklardan temellenen ortak değerleri ve anlamları ifade etme ve yeniden üretme sürecini gözlemleyebilmek gibi amaçlarla iki evrede gerçekleştirilen ve yaklaşık dört ay süren bir alan çalışması yapıldı. Çalışmanın ilk evresi 01 Temmuz 2007'de başladı ve 26 Ağustos 2007'de sona erdi. Bu süre içinde alandan kısa sürelerde ayrılmakla birlikte alan dışında geçirilen toplam süre 15 günü geçmedi. İkinci evre ise 2008 yılının 10 Temmuz gününden itibaren 26 Ağustos gününe kadar alanda bulunularak gerçekleştirildi.

Birinci evrede Süryani Cemaati'nden bireylerle iletişim kurulmadan önce Süryaniler'in azınlık olmaları dolayısıyla cemaat dışındakilere kapalı olabilecekleri ihtimali göz önünde bulundurularak, onlara yakın olan Arap ve Kürt asıllı bireylerle ve cemaatin dinsel lideri, Kadim Kırklar Kilisesi *Ruhani'si*² *Horiepiskopos*³ Gabriyel Akyüz'le iletişim kuruldu. Daha sonra Mardin *Metropolit'i*⁴ *Filüksinos*⁵ Saliba Özmen ile tanışmak ve araştırmadan haberdar olmasını sağlamak amacıyla, hemen hemen 650 yıl Süryani Kadim Ortodoks Patrikliği'ne ev sahipliği yapmış, Deyr-ul Zafaran Manastırı'nda ziyaretine gidildi ve onun da desteği ve onayı alınarak araştırmaya fiilen başlandı. Kolektivitinin ağırlıklı olarak dinsel çerçevede tanımlandığı Süryani Cemaati'nde dinsel liderler tarafından kabul görmek, cemaat tarafından da kabul görmek anlamına geldiği için bu aşamadan sonra araştırma her açıdan daha rahat yürütüldü. İkinci evrede de ağırlık yine Süryani Cemaati üzerinde tutulmakla birlikte Mardin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Arap ve Kürt asıllı bireylerle de ilişkiler kuruldu, görüşmeler yapıldı ve mümkün olabildiğince toplumsal etkinliklere katılındı. Alan çalışması sürecinde düzenli olarak gerçekleşen kilise içi ritüellerin gözlemi yapıldı. Araştırmanın dinsel boyutlarıyla ilgili olarak Gabriyel Akyüz'le birçok

² *Ruhani*: Rahip, Papaz ya da daha üst bir statüye sahip, Süryani din adamlarına verilen genel ünvan. Diğer adıyla Kahin; Süryanice'de *Kohno*.

³ *Horiepiskopos*: Papazlar için üstün nitelik belirten bir ünvan. Din adamları hiyerarşisine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: 2.3.3.1. Kilise Hiyerarşisi.

⁴ *Metropolit*: *Abraşiy*e adı verilen belirli idari bölgelerden sorumlu, *Patrik*'ten bir alt statüde olan dinsel lider.

⁵ *Filüksinos*: *Metropolit*'ler hangi idari bölgenin lideri olduklarını belirten bazı ünvanları *Metropolit* ünvanıyla birlikte kullanırlar. *Filüksinos* ünvanı da, bu ünvanı taşıyan *Metropolit*'in Mardin *Abraşiyesi*'nin lideri olduğunu belirtir.

görüşme, birkaç *Diyakos*⁶ ve bir *İncil-i Şemmas*'la⁷ birkaç görüşme, *Deyr-ul Umur* ve *Deyr-ul Zafaran* Manastırları'nda da birkaç görüşme ve ayrıca Kadim Kırklar Kilisesi Medrese öğrencileriyle birkaç görüşme ile bu mekânlarda gözlemler gerçekleştirildi.

Araştırmanın toplumsal boyutuyla ilgili çalışmalara da cemaat üyelerinin evlerine ve işyerlerine ziyaretlerde bulunularak başlandı, bu ziyaretler sonucu özellikle bayanlarla ve gençlerle yakın ilişkiler kurularak görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeler daha çok sohbet biçiminde gerçekleşti. Bu durum, verilerin yapaylıktan uzak ve objektif nitelikte derlenebilmesine zemin hazırlamakla birlikte üyelerin araştırmaya desteğini ve yardımını da sağladı. Üyeler bir süre sonra çalışmaya katkıda bulunmak için veriler ve kaynaklar sağlamaya gönüllü oldular. Alan çalışması sırasında, cemaat üyelerinin izinleri alınarak, ses ve görüntü kayıtları yapıldı. Ayrıca gözlemlere dayalı betimlemeleri içeren alan notları tutuldu. Hem dinsel hem de toplumsal boyutların anlaşılabilmesi için araştırmalar sadece görüşme süresiyle sınırlı tutulmadı, katılımcılarla ve üyelerle olabildiğince birliktelik sağlanmaya çalışıldı.

Verilerin çeşitliliği ve bakış açısının genişliği bakımından, katılımcılar yaş grupları, statüler, cinsiyetler, görüşler ve benzeri bakımlardan farklılık taşıyan profillerden seçilmeye özen gösterilse de bazı toplumsal kurallar, sosyokültürel düzey, iletişim ve ifade becerisi gibi sebeplerden dolayı sözü edilen katılımcı kategorilerinin çeşitliliğini sınırlandırmak gerekti. Görüşmeler, katılımcı tercihleri konusunda, cemaate ilişkin konulardaki bilgisi ve yetkinliği yine cemaat üyelerince meşrulaştırılmış temsilci rolündeki birkaç bireye yönlendirildi. Cemaatin çoğu bayan üyesinin konuşmaya, ifade etmeye fazla istekli ve girişken olmalarının yanı sıra cemaatle ilgili birçok konuda erkeklere göre daha çekingen bir yapıda olmaları ya da araştırmacının bir bayan olması ve Süryani Cemaati'nin toplumsal yaşamda etkin üyelerinin genellikle erkek olması gibi nedenlerle, görüşmeler sırasında cinsiyete dayalı iletişim sorunları ile karşılaşıldı. Görüşmeleri yönlendiren bir diğer etken de 'dil' farklılığı oldu. Orta yaş ve üstü çoğu Süryani'nin Türkçe'yi iyi kullanamaması,

⁶ *Diyakos*: Dinsel eğitimi devam eden, kilise içi ritüellerde sınırlı yetkilere sahip, ritüeli yöneten din adamına yardımcı olmakla yükümlü, kendi içinde de belli bir hiyerarşisi olan statüdeki din adamı. Ayrıntılı bilgi için bakınız: 2.3.3.1. Kilise Hiyerarşisi.

⁷ *İncil-i Şemmas*: Gerektiğinde günlük toplu namazları yönetme yetkisine sahip üst düzey *Diyakos*. Ayrıntılı bilgi için bakınız: 2.3.3.1. Kilise Hiyerarşisi.

araştırmacının da Süryanice ya da Arapça konuşamaması nedeniyle görüşmelerde iletişim belli oranda bozulmaya uğradı. Dilden kaynaklı bir diğer problem de cemaate ilişkin yazılı kaynakların çoğunun Süryanice olması, bu kaynaklara ulaşılsa bile çeviri imkânlarının yetersizliği, Türkçe kaynakların da çoğunlukla aynı dinsel ya da toplumsal konularla sınırlandırılıp; çoğunlukla birbirleriyle benzer içeriklerle biçimlendirilmiş olması gibi sebeplerden kaynaklanan literatüre dayalı veri eksikliğidir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde ‘oyun’ kavramından yola çıkılarak genel özellikleriyle Ritüel, Kimlik, Müzik ele alındı. Ritüel, kutsal bir eylem/oyun olarak kabul edilerek; ritüelin ilişkili olunan kültürün bir çeşit temsili olduğu fikrinden hareketle, kimliksel inşa ve ifadeye zemin oluşturması, kültürel değerlere ilişkin anlam üretme işlevi, etrafında bütünleşilen ortaklıklara ilişkin bağlılıkları sunmak ve yaşatmak amacıyla ortak eylem yoluyla kolektif bilinç sağlayıcı rolü, ritüel ve müziğin ayrılmaz bir bütün olarak kültürel değerlere hizmet edecek şekilde kullanımı ele alındı. İkinci bölümde, Süryaniler’in taşıdığı kültürel farklılıklar, kolektivitenin oluşumunda ve kolektiviteye ilişkin öğelerin yeniden üretimi ve aktarımının sağlanması sürecinde etken olan tarih ve dil sağlayıcılarının gösterdiklerinden de yararlanarak ele alındı. Süryani olmak, geçmişte ve günümüzde gösterdiği karakteristikler ve kolektif özellikler bağlamında tanımlandı. Üçüncü bölümde ritüeller, Süryaniler’in, onları farklı kılan kolektif değerlerini ve bu değerlerin içerdiği anlamları ifade etmede, aktarmada ve yeniden üretmede, kimliksel inşa ve kolektif bilinç sağlamada ritüelden nasıl yararlandıklarını anlamak amacıyla, Mardin Süryani Cemaati özelinde incelendi. Dördüncü ve son bölümde ise tamamen cemaatin kolektif değerlerine dayalı ve sadece Süryani olmaya özel bir ifade olan kilise müziğinin taşıdığı biçimsel ve karakteristik özellikler ve bu müziğin ritüel tipleriyle ilişkileri ele alındı.

Çalışmaya kuramsal zemin oluşturan bazı temel kavramları öncelikli olarak ele almak çalışmayı anlam kargaşasına meydan vermeden, daha anlaşılır kılacaktır.

Kimlik

Kimlik kavramı tanımlanırken, bireyin kimliğini oluşturma sürecini ve bu süreçte belirleyici rol oynayan birçok faktörü çevreleyen bir sosyokültürel matrisin (*matrix*) varlığı dikkate alınmalıdır. Bu çalışma için, söz konusu sosyokültürel matrisin ırk, din, kültür ve benzeri damarlarından temellenmiş birçok belirleyici faktörün varlığına

bağlı olarak kurgulanmış, kapsamlı bir kimlik kavramı üzerinden hareket etmek yarar sağlayacaktır. Birey, kimliğini tanımlarken tarafsız ve ön yargısız değildir. Kimliğini, içerisine doğup büyüdüğü yapının ona sağladığı anlamları, olasılıkları, alternatifleri, değerleri, inançları, zevkleri ve benzeri öğeleri kullanarak tanımlar.

Kültürel Kimlik

Bireyin, kimliğini tanımlarken kullandığı anlamlar ve değerler sistemini ona sağlayan ve onu şekillendiren şey, içerisine doğup büyüdüğü kültürdür. Kültür bireyin kimliğini oluşturabilmesinde bir işleme süreci (Williams, 1993:8) bir ön koşuldur çünkü birey, kimliğine ilişkin değerlendirmelerini, sorgulamalarını, anlamlandırmalarını, yargılarını doğuştan sahip olduğu kültürün sağladığı zeminde, bu kültürün üyeleriyle etkileşim içinde gerçekleştirir. Seçimlerini söz konusu kültürün sağladığı verileri kullanarak ve yine bu kültürün sağladığı seçeneklerle sınırlı olarak yapar, seçimlerini yaparken içerisine doğduğu kültürün ona sağladığı verilerden ve yaşamını sürdürdüğü koşullardan etkilenir. Birey hangi kültür içerisine doğacağına karar veremez elbette ama içerisine doğduğu kültürle özdeşleşmek konusunda kişisel seçim hakkına sahiptir. Birey kimliğini doğuştan sahip olduğu kültürün karakteristiklerine göre değil; istediği biçimde yeniden tanımlayabilir. Kimliğini belirli bir kültür içinde tanımlayan bireyin, artık o kültürün getirdiği sorumlulukları, zorunlulukları, kısıtlamaları, bağlılıkları, o kültür içerisinde daha önceden oluşturulmuş kuralları, kültüre ait benzeri öğeleri kabul etmesi ve benimsemesi beklenir. Bu gereklilikleri yerine getiren birey, davranışlarını, duygularını, amaçlarını, değerlerini ve benzeri karakteristiklerini, ilişkilendiği kültür aracılığıyla anlamlandırırken aynı zamanda kendini bazı bireylerle aynı, bazı bireylerden de farklı olarak tanımlayabilir.

Söz konusu farklılaşma bireyin kimlik iddiası ve oluşturması için zorunludur, farksızlaşma ise daha çok aidiyet gereksinimi ve korunma stratejisiyle bağlantılıdır. Kimlik, toplumsal olarak bir dizi farklılıkla kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkar. Farklılıklar var olmasaydı kimlik de onlardan farkı sayesinde kendi sağlamlığıyla var olamazdı. Kültürel farklılık temeline göre bir araya gelmiş bireylerden oluşan cemaatlerin, ayırt edilme, karşı olma ve kendisi olma arzusuyla kendilerini diğer cemaatlerden farklılaştırarak geliştirdiği aidiyet bilinci Kültürel kimliktir. 'Kültürel farklılıklar' terimiyle din, etnik köken, ulus, ideoloji, dünya görüşü ya da tercih edilmiş yaşam modeli esasına göre biçimlenmiş kimlikler arasındaki ayrışma süreci

kastedilmektedir. Sayılan bu esaslardan birini ya da bir kaçını içeren bu kimlikler, birbirleriyle dinamik söylemsel etkileşim içinde oluşan, dolayısıyla da değişmesi kaçınılmaz olan kültürel bileşimleri kapsar (Erol, 2002:217-219). Kültürel kimlik, bir cemaatin kültürü tarafından oluşturulan, kendini diğer kültürlerden ayırt eden özel anlamlara sahip, ortak bir kimliktir. Üyelerine sunduğu değerlere kendi tarihi boyunca geliştirdiği özel anlamlar yüklediği ve üyelerini diğer kültür üyelerinden daha farklı ve özel değerlerle biçimlendirdikleri düşünüldüğü için kültürel kimliklerin devamlılığına, üyelerce, oldukça önem verilir. Kültürel bir cemaatin üyeleri, kendi istekleriyle kimliklerini tanımlayacakları ve özdeşleşecekleri kültüre bağlılıklarını sunamadıkları ve devamlılığını sağlayamadıkları sürece aidiyet duyguları zedelendiği için rahatsızlık duyarlar. Devamlılığa verilen önemin yanında, kültürel kimliklerin 'tanınma'sı isteği de önem taşır. Birey kimliğinin temel karakteristiklerini, diğer bireylerle etkileşim içinde, kültürel kimliği çerçevesinde tanımlar geliştirir ve ifade eder. Birey bu süreçte ait olduğu cemaatin kültürel özellikleri ve diğer cemaatlerden farklılıkları içerisinde varlık ve anlam kazanır. Kendini gerçekleştirirken ona referans olan bu kültürel özelliklerin ve farklılıkların kamusal alanda saygı görmesi ve tanınması bu nedenle önemlidir.

Kolektif Kimlik

Kültürel farklılıklar temeline göre oluşmuş cemaatlerin kolektif aidiyet bilinci olarak kimlik, o insan topluluğunun kolektif kimliği olarak kavramsallaşır. Buna göre kolektif kimlik bir topluluğun kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bir tekillik taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusudur (Erol, 2002:219). Kültürel farklılıklar temeline göre oluşmuş cemaatler, tarih birliği, yaşamsal pratikler, din, dil, toprak birliği ve benzeri ögelere değer veren ve bu ögelerin eşsiz olduğunu düşünen, kendilerini bunlardan herhangi birinin ortaklığıyla tanımlayabilen ve her zaman ortak idealler, ortak arzular ve ortak bir kültür bilinci taşıyan cemaatlerdir. Söz konusu cemaat üyeleri, farklı oluşlarının ve aitliklerinin ifadesini kolektif kimliklerinde bulurlar. Bu cemaatlerin üyeleri kendi istekleriyle kimliklerini tanımlayacakları, özdeşleşecekleri kültüre bağlılıklarını sunamadıkları ve kültürün devamlılığını sağlayamadıkları sürece aidiyet duyguları zedelendiği için rahatsızlık duyarlar.

Sözü geçen cemaatler, yaşamsal ihtiyaçlarını giderebilmek için egemen kültürün getirdiği yaşam biçimi, sorumluluklar, zorunluluklar ve olanaklar dahilinde seçimler yapmak, her konuda egemen kültüre uyum sağlamak; yaşamlarını

sürdüremeleri buna bağlı olduğu için egemen kültürde faaliyet göstermek zorundadırlar. Bu cemaatlerin üyeleri, fırsat, statü, uygun maddi ve sosyal koşulları sağlayabilmek için egemen kültürle özdeşleşmeyi seçmek zorunda kalabilirler. Bu durum seçme bağlamı olarak kültürün önemine işaret eder. Seçme bağlamı olarak kültür siyasal toplumun egemenleşmiş kültürünü ifade eder (Tok, 2003:71). Bu durumda cemaat üyelerinin yaşamlarının çok büyük bir bölümü egemen kültürün belli alanlarında geçer ve bu alanlar yaşamsal sağlayıcılık açısından çok önem kazanmaya başlar. Kimliğin tanımlanma ve geliştirilme sürecinde etkisi bulunan egemen kültür kurumları, kitle iletişim araçları, kamusal alanlar ve benzeri sosyal yaşam paylaşımları bireyi öz kültüründen uzaklaştırır. Böylece söz konusu cemaat üyelerinin kimlikleri egemen kültürde biçimlenir. Dillerini, tarihlerini ve benzeri önemli ortak kültür öğelerini dahi öğrenemeyebilirler. Özellikle de asimilasyon gibi bir süreç söz konusuysa- ki azınlık kültür üyelerinin yaşamsal gereksinimlerini karşılayabilmek için birçok konuda egemen kültüre uyum sağlamak zorunda olmaları durumu, asimilasyonu kaçınılmaz kılar- bu tür cemaatler kültürlerinin devamlılığını simgesel düzeyde sağlamak zorunda kalabilirler. Bireyin egemen kültürde eğitim, iş, fırsat, kariyer ve benzeri nedenlerle faaliyet göstermesi gereken alanlar büyüdükçe ve yaşamsal bir önem kazandıkça, kolektif kimliğine ilişkin faaliyet gösterebileceği alanlar küçülür ama birey için kolektif kimliğinin önemi daha da artar. Birey bu durumda öz kültürünü tehdit altında hissettiği için kolektif kimliğini koruma, tanınmasını ve devamlılığını sağlama, kimliğini kurumsallaştırma çabasına girme, farklılıklarını daha fazla ifade etme eğiliminde olabilir.

Birey kimliğini sosyokültürel matriste başka bireylerle etkileşerek tanımlarken aynı zamanda kim olmadığını, bir şeyleri kabullenirken bir şeyleri reddettiğini de göstermiş olur. Karşı durduğu ya da dahil olduğu şeyler yani diğerlerinden farklılığı, bireyin kimlik göstergesi olan sınırlarını çizer. Sınırlar bireysel kimlikte olduğu gibi kolektif kimlikte de söz konusudur. Kimliksel sınırlar, cemaatin isteyerek kabul ettiği, özel anlamlar yüklediği, cemaat üyelerini ortak anlamlar etrafında birleştiren, zaman içinde koşullara göre değişebilen karakteristikler içerir ve cemaatlerin etkileşmesi sonucunda diğerlerini dışlamalarından ya da dışlanmalarından kaynaklanan 'biz' ve 'ötekiler' kategorizasyonu ile belirlenir. Bir cemaat, sınırlarını kendisi belirleyebileceği gibi, sınırları diğer cemaatler tarafından da belirlenebilir. Sınırlar çoğu zaman din, dil, ulus, toprak parçası, siyasal ya da tarihsel ortaklıklar ve benzeri keskin farklılıklara dayalıdır ama bu özelliklerin hepsinin bir arada bulunması gerekmez, sadece kurgulanmış bir kolektif kimlik sağlayıcısından bile

temellenebilirler. Sınırları oluşturan ögelerden herhangi birinin var olmaması da önemsizdir, bireyler kendilerini aynı ortak değere veya değerlere bağlı 'farklı' bir cemaate ait olarak hayal etmeye başlayıp; bir cemaatmiş gibi davrandıklarında o cemaat kendiliğinden var olmaya başlar. Cemaatler aidiyet bilinçlerini destekleyecek, diğer cemaatlerle sınırlarını daha da kesinleştirecek ve cemaat içi dayanışmayı sağlayacak, siyasal sınırları belli bir toprak parçasına, cemaat üyelerinin tamamının konuştuğu canlı bir dile ve benzeri kolektif kimlik sağlayıcılarına sahip olmadıklarında; kimliklerini korumaları ve yeniden üretmeleri zor gözükse de cemaatlerin kolektif kimlik oluşumu için ortak bilinçlerine gönderme yapan herhangi bir değere, sembolik ve efsanevi olsa bile –ki böyle bir durum o ögeyi daha da yüceltir- aidiyet bilincini bütünlüleyici herhangi bir ögeye sahip olmaları yeterlidir. Var olmaya başlayan cemaatlerin bağlılıklarını geliştirip sundukları ortak değerler, ayrı bir kültürel oluşum bilincine varan cemaatin sınırlarını çizer ve *kolektivitenin* inşa edilmeye başladığını gösterir.

Kolektivite cemaat üyeleri için 'öteki'lerden farklı, 'biz'ler olarak; özel bir bütüne ait olmanın verdiği güvenle birleşmek, bağlanmak, cemaat olmak demektir. Cemaat üyelerinin, kendilerini tanımladıkları ortaklıklar etrafında bütünlüşmesi ve bu bütünlüğün korunması idealini bir yaşam modeline dönüştürmeleri ile oluşan toplumsal yapıdır. Kolektivite, cemaat üyelerini belli değerler çevresinde toplar; bu değerler çevresinde bütünlüşmelerinden kaynaklı bir aidiyet bilinciyle hareket etmelerini ve bu bilince hizmet etmelerini sağlar. Bir cemaati diğerinden ayıran, üyelerinin kendilerini diğer cemaatlerin üyelerinden farklı tanımlamasını sağlayan kolektivite, bundan sonra o cemaatin ortak değerlerinin zaman ve diğer cemaatlerle etkileşim içinde uğradığı değişim doğrultusunda tekrar tekrar tanımlanır. Kolektivitenin en belirgin sağlayıcılarından biri olan, cemaatin konuştuğu dil, bir kültürel oluşumun devamlılığında, ifadesinde en önemlisi de, diğer cemaatlerin konuşmadığı bir dilse, aidiyet bilinci oluşturma ve 'öteki'ni dışlama sürecinde çok önemli bir roledir. Dil 'biz' ve 'ötekiler' bilincinin en güçlü sağlayıcılarından biridir. Kolektivitenin belirgin sağlayıcılarından bir diğeri ise cemaatlerin tarih birliği, ortak yaşam biçimleri, toprak birliği ve benzeri ortak değerlere dayanarak kabullendikleri ya da onlara atfedilmiş kolektif isimlerdir. Kolektif isimler cemaatlerin 'biz' olma bilincine ya da 'onlar' olma ayırımına keskin sınırlar çizer. Kolektivite, ilişkili olduğu cemaatin ortak bilincine ilişkin her ögenin diğer cemaatlerle ilişki içerisinde olduğu sürece gönderme yapar. Cemaatler kendilerini kolektif bilinçleriyle ilişkili olarak tanımlar, bu bilinci, ayrı mekânlarda olsalar da, ana dillerini konuşmasalar da, öz

kültürlerini simgesel boyutta yaşamak zorunda olsalar da çeşitli ifade alanları ve biçimleri yaratarak kuşaktan kuşağa aktarmayı başarırlar. Bu ifade alanları topluluğun kolektif değerlerine ilişkin simgelerden beslenir dolayısıyla kolektivitinin tanımlanmasına zemin oluşturur.

Anlam

Anlam, bir sözcüğün, simgenin, anlatımın, kuramın ve benzeri ifade biçimlerinin taşıdığı, anlığımızı (zihnimizi) doğrudan ilgilendiren bilişsel (*cognitive*) veya duygusal içeriktir. Anlam (*meaning*) sözcüğünün dural bir değeri vardır ve gerçekleşme sonucu ortaya çıkan anlalsal imgeye ilişkindir. Anlamlandırma ya da anlamlama (*signification*) ise bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeye bağlamaktır (Erol, 2005:146).

Oyun

Oyun, kültürün içinde, kültürden önce var olan, kültüre eşlik eden ve bu kültürü damgalayan verili bir bizatihiliktir. Oyunun varlığıyla, her yerde gündelik hayattan farklılaşan belirli bir eylem niteliği olarak karşılaşılır. Oyun kendine özgü kurallara, zamana, mekana sahip, gündelik hayattan bağımsız, katılımcıların kurgulanmış olduğunu bildikleri halde büyük bir ciddiyetle dahil oldukları bir eylemdir. Oyun oyuncuların sahip oldukları anlamlar ve değerleri ve bunların ifade edildiği, içine gömülü olduğu pratikleri kapsayan bir olgudur. Her oyun bir ya da daha çok anlam taşır. Oyunla ilgili bazı teorilere göre, canlı varlık oyun oynadığında, doğuştan gelen bir taklit yeteneğinin hükmü altındadır veya oyun esnasında bir gevşeme ihtiyacını tatmin etmektedir. Ya da oyun, hayatın canlıdan talep edeceği ciddi faaliyetlere bir hazırlıktır. Bazı teoriler de oyunun kökenini insanın, hem egemenlik kurma arzusu hem de yarışma dürtüsü içinde, bir şey yapabilmeye ya da bir şeyi belirleyebilmeye yönelik eğiliminde aramaktadırlar. Bazıları da oyunu zararlı eğilimlerden sıyrılma yolu olarak kabul etmektedirler. Bütün bu teoriler aynı hareket noktasından yola çıkmaktadırlar: Oyun, oyun olmayan başka bir şey karşısında ortaya çıkmıştır ve bazı biyolojik beklentilere cevap verir. Ancak hiçbir teori oyunun asıl özünü tasvir etmeyi başaramamıştır (Huizinga, 1995:20). Bu kavramı, kültürel boyutta ele almak, çalışmanın konusuyla ilgili olarak da, daha nesnel ve sınırları daraltılmış bir tanım üzerinden hareket edebilmeyi sağlayacaktır. Oyun, belirgin imgelerin kullanımı yoluyla, hayatın, bireyi şekillendiren kültüre ilişkin yorumlanması ve temsil edilmesidir. Bir bakıma kültürel değerlerin bir ifadesidir. Kültür oyun biçiminde doğar,

başlangıcından beri oynanan bir Şeydir. Sosyal hayat oyunlar tarafından temsil edilir (Huizinga, 1995:67). Tanımdan yola çıkılarak, oyunun, onu sergileyen cemaat için ifade kültürünün önemli bir parçası olduğu söylenbilir.

1. BÖLÜM:

RİTÜEL, KİMLİK, MÜZİK

Ritüel kavramının 'sekülerle ilintili tören' anlamına ve 'kutsalla ilintili ayin' anlamına gönderme yapan farklı tanımlarına rastlanır. Her iki anlama da gönderme yapacak şekilde, ritüel, herhangi bir inanca veya güce yönelik gerçekleştirilen, belli kurallara ve ciddiyete sahip etkinlikler olarak tanımlanabilir. İnsanlar, edinilmiş verileri ve kanıtlanmış, tanıdık oldukları durumlar dışında yabancı bir durumla karşılaştıklarında, bu yabancı durumun kaynağı olarak görüp rahatlayacakları bir sebep ararlar. Bu davranış, insan psikolojisinin, bazı durumları mantığa bürüyerek anlamlandırmaya çalışırken kullandığı bir savunma mekanizması davranışıdır. İnsanlar, yaşamları içerisinde karşılaştıkları olayların sebeplerini, belirleyicilerini gösteremiyorlarsa bunların kaynağı olarak kendilerinden daha üstün güçleri görürler. Ya da soyut güçler dışında, itaat edilmesi gereken bir güç karşısında -ki bu güç siyasal otorite, egemen kültür, sosyal kurallar, hukuki kurallar, gibi yaptırım yetisi olan bir güç olabilir- beklentilerine erişebilmek için muhtaç oldukları bu güçlerle iyi geçinmek, onları hoş tutmak, bu güçlere bağlılıklarını veya dileklerini sunmak, inançlarını ve saygılarını göstermek için çeşitli yollar ararlar, kaynak olarak gördükleri güçleri somutlaştırmaya çalışırlar. Zaman içinde onları sözü edilen amaçlara ulaştıracağını düşündükleri ve kullandıkları bir takım yöntemler, inanılan güce yönelik gerçekleştirilen ve sık sık tekrarlanan, belli kurullarla kalıplaştırılmış, anlamlar yüklenmiş, kendine has bir mekâna, zamana ve ciddiyete sahip kutsal birer etkinliğe, yani, ritüele dönüşür. Ritüel içerisinde kabul edilmiş güce bağlılık simgelerle, temsillerle, özel ve sistematik bir biçimde gerçekleştirilir.

Ritüeller, başlıca üç tipe ele alınır.

Geçiş ritüelleri: Geçiş ritüelleri bireylerin yaşamdaki ilerlemelerini, farklı biyolojik veya psikolojik değişim dönemlerini, değişen sosyal statülerini ve benzeri geçişleri simgelemek, kutsamak için düzenlenmiş ritüellerdir. Evlilik, ölüm ve benzeri ritüeller bu tipe örnektir.

Bunalım ritüelleri: Bunalım ritüelleri salgın hastalıklar, doğal felaketler veya küçük doğa olayları, hayvan hastalıkları, kuraklık gibi sebeplere bağlı olarak düzenlenen ritüellerdir. Yağmur duaları, tedavi ritüelleri bu tipe örnektir.

Takvime bağı ritüeller: Takvime bağı ritüeller düzenli olarak yılın belli zamanlarında değışen mevsimlere, tarımsal periyotlara, özel günlerin veya zamanların kutlanmasına ilişkin ritüellerdir. Hasat şenlikleri, bayramlar, anma/kutlama programları takvime bağı ritüellerdir.

Ritüel, kutsal amacını cemaatin kolektif değerlerine ilişkin temsillerle gerçekleştirirken bir 'oyun' ile aynı biçimleri kullanır.

1.1. Kutsal Bir Oyun: Ritüel

Oyunun kültür üretici işlevi, bireysel çıkar gütmeme karakteriyle birleşince; oyun, cemaatin refahına katkıda bulunur. Bu da oyunu, cemaat için esenlik sağlayıcı bir yol olarak görülen kutsal bir eyleme⁸ dönüştürür. Cemaat, esenliğini sağlayacak kutsal eylemlerini, oyunla aynı biçimler altında gerçekleştirir. Büyük bir ciddiyet ve bağlılıkla gerçekleştirilen ve cemaat için refah teminatı olan kutsal eylem, tıpkı oyun gibi tekrarlanma niteliğine sahiptir. Kutsal eylem, belleklerde yarattığı huzur yanında cemaat için özel ve ortak değerleri paylaşmanın, ötekilerden hep birlikte ayrılmanın ve aynı cemaate ait olmanın verdiği hazzın etkisiyle, oyun süresince ve oyun bittikten sonra da devam eden bir istek oluşturur ve kutsal eylemin tekrarı sağlanır. Kutsal eyleme katılan oyuncular cemaati için, eylemin tekrarı hayati bir gerekliliktir çünkü kutsal eylemin, içerdigi anlam, farklı ve özel ortaklıkları ifade değeri, cemaat içinde yarattığı manevi ve sosyal bağlarla sağladığı önemli bir işlevsellik söz konusudur (Huizinga, 1995:38). Kutsal eylemlerin oyunla aynı biçimler altında gerçekleştirilmesine dayanarak, bu eylemlerin cemaatin kolektif değerlerinin temsil edildiği birer oyun olarak kabul edilmesi mümkündür.

Her oyunun kendi kuralları olduğu gibi kutsal oyunun da var ettiği, geçici dünyanın sınırları içinde kesin hükmü ve tartışılmaz otoritesi olan kuralları vardır. Bu kurallara karşı çıkan veya bunlara uymayan kişi, suçlu affedilemez bir oyunbozandır. Kutsal oyunun cemaate getireceği, huzur, esenlik ve birlik oyunbozanın yarattığı bir tehdit altındadır. Cemaat kültürünün, farklı oluşunun ve aitliğinin ifadesini bulduğu ortak anlamlar bütününe ihanet eden oyunbozan, artık o cemaatin sahip olduğu değerlerden, güvenden, ortaklıktan yoksun bırakılmalı, ait olduğu, onu bütünüleyen

⁸ Kutsal eylemin tamamen oyun özelliklerini taşıdığı göz önünde bulundurularak; ritüeli niteleyen kutsal eylem ve kutsal oyun adlandırmalarının birbiri yerine kullanılabileceklerine ithafen başlıkta, 'Kutsal Eylem' yerine 'Kutsal Oyun' betimlemesi kullanılmıştır.

cemaatten dışlanarak en ağır cezayı almalıdır, onları ortak bir anlamlar bütünü çevresinde toplayan kolektiviteden uzaklaştırılmalıdır.

Cemaate dünyanın esenliğini güvence altına alma olanağı sağlayan kutsal oyunlarda, görülmez ve sözle anlatılması olanaksız yüce bir güç, güzel, somut ve kutsal bir biçim bulur. Bu, gösteri yoluyla gerçekleştirme, söz edildiği gibi oyunun biçimsel karakteristiklerini her açıdan korumakta; sınırları belirlenen bir mekânın içinde sunulmakta ve bir şenlik gibi oynanmaktadır. Bu gerçekleştirmenin etkisi oyunun bitmesiyle sona ermez, görkemini dış, olağan dünyaya yansıtır ve kutsal oyunu gerçekleştirmiş olan cemaat için bir dahaki kutsal oyun periyodu gelene kadar güvenlik, düzen ve refah sağlar. Kutsal oyun, tıpkı oyun gibi bir gösteri, bir temsil, bir simgeleştirme ve gerçekleşen bir şeydir. Cemaat kutsal oyunlarında, mevsimlerle birlikte gelen kutsal günlerini, büyük doğa olaylarını, hayatlarında ve statülerinde gerçekleşen değişimleri, isteklerini, minnettarlıklarını ve benzeri yaşamsal unsurlarını kutsal gösteriler ve simgeler aracılığıyla ifade eder. İnsan, doğanın düzenini ne şekilde kavırıyorsa; kutsal oyununda da aynen o şekilde oynamaktadır (Huizinga, 1995:21-33).

Kutsal oyunu oynayanlar, oyunun yüce bir amacı ve kendi sıradan hayatlarındakinden daha üstün bir düzeni somutlaştırdığına inanır. Bu kutsal oyunla, yüceliği kabul edilen güce bağlılık cemaate özgü bir biçimde sunulur ve kutsal amaç elde edilmiş olur. Artık düzen güvence altına alınmıştır. Gerekenler yapıldığı için huzur oyuncularla yani cemaatle olacaktır. Kutsal oyun ritüel, bu düşünceye dayalı olarak, cemaat için esenlik, huzur, güvenlik, sağlayacak en garantili yöntem farz edilerek gerçekleştirilir.

Ritüelin, bir oyun özelliği taşıması ve kültürün ifadesini ve üretimini oyunla aynı biçimlerde gerçekleştirmesi, oyunun sözü edilen bu özellikler bağlamında ele alınmasıyla daha anlaşılır olacaktır.

1.1.1. Kültürel Bir Olgu: Oyun

Oyun zaman ve mekân olarak bazı sınırların içinde, kendi akışına ve bizzat kendi anlamına sahip ve dış dünyadan yalıtılmış olarak sonuna kadar oynanmaktadır. Gündelik hayatın bağımsız bir unsurudur; bir amacı olan ve kendi içinde tatmin bularak tamamına eren geçici bir eylemdir. Gündelik hayatın kurallarının oyun alanı içinde hiçbir önemi yoktur. Oyun, 'bu oyun bu mekân içinde

şu anda 'biz'e aittir. 'Ötekiler'in bizim oyun alanımız dışında yaptıklarının önemi yoktur. Biz başkayız ve kendi alanımızda kendi değerlerimizle hareket ederiz' bilinciyle gerçekleştirilen bir eylemdir (Huizinga, 1995:25-29). Bu yönüyle, ortak değerler etrafında bütünleşen herhangi bir oyuncular cemaatinin bağlı olduğu değerlerin ifadesine ve aktarımına dayalı olarak gerçekleşen kültürel bir pratik özelliği taşır.

Oyun bir kez oynandıktan sonra belleklerde manevi bir yaratı veya bir hazine olarak kalır ve bu yolla cemaat içinde aktarımı ve tekrarı sağlanmış olur. Belirli bir cemaate üye olan her bireyin, kimliğini tanımlarken kullandığı anlamlar ve değerler sistemini ona sağlayan, onu şekillendiren yapıyı, yani, kültürünü temsil ettiği oyun, tekrarlanma niteliği ile cemaat içinde genel anlamda hayata eşlik etmekte, onun bir tamamlayıcısını meydana getirmektedir. Özel bir durum içinde birlikte yaşamak, önemli ve değerli bir şeyi birlikte paylaşmak, ötekilerden hep birlikte ayrılmak ve genel ölçülerin dışına birlikte çıkma duygusu, kısacası ortak bir kültür bilinci, oyun süresince hissedilir ve cemaat üyeleri için yalnızca oyun süresiyle sınırlı kalmayan, oyun bittikten sonra da devam eden bir çekicilik oluşturur. Yani oyuncular cemaati oyun bitmiş olsa bile oyunun etkisini devam ettirmeye yönelik genel bir eğilim gösterir (Huizinga, 1995:25-29). Çünkü oyun, birey açısından içerdiği anlam, kültürel ifade değeri, yarattığı manevi ve sosyal bağlarla cemaat açısından vazgeçilmez niteliktedir.

Oyun, gerçekleştirildiği alanının sınırları içinde, kendine özgü ve mutlak bir düzende hüküm sürer. Hayatın her türlü karışıklığına aldırılmadan hüküm sürdüğü alan içinde geçici ve sınırlı bir düzen ve mükemmellik kurar. Her oyunun kendi kuralları vardır. Bu kurallar oyun tarafından çizilen geçici dünyanın sınırları içinde neyin yasa gücüne sahip olacağını belirler. Kurallar ihlal edilir edilmez oyun evreni çökeceği için, gerçekleştirilen oyunun kuralları mutlak olarak emredici ve tartışılmaz niteliktedir. Kurallara karşı çıkan veya bunlara uymayan kişi bir oyunbozandır. Hemen oyundan atılmalıdır çünkü oyunbozan, cemaatin varlığını, birliğini ve refahını tehdit etmektedir. Cemaatin büyümlü dünyasını bozmaması için cemaatten atılması, dışlanması gerekir (Huizinga, 1995:28). Bireyin, kimliğine ilişkin değerlendirmelerini, sorgulamalarını, anlamlandırmalarını, yargılarını doğuştan sahip olduğu kültürün sağladığı zeminde, bu kültürün üyeleriyle etkileşim içinde gerçekleştirdiği görüşüne dayanarak; kültürün bireyin kimliğini oluşturabilmesinde ön koşul olduğu göz önünde

bulundurulduğunda, tamamen kültürün ifadesine dayalı olan oyun olgusunun, kültürel ifadedeki önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

1.1.2. Oyunun Kültür Üretici İşlevi

Kültür ilk oluştuğu andan itibaren oyun biçimleri altında ve oyun ortamında gelişmiştir (Huizinga, 1995:68). Cemaat halinde oynanan oyun, bir kültürdür ama aynı zamanda da kültür üretici bir eylemdir. Cemaat, oynadığı tüm oyunlarda, ortak değerlerine ilişkin simgeleri kullanarak kültürünü ifade eder. Kültürün ifade edildiği bir alan olarak oyun, böylece, kültürel değerlere ilişkin öğelerin her ifade edilmesinde kültürü yeniden üretmiş olur. Oyunun özündeki kazanma idealini⁹ taşıyan oyuncular veya cemaat üyeleri, bu ideale erişme umuduyla duydukları inancı ve isteği ifade etme çabasıyla, gerçekleştirdikleri eyleme ait tüm pratiklerde, ilişkili oldukları kültürden temellenen özel simgeler kullanırlar. Bu simgeler zaman içinde oyunun bir parçası olarak meşrulaşır, oyunun her tekrarlanışında biçim ve ifade bulur. Cemaat, kültürünün ifadesi olan her oyun içerisinde, evrenin esenliği, cemaatin refahı, saygınlığı, üstünlüğü ve benzeri isteklerinin karşılanacağı beklentisiyle davranır. Oyun alanı gündelik geçim için kaygı duyulan, kar hesapları yapılan ve benzeri bireysel çıkarların peşinde olunan bir dünya değildir. Eylem cemaatin ortak çıkarlarına hizmet edecek soylu bir eylemdir. Bu nedenle sergilenecek oyuna ilişkin her davranış soylu bir amaca hizmet etmelidir. Oyun kendine ait bir yerde, belli bir süre içinde, kendi kuralları dahilinde başlar, yarattığı düzen içinde oynanır ve biter. Bu özellik oyunu kurallı bir kültürel ifade biçimine dönüştürür. Oyun bir şeyleri temsil etmek anlamı taşır. Oyun esnasında oyuncular, gerçekleştirdikleri eylemin olağan hayatla ilgisinin olmadığını bildikleri halde, gönüllü olarak oyuna bağlı kalırlar ve bir cemaate ait oldukları gibi birilerine de yabancı olduklarını ciddiyetle vurgulayacak, aitliklerini temsil edecek davranışlar sergiler, temsil edilen şeyi yeniden üretirler. Bu çerçeveden bakıldığında, oyun kavramının, çoğu kültürel faaliyeti kapsadığı görülür. Oyunun kültür üretici işlevini örneklendirmek bu konuda daha açıklayıcı olacaktır. Bir futbol karşılaşmasını izlemeye gelen futbol severler oyunun gerçekleştirileceği alana gelirler. Belli bir sürede, belli kurallara uyarak gerçekleştirilecek oyunu futbol severlerin oluşturduğu cemaate dahil olmanın dışında, karşılaşacak iki ayrı takımın

⁹ “Kazanacak bir şey var. Bu deyim oyunun özünü en kesin şekilde ifade etmektedir. Bu kazanç oynasal eylemin maddi bir sonucu değil de ideal başarı veya oyunun gerçekleşmiş olmasıdır. Bu başarı az veya çok uzun süreden beri, sebat etmiş oyuncuyu yatıştırır. Bu durum rakip olmadan oynanan oyunda bile geçerlidir.” (Huizinga, 1995:71-72)

iki ayrı taraftar cemaati olarak izleyeceklerdir. Kazanmak, oyun boyunca iki taraftar cemaatinin de idealidir ve sergiledikleri her davranış bu soylu amaca hizmet etmelidir. İki taraftar cemaat de kendi ortak değerlerini simgeleyen takım formalarını giyerek, takımlarına ithaf edilmiş marşlar seslendirerek ve benzeri ifade biçimleri sergileyerek cemaatlerine ilişkin kültürü ifade ederken aynı zamanda üretimini de gerçekleştirmiş olurlar.

1.2. Kimliksel İnşa ve İfade Alanı Olarak Ritüel

Bireye, özdeşleştiği kültüre ilişkin anlamlar ve değerler sistemini sağlayan, onu şekillendiren, içerisine doğup büyüdüğü ve diğer üyeleriyle etkileştiği kültürdür. Birey taşıdığı kimliklerin tümünü içerisine doğduğu kültür kapsamında tanımlar. Kültürel değerlerine ilişkin anlamlandırmaları, anlam üretme sürecine zemin oluşturan, ait olduğu kültür içerisinde yaşadıkça öğrenir. Kültürel değerlerinin eşsiz olduğunu düşünen, ortak bir bilince sahip cemaatler, farklı oluşlarının ve aitliklerinin ifadesini buldukları kolektif kimliklerini ifade etmek ve devamlılığını sağlamak isteği taşırlar. Bu isteklerinin gerçekleşmesi aidiyet duygularını harekete geçirir ve özsaygılarını yüceltir. Ortak anlamlar etrafında birleşen cemaat üyeleri bu ortaklıkları, çeşitli ifade alanları ve biçimleri yaratarak yaşatmaya çalışırlar. Cemaatin, kültürünü çeşitli biçimlerde ifade edebilmesi, kültürün aktarılması ve yeniden üretilmesinde ön koşuldur. Bu ifade alanlarından en verimli cemaatin kolektif değerlerinin temsiline dayalı ve bu değerlerden beslenen simgelere bağlı olarak anlamların üretildiği, soylu amaçlar taşıyan ritüellerdir.

Ritüel, cemaatin kendi içinde oluşturduğu özel ve içsel bir alanı var eder. Cemaat üyeleri bu alanda, özel bir paylaşımda bulunur, bu alan içinde 'ötekiler' olmadan aidiyet duygularını pekiştirir ve kolektif değerlerini yüceltirler. Kolektif değere sahip bir ögeyi ve özel bir durumu birlikte paylaşmak, diğerlerinden farklı bir değeri birlikte yüceltmek gibi durumları sağlaması, ritüelin, oyuncular yani cemaat üyeleri için içerdiği anlamı artırarak kolektif kimliğin inşasına ilişkin yarar sağlayıcı ve bütünleştirici bir ifade alanı haline gelmesini sağlar.

Birey, ritüele ilk katıldığı andan itibaren, ritüelin her gerçekleşmesinde ne yapması, nasıl düşünmesi, nelere değer ve anlam yüklemesi gerektiği gibi konularda kendiliğinden donanır. Ritüel, kolektif değerlere ilişkin anlamlarla yüklü öğeleri tekrar tekrar kullanma yoluyla cemaatin bilgi ve geleneklerini aktarır, genç bireyleri inançlar, cemaatin genel sosyal kuralları, bu kuralların gerektirdiği davranışlar, ortak

tarih ve benzeri kültürel ögeler konusunda bilgilendirir ve şekillendirir. Kısacası ritüel, kolektif kimliğe ait çoğu değerın üretimini, aktarımını ve devamlılığını ciddiye içinde sağlayabilme gücüne sahiptir, bu yönüyle de kolektif kimliğin inşasına hizmet ettiği gibi cemaatin kültürel ifadesini bulduğu ve kültürünü aktardığı işlevsel bir alanı var eder.

1.3. Ritüelin Kolektif Bilinç Sağlayıcı Rolü

Ritüel, antropolojik olarak işlevsel yönü ve simgesel içeriği ile ele alınır. Hem 'İşlevselci Yaklaşım', hem de 'Simgeselci Yaklaşım' Durkheim'ın din ve ritüelin kolektif duygu ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirdiğine ilişkin görüşlerine dayanır. 'İşlevselci Yaklaşım'a göre, ritüel sosyal tutunumun bir dışa vurumudur, bütünleştirici bir kültürleme aracıdır. Durkheimcılar'a göre ritüel toplumu bir arada tutmak için gerekli sosyal dayanışmayı yaratır. 'Simgeselci Yaklaşım'a göre de ritüelde sürekli tekrar edilen, geniş bir anlamlar yelpazesine sahip, bir dizi anahtar simgesel nesne ve nitelik vardır. Bu simgelerle sosyal yapı arasında sıkı ilişkiler vardır çünkü ritüelde kullanılan simgeler ve nesnelere, cemaatin kolektif değerlerine gönderme yapar, kültürel yapıdan beslenir (Marshall, 2003:100-103).

Ritüeller, hem her bir ayrıntının aynı kalması üzerine geliştirilen çabayı, yani 'sürekliliği'; hem de eskiden kalmış ya da yeni üretilmiş kimi davranışların seçilmesini/elenmesini ve yeniden düzenlenmesini yani 'değişimi' içinde barındırır. Ritüel kültür aktarma yoluyla hizmet sağlarken; kolektif değerlere gönderme yapan ve kültürel yapıdan beslenen ayrıntıların tekrarlanması yoluyla da özel anlamlara süreklilik kazandırır. Aynı zamanda ritüel, kültürel değişime bağlı olarak değişen kolektif değerlerin yeniden tanımlanmasıyla değişimi de barındırır. Değişime uğramış pratikler ritüel içinde topluluk olarak meşrulaştırılmış olur.

Cemaatin ritüel esnasında büyük bir isteklilikle ortak harekette bulunmasını sağlayan ve cemaati bir arada tutan şey birlikte hayal edip kurdukları ve onun kurallarına göre yaşadıkları cemaat kimliği ve bu cemaatin kolektif sınırlarıdır. Cemaat, ritüellerde 'biz' olarak paylaştığı değerleri ifade edebilme, yeniden üretebilme ve aktarabilme gibi, kolektif varlığı için hayati önem taşıyan gereklilikleri sağlayabildiği için; ritüeli, tekrarlama eğilimindedir. Yüce bir güç, tekrarlanan ritüelde somutlaşır ve cemaat üzerine kalkan olur. Bu kalkan ve huzur gerekliliklerini yerine getirmiş ve refahını garanti altına almış cemaat için bir sonraki ritüele kadar derin etkisini sürdürür. Cemaat omuz omuza vererek yaşamı güvence altına almış,

cemaatin birlikteliği ve huzurunun devamlılığı için gerçekleştirdiği ritüelde kolektif bilincini yenilemiş, kolektif bağlarını sıkılaştırmıştır.

1.4. Kültürel Anlam Üretme Alanı Olarak Ritüel

Cemaatin kolektif bilincini güçlendirdiği ve kültürünü ifade ettiği ritüel, söz konusu cemaat kültürüne ilişkin bir çok ifade biçimini, dolayısıyla bunlara bağlı olarak ancak cemaat üyesi olmanın sağlayabileceği derin anlamları içerir. Ritüelde sergilenen her davranış, kullanılan her araç ve benzeri öğeler cemaatin kültürel değerlerine gönderme yapar ve aynı öğelerin aynı şekillerde bile olsa sürekli tekrarıyla kültürel değerlere yönelik anlamlar üretilir ve genç kuşaklara aktarılır. Cemaat için ritüel, içerdiği anlamlar, cemaatin sahip olduğuna inanılan farklı ve özel ortaklıklarını ifade değeri, cemaat içinde yarattığı dayanışmayla, bir kültür üreticisi olarak toplum açısından vazgeçilmez bir alandır.

1.4.1. 'Anlam'ın Tanımlanması

Anlamlar bireyin deneyimlerine dayanarak ortaya çıkan öznel görüşlerdir. Güncel deneyimdeki bir şey, belleklerde depolanmış daha önceki deneyimlerle ilişkilendirince anlam ortaya çıkar. Pek çok anlam ögesi aynı cemaatteki üyelerce paylaşılır. Bir anlam ögesini paylaşan üyeler, paylaştıkları simgelere ve değerlere bağlı hareket ederler. Anlamın üretilebilecek bir kavram olmasına dayanarak aynı olaylara farklı türden anlamların yüklenebileceğinin mümkün olduğu sonucuna varılabilir (Erol, 2005:198).

Anlamlar temelde üç türdür. Simgesel Anlam, Pragmatik Anlam, Estetik Anlam. Ancak buna ek olarak; simgesel anlamın ortaya çıkış biçimine göre oluşan Doğrudan/Gösteren Anlam ve Dolaylı/Çağrışan Anlam türleri de söz konusudur. Soyutun her ifadesi sadece simge aracılığıyla gerçekleşebilir. Bir nesne uzlaşım ve kullanım yoluyla başka bir şeyin yerine geçebileceği bir anlam kazandığında simge haline gelir. Pierce'a göre de simge, bir şeyin yerini alan başka bir şeydir. İndeks, İkon ve Simge üç gösteren türüdür. İndeks kendisiyle anlamı arasında fiziksel bir ilişkinin olduğu gösterendir; İkon da kendisiyle göstereni arasında bir çeşit benzerlik taşıyan gösterendir. Simge ise kendisiyle göstereni arasında çoğunlukla rastgele bir bağlantı kurulan bir gösterendir. Bir şeyin ne yaptığıyla ve ne yarar sağladığıyla ilgili anlamına pragmatik anlam denir. Bir pratiğin gerçekleştirilmesi, o pratikle sağlanacak amaca bağlıdır. Bir yarar elde etmek amacıyla gerçekleştirilen pratiğin

taşıdığı pragmatik anlam genelde kullanımla ilgili bir durumdur. Genellikle 'güzel'in felsefesi ya da incelemesi olarak tanımlanan estetik terimi çoğunlukla yüksek kültürün meşru bulunduğu genel değerlere yöneliktir. Estetik anlam başka bir şeye gönderme yapmaz, yapılan pratiğin ne olduğuyla ve nasıl yapıldığıyla ilgilidir. Anlam, onu aktaracak ögeye amaçlı ve bilinçli yerleştirilmişse ve açıksa bu doğrudan anlam; bireyin kendi deneyimleri ile ilişki kurarak çıkardığı anlam da yan anlamdır (Kaemmer, 1993:54-56). Ritüel, tüm anlam türlerinin üretilebildiği bir alandır. Anlam türlerinin ritüelde hangi yollarla üretildiğine değinmek açıklayıcı olacaktır.

1.4.2. Ritüelde Anlamın Üretilme Yolları

Bir kültürel ifade alanı olarak ritüel, kolektiviteye ilişkin simgesel, pragmatik ve estetik anlamlar üretir. Bu anlamlar, kendi içlerinde anlam ilişkisi olan ögelere yönelik olmakla birlikte aynı zamanda kolektiviteye de yöneliktir. Ritüelin ürettiği simgesel anlam, ritüelde kullanılan bir ögenin neyi işaret ettiğine; pragmatik anlam, ritüelin yada ritüelistik davranışın neyi sağlayacağına; estetik anlam da ritüelin ya da ritüelistik davranışın nasıl yapılacağına ilişkin anlamlar içerir.

Ritüelde anlamın üretilme yollarının en sık kullanılanı simgeler aracılığıyla anlam üretmedir. Ritüelin yapılış amacına, yani sonucunda ulaşılabilecek beklentiye yönelik içerdiği pragmatik anlamlar da, ritüelin kendi içinde oluşturduğu davranış dizgeleri, gerçekleşmiş kuralları, biçimleri ve benzeri estetik anlam taşıyan özellikler de yine simgeler aracılığıyla üretilir. Örneğin; dinsel bir amaca yönelik gerçekleştirilen bir ritüel, sağlayacağı manevi huzur ve ödüllere yönelik pragmatik anlam içerir. Bu ritüel içinde kullanılan tapınma ya da dua biçimlerinin içerdiği sözler ve davranışlar da yarar sağlayacak simgelerdir. Bu simgesel ve pragmatik anlamlar taşıyan ritüelin elbette belirli bir gerçekleştiriliş üslubu olması dolayısıyla ürettiği bir estetik anlamı da vardır. Ama bu estetik anlam içeren gerçekleştiriliş üslubu yine derin anlamlar taşıyan simgeler ve bu simgelere dayalı davranışlar içerir.

Simgeler, kendilerini kullananlara yorumsal serbestlik sunarlar. Genellikle başka şeylerin yerine geçen şeyler olarak tanımlanan simgelerin anlam üretme kapasitesi oldukça fazladır (Erol, 2005:198). Simgeler, cemaatin ortak anlayışının somutlaştırıldığı, cemaat için ortak ve önemli anlamlarla yüklü herhangi bir nesne, ezgi, söz, davranış ve benzeri bir şey olabilir. Asıl önemli olan, anlamın onu aktaracak bir simge yoluyla üretilmesidir. Örneğin dil. Dil ögesi, ritüelde anlam üretmede sık başvurulan yollardan biridir. Sözcükler anlamların iyi birer

aktarıcıdır. Kullanılan sözcükler, onlara yüklenen anlamlarla dolup taşar. Özellikle, verilmek istenen mesaj, etkili olması açısından şiirsel ya da mitik bir dille ifade edilir. Cemaat için özel anlam ve büyük önem taşıyan her öge şiirsel bir dille daha kutsal ve ritüelistik bir özellik kazanır. Mit, ritüelde dille anlam üretmede vazgeçilmez bir ifadedir, her zaman derin anlamlarla doludur, şiirseldir, etkileyicidir. Gerçekleştiğine inanılan olayları, kutsal niteliklerle donatarak dile getirir. Evrenin güçleriyle iletişimde, mantıkla tanımlanamayacak bağlantıları bile insan belleğine şüphe bırakmadan kabul ettirebilecek güçtedir. Dolayısıyla ifadesi çoğunlukla iletişim de içerir. Bu iletişim sonucu üreyen anlamlar sayesinde mit, inancı söze dönüştürmüş, cemaatin kolektif değerlerinin, kurallarının, varlığının taşıyıcısı ve koruyucusu haline gelerek, anlam üretmek konusunda oldukça verimli bir araç olmuştur. Dilin gücü ezgilerle birleştirildiğinde ise ritüelin anlam üretmedeki verimliliği kat kat daha artar. Verilmek istenen mesaj sözlerle, ritüel müziğine doğrudan yerleştirilmiş olduğu için iletişim ve dolayısıyla anlam üretimi kendiliğinden gerçekleşir. Cemaat üyeleri özel değerlerine göndermeler yapan ritüel müziğiyle, bir oluşlarının ifadesini tekrar bulur, özel anlamları bu yolla bir kez daha üretirler.

Ritüel, kendine ait bir yerde, kendine ait bir süre içinde, yarattığı düzen ve kurallar içinde oynanır ve biter. Ritüel esnasında cemaat, gerçekleştirdiği eylemin gerçek hayatla ilgisinin olmadığını bilir, buna rağmen ritüele ve kurallarına bağlı kalır. Bu yönüyle ritüel, yarattığı kurallara bağlı olarak oluşan davranış dizgeleri üzerinden de anlam üretir. Ritüel içerisinde yapılması gereken ve yapılmaması gereken birçok davranış vardır. Bu davranışlar yine ritüelistik simgelerdir ve anlam üretirler. Birey ritüelin gerçekleştirileceği kutsal alanın sınırlarından içeriye girdiği an, onun için, artık gerçek dünyadan daha üstün bir dünya somutlaşmaya başlamıştır. Bu dünya da gerçek dünyadan farklı davranacak, farklı düşünecek, farklı yaşayacaktır. Ritüel kıyafetlerini giyinen birey, ritüelin herhangi bir bölümünde görevli bir birey ya da herhangi bir şekilde ritüelin akışında etkisi olacak birey ciddiyet içinde rolünün gelmesini bekler, rolünü sergiler ve ritüel bittiğinde hiçbir farklılık yokmuş gibi gerçek hayatına devam eder. Ritüele bağlı olarak belirlenen davranış dizgeleri de bu yolla anlam üretmiş olur.

1.5. Ritüelde Müziğin Kullanımı ve Rolü

İfade kültürünün ilişkili olduğu tüm yöntemlerin ayrılmaz parçası müzik, ritüelin de bir parçasıdır. Ritüeldeki kutsal amaç müzikle birleşerek etkisini artırır. Hiçbir

ritüel müzik olmadan amacına ulaşamaz. Ritüelin anlam üretmede ve kültürel ifadede muhtaç olduğu iki güçlü öge dil ve müziktir. Bazen müziksel metinlerin anlamı bilinmese bile ritüel müziği kullanılır hatta bu durum eski bir dili kullanmanın gizemiyle ritüeli daha etkili kılar (Kaemmer, 1993:37-38). Kullanım anlamların üretilmek üzere, amaçlı olarak bir ögeye yüklenmesidir. Müziğin kullanımı, planlanan müziksel bir olayla üretilmek istenen anlamın amaçlı olarak etkinliğe yerleştirilişi ve gerçekleştirilişidir. Bireyin müzikte bulduğu anlamlar kendi güdülenmelerinin bir parçasıdır. Kullanım ve işlev konusu bu güdülenmelerin kaynakları ve doyuma ulaşım ulaşmadıklarıyla ilgili bir konudur. Bireyin güdülenmeleri ve amaçları müziğin kullanımına, bu amaçların gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesi de müziğin işlevine göndermeler yapar. Toplum bilimci Robert Merton'a göre, öznel eğilimler, bireyleri belli davranışlara yönelten duygulardır. İşlev terimi, bireylerin öznel eğilimleri sonucu sergiledikleri davranışların nesnel sonuçlarına ilişkindir. Buna göre kabul edilen ve beklenen sonuçlar ortaya çıkarsa bu 'açık işlev'; beklenmeyen ve zor kabul edilen sonuçlar ortaya çıkarsa bu da 'örtülü işlev'dir. Açık işlev, söylemsel bilinç olarak; örtülü işlev ise edimsel bilinç olarak ortaya çıkar. Çoğu kez çeşitli işlev tipleri bir arada iş görürler. Çok işlevlilik terimi aynı pratiğin, çeşitli işlevlere hizmet edeceğini belirtmek için kullanılır (Kaemmer, 1993:73-74). Örneğin tecimsel, politik, iletişimsel ve benzeri amaçlara hizmet eden müzik, ritüel içinde kullanıldığında üstünlüğü kabul edilmiş güçlerle iletişim kurma, cemaat kimliğini pekiştirme, kolektif değerlere ilişkin ifade biçimleri ve anlamlar üretme, bu ifadeye yönelik kullanımlarla bireysel kimlik ya da kolektif kimliğe dair özsaygıyı yüceltme, ritüelin belli bölümlerinin geldiğini haber verme ve benzeri birçok işleve hizmet edebilir.

Müzik kimi zaman kimlik ya da egemen kültür içindeki kültürel farklılıklar temeline dayalı olarak bütünleşmiş bir cemaatin temel karakteristiklerini temsil etmek için kullanılır. Herhangi bir cemaat kendilerine özgü kimliklerini müzikleriyle ifade eder, yeniden üretir ve aktarırlar. Kimi zaman da müzik iletişim amaçlı kullanılır. Örneğin bir annenin çocuğuna söylediği ninnide amaç çocuğun uyumasıdır ve bu gerçekleşirse anne ve çocuk arasında iletişimin aracı müzik olur. Kimi toplumlar da müziği üstün güçlerle iletişim sağlamanın bir biçimi olarak görür. Güçlere bağlılık, saygı, güven, istek ve benzeri duygular müzikle ifade edilir.

Müziğin tüm kullanımları ifade kültürüyle ilişkili değildir. Müzik bazen de bir yarar sağlamak için kullanılır. Bu müziğin pragmatik kullanımınıdır. Müziğin pragmatik kullanımındaki rollerinden biri didaktiktir yani müzik başka şeyleri öğretmede

kullanıldığında didaktik olarak işlev sağlar. Müziğin didaktik kullanımı özellikle kültür aktarımında özel bir öneme sahiptir. Örneğin bazı cemaatlerin ritüel müziklerinde cemaatin bağlı olduğu ideolojiler, inançlar ve benzeri anlayışlar müzik yoluyla aktarılır. Ya da alfabenin çocuklara öğretilmesi için ezgilenmesi, epik denilen formlarla toplum tarihlerinin aktarılması ve müziğin benzeri yollarla kullanılması (Kaemmer, 1993:85).

2. BÖLÜM

SÜRYANİ OLMAK

Kültürel farklılıklar temeline göre oluşmuş tüm cemaatler gibi Süryani Cemaati de, tarih, din, dil, toprak birliği, ortak yaşamsal pratikler ve benzeri ögelere değer veren, kendilerini bunlardan herhangi birinin ortaklığıyla tanımlayabilen, ortak arzular ve ortak bir kültür bilinci taşıyan bir cemaattir. Dolayısıyla Süryani olmak, ortak soy ve tarih bilinci, kullanılsa ve sadece sembolik anlam taşısa bile ortak ve kutsal bir dil, ortak bir din, ortak ve anlamlı bir topluluk ismi, ortak bir yaşam sürdürme modeli gibi bileşenler aracılığıyla tanımlanır.

Süryani Cemaati, ortak soy ve tarih bilincini Hıristiyanlık üzerine temellendirmiştir. Cemaatin, kolektif ismini Hıristiyanlık'ı kabul etmesiyle birlikte aldığı düşünüldüğünde bu durum doğrulanmaktadır. Dine dayalı bu ortak soy ve tarih bilinci, hem İsa'nın Müjdesi'ne ilk cevap veren topluluk olarak, hem de Hıristiyanlık'ın doğuşundan bu yana bu dini ve İsa'yı en gerçek anlamda yaşayan ve taşıyan tek topluluk olma düşüncesine dayalı olarak, bu topluluğu özel kılar. Süryaniler taşıdıkları bu özel soy ve tarih bilincini, kolektiviteye dair, sürekli olarak işler ve genç kuşaklarına aktarırlar. Süryaniler, Hıristiyanlık öncesi tarihlerinden övgüyle söz edip aktarımını sağlasalar da gururlandıkları ve etrafında bütünleştikleri asıl olarak Hıristiyanlık sonrası tarihleridir. Süryani olmanın özel bileşenlerinden biri de, İsa Mesih'le aynı dili konuşan tek topluluk olmaları dolayısıyla kutsal olarak değerlendirdikleri dilleri, Süryanice'dir. Süryanice topluluk içinde çok kullanılsa da dinsel ritüellerin ve Süryani Kültürü devamlılığının vazgeçilmez bir parçasıdır. Süryaniler, etrafında bütünleştikleri kolektif değerlerine, bu değerleri ifade etmeye, yeniden üretmeye ve aktarımını sağlamaya yönelik bir yaşam sürdürme modelini benimsemişlerdir. Bu yaşam modeli de Süryani olmanın gerekliliklerindedir. Süryani olmaya ilişkin tüm bu bileşenleri sözü geçen konularda ayrıntılandırmak daha açıklayıcı olacaktır.

2.1. Tarihsel Perspektif

2.1.1 Süryaniler'in Kökeni

Eski Yunanlılar'ın Mezopotamya, yani iki ırmak arasındaki yer, adını verdikleri kıtalar arası ulaşım yollarının kavşağında yer alan bu bölge, büyük uygarlıkların

gelişmesine elverişliydi. Coğrafi ve kültürel özellikleri açısından aşağı ve yukarı Mezopotamya olarak ikiye ayrılan bu bölgedeki en eski yerleşim yerinin M.Ö. 5000'de kurulduğu, burada yaşayanların tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları, M.Ö. 4000'de de Aşağı Mezopotamya'da Sümer adı verilen bir bölgeye geçtikleri bilinmektedir.

Sümer'de birçok küçük şehir devleti kuruluydu. Sümer Bölgesi'nin kuzeyinde Akad adlı bölgeye de Sami¹⁰ Halklardan oluşan kabileler yerleştiler. Sümer'i oluşturan küçük şehir devletlerinden Umma'nın Kralı, Lagaş adlı şehir devletini egemenliği altına alınca güçlendi ve tüm Sümer'e hakim oldu. Akad Kralı Sargon, bu gelişmeler karşısında 5400 kişilik düzenli bir ordu kurup yavaş yavaş Sümer'i işgal etti. Böylece düzenli ordu karşısında gücünü yitiren Sümer, Akad'a boyun eğmek zorunda kalarak ilk birleşik krallıkta Akad'ın yanında yer aldı. Bir süre sonra Akad Krallığı'nın çökmesiyle zayıflayan bu birleşik krallık, Ur Krallığı'nın egemenliği altına girdi. Daha sonraki yıllarda, Elamlılar'ın Sümer Kentleri'ni yıkmasını fırsat bilerek, Amorritler adı verilen Sami Halk, Aşağı Mezopotamya'ya yerleşti. Bundan sonra tüm Mezopotamya Krallıkları birbirleriyle savaşmaya başladı. Babil Krallığı durumu iyi değerlendirdi ve tüm Mezopotamya'yı tek başına ele geçirdi. Kral Hammurabi hakimiyetindeki Babil, birlik ve tutarlılık içinde, Mezopotamya'da bir süre hüküm sürdü ve Sümer Bölgesi'nin denizci kabileleri, Elamlılar, Hititler ve Kassitler ard arda saldırınca yıkıldı. Kassit egemenliğinin bir süre devam ettiği bölgede özel mülkiyet meseleleri yüzünden çıkan anlaşmazlıkları bastırması için, Sami Halklardan olan Asur Krallığı'ndan yardım istendi. Asur Krallığı yardım sonrası bölgeyi istila etti. Bu karışıklıklardan yararlanan Babil Krallığı, bağımsızlığını yeniden ilan etti ve Kassit Kralı'nı devirdi (Tanilli, 1999:47-70). Böylece Mezopotamya'da, iki krallık, egemenlik yarışı içinde hüküm sürmeye tekrar başladı. Ancak bundan sonra Mezopotamya daha çok Asur Krallığı'nın yayılışına sahne olacaktı. Bu yayılma devam ederken Asur iki yüzyıl boyunca Sami Halklar'dan olan Aramiler'ce, Urartular'ca ve çeşitli dağlı kabilelerce tehditlere ve saldırılara maruz kaldı. Buna rağmen M.Ö. 5. yüzyıla kadar yayılışına devam etti ama fethedilen topraklar büyüdükçe sorunlar, anlaşmazlıklar ve iç savaşlar da çoğalıp krallığı güçsüz düşürdü. Babil Krallığı, Med Krallığı'yla işbirliği yaparak Asur'u devirdi ve bir Babil İmparatorluğu kuruldu. Bu

¹⁰ Efsaneye göre Tufandan sonra Nuh Peygamber dünyayı Ham, Sam ve Yafes adlı üç oğlu arasında paylaştırdı. Mezopotamya bölgesi Sam'ın payına düşüyordu. Sam buraya yerleşti ve çoğaldı. Mezopotamya'da yaşayan tüm halklar bundan sonra Sami Halklar olarak adlandırıldı (Günel, 1969:29).

imparatorluk da yüz yıl daha hüküm sürdükten sonra Pers İmparatorluğu tarafından yıkıldı (Tanilli, 1999:151-165).

Bu çalışmada ele alınan Mardin Kadim Süryani Cemaati'nin tarih araştırmacılığını üstlenmiş ve bu konuda cemaatin ve cemaat liderlerinin de onayını, beğenisini kazanmış Horiepiskopos Gabriyel Akyüz'e (2005:16) göre, yukarıda sözü edilen Mezopotamya halklarının torunları olan Süryaniler, İsa Mesih'in Müjdesi'ne cevap verene kadar bunlara ek olarak Kenaniler, Amuriler, Keldaniler, Fenikeliler, Tedmurlular ve Abgarlar gibi isimlerle varlıklarını devam ettirmişlerdir. Hristiyanlık'ı kabul ettikten sonra da Süryani ismi altında Hıristiyanlık'ta birleşmişlerdir¹¹.

2.1.2. 'Süryani' Sözcüğü'nün Etimolojisi

'Süryani' sözcüğünün kökeni, Süryani Cemaati'ne ilişkin çoğu kaynakta aynı yargılara dayandırılmakta ancak bu yargıların hiçbiri tek başına kesin olarak kabul edilememektedir. Bu konuda ileri sürülen söz konusu görüşler şöyledir:

Süryani sözcüğü, Pers krallarından Keyhüsrev'in yani Cyrus'un isminden gelmektedir. Keyhüsrev, Babil'i ele geçirdikten sonra burada tutsak olan İbraniler'in Filistin'e dönmelerine izin vermişti. Bu nedenle İbraniler, Cyrus'u bir kurtarıcı olarak görüyorlardı. Hıristiyanlık'ı kabul eden İbraniler de, İsa'yı kurtarıcı olarak Cyrus'la özdeşleştirdiler. Bu nedenle İsa'ya inanan halka, Cyrus'a inananlar anlamında Surin ve konuştukları Aramice şivesine de Cyrusça veya Süryanca denildi. Bir diğer görüşe göre, bu isim Lübnan'ın Sur kentinden türemiştir. İsa'nın Havarileri¹² Sur kenti çevresinden oldukları için halk bu bölgede yaşayanlara Surin diyordu. Başka bir görüşe göre de, Syria, Suriye ve Süryani sözcükleri Asur (Assyria) adından kaynaklanmaktadır. Yunanlılar Mezopotamya'nın bir kısmına Asurlular'ın ülkesi anlamına gelen Assyria ismini vermiş; sözcük zamanla başındaki 'A' harfinin düşmesiyle Syria biçimine dönüşmüştür. Yine başka bir görüşe göre de,

¹¹ Proto-Süryaniler, Hıristiyanlık'a toplu halde geçiş yaparken, yukarıda yazdığımız isimleri Hıristiyanlık'ın potasında eritip, Süryani ismiyle dünyada tanınmaya başladılar ve 2000 yıldan beri de bu isimle anılmaktadırlar. Süryani isminin menşei konusu, son yıllarda Süryaniler arasında tartışmaya yol açmışsa da, Süryani Kilisesi'nin Antakya Patriği Moran Mor İğnatiyos 1. Zeka İwas, 1992 yılında bütün dünyadaki Süryanilere gönderdiği açık mesajında, Süryani sözcüğünün, yukarıda belirttiğimiz isimlerin süzmesi olduğuna işaret etti. Ünlü tarihçimiz Patrik Büyük Mihayel de bu tezi teyit etmektedir. Biz de bu görüşü tümüyle paylaşmaktayız (Akyüz, 2005:16).

¹² Süryaniler İsa'nın Havarileri'nden söz ederken İsa Mesih'in Öğrencileri adlandırmasını kullanırlar bu nedenle çalışmanın devamında bu adlandırma kullanılacaktır.

Hıristiyanlık'ı ilk kabul eden Aramlar, Putperest olarak kalan soydaşlarından kendilerini ayırmak için bu ismi almışlardır. Yeni dini kabul eden Aramlar, soydaşlarından ayrılmak için kendilerine Surin (Suriyeli) diyorlardı. Çünkü İsa'nın Mesajı Suriye tarafından veya Sur kenti tarafından gelmekteydi (Doru, 2007:13-19).

Süryaniler arasında kolektif isimlerinin kökeni konusunda en çok kabul edilen görüş, cemaat üyelerinin, İsa Mesih'in Müjdesi'ne cevap verdikten sonra, kendilerini Hıristiyanlık'ı seçmeyen soydaşlarından ayırmak için Süryani¹³ ismini aldıkları görüşüdür. Alan araştırması sırasında gerçekleştirilen görüşmelere ve basın yoluyla edinilen verilere dayanılarak; Mardin Süryanileri'nin, kolektif ismin kökenini sözü geçen görüşe dayandırdıkları söylenebilir ancak internet üzerinden ulaşılan mail list'lerde ve forumlarda diaspora Süryanileri'nin yaptığı tartışmalara ve örgütlenmelere bakıldığında ise, kolektif ismin ulusal kimliğe dayandırılma çabaları görülür. Bu doğrultuda dinsel oluşumlara tepkiler bile dile getirilir. Mardin Süryanileri, kolektif isim olarak ulusal kimliğe göndermeler yapan Asuri sözcüğünü çok kullanmasalar da kimliğini bu sözcükle tanımlayan, dinine bağlı olduklarını ama kökenleriyle de gurur duyduklarını ifade eden üyeler de vardır. Diaspora Süryanileri ise Süryani Cemaati'nin kimlik tanımlayıcısı olarak çoğunlukla Hıristiyanlık'ı kabul etmelerine karşı çıkmakta; dinsel kurumların kolektif kimliklerini dinsel anlayışa uygun olarak ve siyasal kültüre ters düşmemeye çalışarak yaşatma kaygısı güderken ulusal değerlerini yok olmaya terk etmekte suçlamaktadır.

Hıristiyanlık'ı kabul ettikleri dönemde, Urfa, Kerkük, Erbil, Petra gibi yerleşim yerlerine sahip olan Süryaniler, M.S. 3. Yüzyılın sonlarına doğru bu yerleşkelerini de kaybettikten sonra daha güçlü imparatorlukların hâkimiyeti altında yaşam sürmüş ve bundan sonra kendilerini sadece İsa Mesih'e adanmışlardır (Akyüz, 2005:17-19).

2.1.3. Hıristiyanlık Dönemi

Hıristiyanlık İnancı'na göre İsa Mesih, ölüp dirildikten sonra kırık gün süreyle yeryüzünde kalmış, dirilişini öğrencilerine kanıtladıktan sonra da onları ruhsal silahlarla donatıp yeni buyruklar vererek hepsinin gözü önünde göklere yükselmiştir. Öğrencilerine verdiği son buyruk şudur: "Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim yapın. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin. Sizlere buyurduğum her şeyi yerine getirmeleri için

¹³ Süryanice'de *Suryoyo*, *Suroyo*

kendilerini eğitin. İşte ben, dünyanın sonu gelene dek her an sizinle birlikteyim.” Yalnız Kutsal Ruh’u alıncaya kadar Kudüs’te kalmaları tavsiyesi üzerine öğrenciler, *Pantikusti* Bayramına kadar Kudüs’te kaldılar. İsa Mesih’in göklere yükseliş bayramından 10 gün sonra kutlanan *Pantikusti* Bayramı’nda, Kutsal Ruh açık bir şekilde öğrencilerin üzerine indi. Öğrenciler cahil, basit, yeteneksiz ve korkak oldukları halde, Kutsal Ruh’u almalarıyla birlikte, Kutsal Ruh’un onlara vermiş olduğu hediyeler sonucunda, değişik dillerde konuşmaya başlayıp dünyanın en bilge ve en cesaretli insanları oldular. Ve “Ana Kilise” ismiyle nitelendirilen ilk kiliseyi Kudüs’te kurduktan sonra İsa Mesih’in onlara vermiş olduğu buyruğu yerine getirmek amacıyla kendi aralarında kura çekerek yılmadan, korkmadan ve büyük bir sevinçle İncil’i müjdelemek için dünyanın dört bir köşesine dağıldılar (Akyüz, 2005:178).

Belirtildiği gibi İsa’nın Öğretileri Öğrenciler’in çalışmalarıyla yayılmaya başlamıştır. İsa’dan sonra Öğrenciler, düzenli olarak toplantılar yapıyor ve İsa ile ilgili anılarını konuşuyorlardı. Bir süre sonra İsa’nın Öğretileri’ni rehber edinerek Öğrenci Yakup liderliğinde örgütlenmeye başladılar (Çelik, 1996:25). Böylece ilk çekirdek cemaat ve ilk kilise yapılanması¹⁴ Kudüs’te kendiliğinden oluştu. Kudüs Kilisesi, Antakya’da bazı kimselerin İsa’nın öğretilerini kabul ettiğinden haberdar olur olmaz, Aziz Barnaba’yı Antakya’ya gönderdi. Aziz Barnaba’nın burada yürüttüğü çalışmalara bir süre sonra Aziz Pavlus’ta katıldı ve çalışmalar olumlu sonuçlandı. Antakya’da hızla büyüyen bir cemaat oluştu ve Ana Kilise olarak adlandırılan Kudüs Kilisesi’nden sonra ilk kilise böylece burada kuruldu. Hıristiyan nitelemesi ilk kez bu cemaat için kullanılmaya başlandı¹⁵. Artık Kudüs’teki Ana Kilise dışında güçlü bir cemaat de Antakya Kilisesi¹⁶ etrafında bütünleşmişti (SOK).

Bundan sonra Öğrenciler tarafından Hıristiyanlık’ın ‘Elçisel Merkezleri’ ilki Antakya’da olmak üzere kuruldu. Diğer kiliselerin yönetimi de bu üç merkezden

¹⁴ Burada kullanılan kilise sözcüğü Hıristiyan ibadet mekânı anlamında değil, İsa’nın öğretilerini benimsemiş cemaatin bağlı olduğu, idari ve öncü yapılanma anlamındadır (Tezokur, 2005:306) ki sözü geçen zamanda, İsa’nın Öğrencileri ve İsa’ya bağlı cemaat, Fısıh Yemeği, Havra’da ibadet, sünnet gibi Yahudilik gereklerini yerine getirmeye devam ediyorlardı (Görüşme 2007d:Gabriyel Akyüz, Mardin).

¹⁵ Sözü edilen cemaat, misyon çalışmalarının yürütüldüğü bölgenin, bir önceki bölümde tarihlerinden kısaca söz edilmiş olan, bir kısmı Putperest bir kısmı da Yahudi; Antakya Kilisesi etrafında Hıristiyanlık’ı kabul ederek bütünleşen ve bundan sonra kendilerini Süryani olarak isimlendiren cemaattir.

¹⁶ Antakya Elçisel Merkezinin kurulmasından sonra buraya bağlı olan Antakya Kilisesi Antakya Süryani Kadim Kilisesi olarak anılmaya başlandı (Görüşme 2007d:Gabriyel Akyüz, Mardin).

sağlanıyordu. Bunlara ek olarak 4. Yüzyılın ilk yarısında bir merkez daha kuruldu ve bu merkez de 'Evrensel Merkez' olarak kabul edildi. Bu merkezler şunlardır:

1-Antakya Merkezi: M.S. 37-43 yılları arasında Mor Petrus tarafından Antakya'da kuruldu.

2-İskenderiye Merkezi: M.S. 61 yılında Mor¹⁷ Petrus'un öğrencisi olan Mor Markus tarafından Mısır'ın İskenderiye şehrinde kuruldu.

3-Roma Merkezi: M.S. 61 yılında Mor Pavlus tarafından Roma'da kuruldu.

4-Konstantinapolis/İstanbul Merkezi: Bu merkez, M.S. 312 yılında Roma İmparatoru Hıristiyanlık'ı resmi bir din olarak kabul ettikten sonra imparatorluğun saygınlığı için 330 yılında kilise tarafından İstanbul'da kuruldu. Bu dört merkezden iki tanesi elçisellik, birisi müjdecilik, diğeri de evrensellik merkezleri olup aynı statüye sahiptir. Her merkezin yetki alanının sınırları birbirinden farklıydı. Antakya Kürsüsü'nün yetki alanı; bütün Asya ile Doğudaki Hıristiyanlar'ı kapsıyordu. İskenderiye Kürsüsü Afrika Hıristiyanları, Roma Kürsüsü Batı Avrupa Hıristiyanları, İstanbul Kürsüsü ise Doğu Avrupa ve Anadolu Hıristiyanları üzerinde ruhsal açıdan egemendi Süryaniler'in ana yurdu Mezopotamya'dır bu nedenle de Antakya Merkezine bağlıdırlar. Bu merkezlerin yöneticileri, 4. Yüzyıla kadar 'Episkopos' ünvanı taşımaktaydılar. Daha sonraki yıllarda önce İskenderiye Merkezi, sonra da Roma Merkezi yöneticileri 'Papa' ünvanını aldılar ardından Antakya Episkoposu ve İstanbul Episkoposu da 'Patrik' ünvanını aldılar (Akyüz, 2005:22).

2.1.3.1. Süryaniler'in Bölünmesi

Hıristiyan Dünyası'nda ilk teolojik bölünmeyi yaratan, İskenderiye Kilisesi'nin önde gelen teologu Ariyus'tur. Ariyus'a göre, Oğul'un Tanrı'dan geldiği kabul edilirse, Tanrı'yı bölünebilen bir varlık olarak tasarlamış oluruz. Ariyus'a göre Oğul Tanrı ile insanlar arasında bir aracıdır. Ariyus'un görüşlerinin yayılması ve yandaşlarının çoğalması üzerine, tartışmaların siyasi bölünmelere neden olmasından korkan Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlar'ı tek bir inanç etrafında toplamak amacıyla M.S. 325 yılında Hıristiyan din bilginlerini İznik'te topladı. İznik'te toplanan bu konsilde mantık ve felsefeyle ilgili tartışmalardan sonra Ariyus aforoz

¹⁷ Mor: Saygın ve dinsel öneme sahip kişilere verilen, aziz veya efendi anlamına gelen, Süryanice ünvanıdır. Kadınlar için bu ünvan 'Mort' şeklinde kullanılır.

edildi. Konsil; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un üçlü bir tanrı olduğu sonucuna vararak, Hıristiyan dini inançlarının mantık ve felsefe ile açıklanamayacağını, yalın inan ve amel ilkelerinden oluşmuş olduğunu karar aldı. Ariyusçu Teologların, Antakya Süryani Kilisesi'ni ele geçirmeleri üzerine 381 yılında bu defa Konstantinopol'de bir konsil toplandı. Bu konsil, İznik'te varılan kararları onaylayarak, baskı ve şiddetle Ariyusçular'ın çoğunun öldürülmesi veya sürgüne gönderilmesi ile sonuçlandı. Tartışmalar son bulmadı daha da hızlandı ve bu defa da Nastur adlı din bilgininin görüşleri karmaşaya yol açtı. Nastur'a göre Mesih 30 yaşında vaftiz olurken tanrısal öğeye de sahip olmuştur. Bu nedenle Meryem'e Tanrı'nın anası (*Teotokos*) denilemez. O, Tanrı'nın değil, insan Mesih'in anasıdır. Nastur'un bu görüşleri tartışma ve ayrılıklara neden olunca 431 yılında Efes'te bir konsil daha toplandı. Bu konsilde Nastur aforoz edildi ama Nasturilik, hızla yayıldı. Nastur taraftarı, çalışmalarını Urfa Okulunda, bu okulun kapatılması üzerine de Nusaybin Okulunda devam ettirdiler. Tartışmaların sonra ermemesi üzerine Kadıköy'de yeni bir konsil toplandı. Toplanan bu konsil, İsa'da çift doğanın, yani insan ve tanrı doğalarının olduğuna karar verdi. Kadıköy Konsili'nden çıkan kararlardan sonra monofizitçi (tek doğa yanlısı) Süryaniler, kararları kabul etmediklerini açıklayınca imparatorluğun baskılarına maruz kalmış ve Antakya Merkezi'ni terk etmişlerdi. Antakya'dan sonra *Halep, Harran, Rakka ve Qen-Neşrin*, daha sonraları Malatya monofizitçi Batı Süryaniler'in merkezi oldu. Patriklik merkezi daha sonra Diyarbakır, Mardin ve en son olarak Şam'a taşındı ve halen Şam'da etkinlik göstermektedir (Doru, 2007:13-19).

Akyüz'ün (2005:22) açıklamalarına göre, 5. Yüzyılın ortalarında Hıristiyanlık iki ayrı gruba (Katolik, Ortodoks) bölündükten sonra Süryaniler de kendi aralarında sözü edilen tartışmalardan dolayı değişik isimler altında sekiz bölüme ayrıldılar. Bunlar;

- 1-Süryani Kadim veya Ortodokslar (Batı Süryaniler)
- 2-Nasturiler (Doğu Süryaniler)
- 3-Keldaniler veya Doğu Süryaniler
- 4-Rum Ortodoks Melkitler veya Süryani Melkitler
- 5-Rum Katolik Melkitler

6-Maroniler

7-Süryani Katolikler

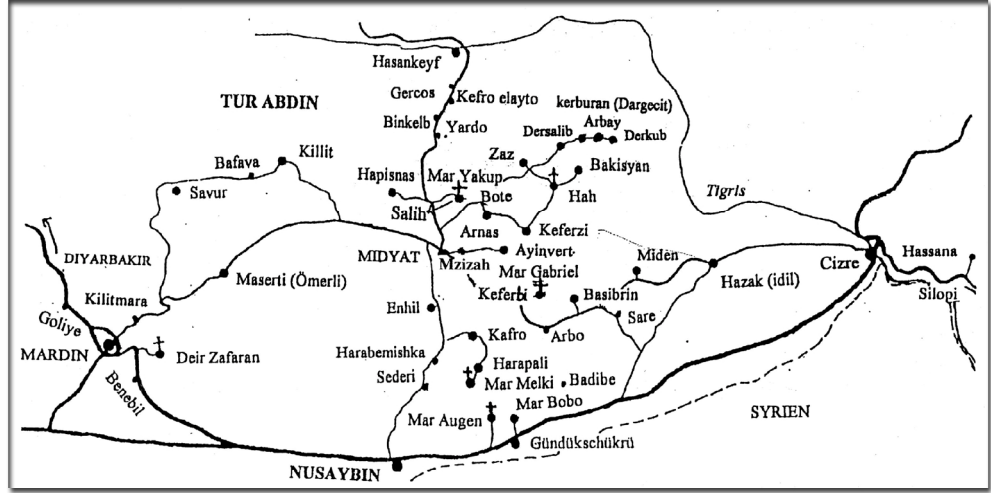
8-Süryani Protestanlar (Akyüz, 2005:22).

2.1.4. Türkiye’de Süryaniler

Süryaniler Hıristiyanlık’a geçiş yaptıkları dönemde sahip oldukları toprakları yitirdikten sonra bölgede hâkimiyet kuran güçlü imparatorlukların yönetiminde yaşamlarını sürdürdüler. Bu imparatorlukların sonuncusu da Osmanlı İmparatorluğuuydu. Osmanlı İmparatorluğu parçalandıktan ve 1923’te Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Süryaniler, varlıklarını artık bu yeni yönetim biçiminin kuralları içinde koruyup devam ettirmeye çalıştılar. Süryanilerin Türkiye’de yoğun olarak yaşadıkları yerler, günümüze kadar yaşamlarını sürdürdükleri, Tur-Abdin¹⁸ olarak adlandırdıkları coğrafyadır. Tur-Abdin Bölgesi’nin kesin sınırları olmamakla birlikte çeşitli kaynaklarda bu bölgenin sınırları¹⁹ yaklaşık olarak aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

¹⁸ Tur-Abdin Süryanice’de Kullar Dağı anlamına gelir. Hıristiyanlık’ın ilk yıllarında, bu bölgenin çoğu yerleşim yerinde ya da dağlarında sayıca çok fazla manastır ve kilise kurulmuş ve kendilerini İsa Mesih’e adanmış birçok din adamı buralarda yetişmiş, Hıristiyanlık için can vermiştir. Bu nedenle Süryaniler kendi toprakları olan bu bölgeye bu ismi vermişlerdir.

¹⁹ Alanda edinilen verilere dayanarak, Tur-Abdin Bölgesi’nin kapsadığı alanın kaba hatlarla, Diyarbakır, Mardin, Batman ve Siirt illerinin, Süryani halkının yoğun olarak yaşadıkları bölgelerinden oluştuğu söylenebilir.

Şekil 1. Tur-Abdin Haritası (Acar, 1999:1).

Tur-Abdin dışında Diyarbakır, Elazığ, Adıyaman, Malatya ve İstanbul'da da yaşamlarını sürdürmekte olan Süryaniler vardır.

2.1.5. Mardin Süryanileri

Mardin Süryani nüfusunun en yoğun olduğu yerlerden birisi olmasına rağmen günümüzde, yaşanan göçler dolayısıyla, bu kentte Süryani nüfusu oldukça azalmıştır.

Mardin Merkezde 350 civarı kişi var kiliseye kayıtlı. Mardin'de 15 civarı Süryani Köyü var. Avrupa'dan dönüp köylerini restore ederek yaşamaya niyetli olanlar da var. Bunlarla birlikte tahminimizce 25'e çıkar. Ama bu Süryani Köyleri'nin çoğu karışıktır. Bazılarında Kürtler, bazılarında Süryaniler çoğunluktadır. Hepsi Süryani köyüydü. Şimdi azınlıkta kaldık (Görüşme 2007g:Gabriyel Akyüz, Mardin).

Bu çalışmada ele alınan Mardin Kadim Süryani Cemaati'nin 2005 yılı itibariyle nüfus dağılımı şöyledir:

İL/İLÇE/KÖY	SÜRYANİLERE AİT HANE SAYISI	SÜRYANİ NÜFUSU	AÇIKLAMALAR
MARDİN-Merkez	75	300	
ÇİFTLİK Köyü	2	14	
ESKİKALE Köyü		38	Deyrulzafaran Manastırında kalanlar
DARGEÇİT			
ÇATALÇAMKÖYÜ	3	15	
KIZILTEPE			
İŞIKLAR	1	2	Hasat zamanı geçince İstanbul'a dönenler
MİDYAT-Merkez	102	396	
ALAGÖZ KÖYÜ	17	86	
ALAGÖZ KÖYÜ/ KARAGÖL MEZRASI	3	17	
ANITLI KÖYÜ	15	110	
ALTINTAŞ KÖYÜ	11	61	
ŞARLI MEZRASI	4	75	Deyrulumur Manastırında kalanlar
BARIŞTEPE	1	3	
GÜLGÖZE	10	50	
MERCİMEKLİ	1	2	
DOĞANÇAY	5	20	
İZBIRAK	1	2	Mor Dimet Kilisesinde kalan rahip ve rahibe
YEMİŞLİ	15	36	
NUSAYBİN-Merkez	1	2	
ÜÇKÖY	35	200	
GÜZELSU MEZRASI	1	5	
ÜÇYOL KÖYÜ	3	12	
DAĞIÇI KÖYÜ	1	5	
ODABAŞI KÖYÜ	10	70	
GÜNYURDU KÖYÜ	6	15	
BALABAN KÖYÜ	2	10	
ÖMERLİ	1	6	
SAVUR			
DEREİÇİ	5	8	
YEŞİLLİ			
BÜLBÜL KÖYÜ	8	32	
TOPLAM	339	1592	

Tablo 1. Mardin Süryanileri'nin 2005 Yılı Yerleşim Yerlerine Göre Nüfus Dağılımı (Ayduslu, 2005:29).

Türkiye’de yaşayan Süryaniler, 1960’lı yıllardan sonra yoğun olarak yurt dışına, özellikle Hıristiyan ülkelere, göç etmişlerdir. Alan araştırması sırasında yapılan görüşmelere bakılırsa, cemaat üyeleri net olarak dile getirmeseler de, göçün sebepleri arasında ekonomik yetersizlikler dışında daha ağır basan sebepler; inanç ve davranış özgürlüğünün kısıtlı oluşu, ana dil eğitimi olanaksızlığı, söz konusu cemaatin özellikle dinsel konulara ilişkin olarak maruz kaldığı aşağılama ve saygısızlıklar, saldırılar ve benzeri olumsuzluklardır.

Seksenli yıllardan önce inanın sokağa çıkamazdık. Çocuklar bizi taşarlardı. Hıristiyan Hıristiyan diye bağırırlardı. Haça küfrederlerdi, din adamlarımıza küfrederlerdi. İnsanlarımız okumamıştı bilinçsizdi ama şimdi yok böyle şeyler çok rahatız şu anda. Ama göçler nüfusumuzu çok azalttı Mardin’de. (Görüşme 2007f:Deniz Kırılmaz, Mardin)

Janet Çakmak da hemen hemen otuz yıl öncesine kadar toplumsal baskıya maruz kaldıklarını şu sözlerle anlatıyor:

Çok üzüldük zamanında. Evvelden burada bir hamam vardı bak hiç unutmam. İnan ortada kürün (kurna-ark) su akıyor herkes ordan taslarla su alıp yıkaniyorduk. İnan ki Müslümanlar’dan bazıları diyorlardı: “Sen haramsın elini kürüne sokma suyumu haram ediyorsun.” Hamama gitmekten nefret ediyorduk. Şimdi hepimiz daha medeni olduk. Eskiden çıkamıyorduk korkuyorduk dövecekler mi para mı isteyecekler diye. Şimdi insanlar Avrupa’ya gitti çünkü orda daha özgürdür. (Görüşme 2008f:Janet Çakmak, Mardin).

İsa Gülten de göç konusunda ortak sebepler dışında şunları söylüyor:

Diyelim benim Süryanice öğrenmem için ya *Oxford*’a ya *Cambridge*’e ya da bir Arap ülkesine gitmem lazım. Ne kadar ayıp. Neden vatanımdan ayrılıyım zorla? Lübnan’da bir çocuğumuzu okuttuk mezun oldu Amerika’ya gitti. Kaçtırdık. Gelip burada ne yapacağım işim yok aç mı kalayım dedi gitti.

Ne yapalım insan ilk önce ekmeğini sorar (Görüşme 2007:İsa Gülten, Mardin).

Görüşmeler de, göçe ilişkin benzer birçok şey söyleyen Süryaniler, son yıllarda yurt dışında yaşayan cemaat üyelerinin topraklarına geri dönme hareketliliği içinde olduğunu belirtmektedirler. İfadelere göre Tur-Abdin'de dışarıdaki Süryaniler'e ait arazilere yeni evler inşa edilmiş hatta bu evlerin bir kısmı yazı geçirmek için gelen Süryaniler'ce kullanılmaya başlanmıştır bile. Bu konuda mutluluklarını dile getiren cemaat üyelerinin ortak görüşü, günümüzde Mardin'de güven ve huzur ortamının doğmaya ve gelişmeye başlamış olması ve bir arada yaşadıkları diğer cemaatlerin Süryaniler'e saygı duydukları ve kültürel farklılıklarını tümüyle kabullendikleri yönündedir. Alan araştırması sırasında görüşülen Arap ve Kürt asıllı bireyler de bu konuyu aynı şekilde dile getirmişlerdir.

Azalan Süryani nüfusuna bağlı olarak Mardin merkezde bulunan kiliselerin ve manastırların cemaatlerinde de azalma görülmüştür. Bu nedenle cemaatin az olduğu kiliselerde dinsel lider bulunmamakta ve hizmet verilememektedir. Mardin Kadim Kırklar Kilisesi *ruhanisi Horiepiskopos* Gabriyel Akyüz, bu kiliselerin ayakta kalabilmesi için, kullanılabilir durumda olanlarında, belirli aralıklarla hizmet vermektedir. Belirlenen tarihte hangi kilisede hizmet verilecekse tüm cemaat orada toplanır ve etkinlikler gerçekleştirilir.

Mardin merkezde veya merkezde yaşayanların kolayca ulaşabilecekleri bir uzaklıkta, merkez dışında yer alan ve aktif olan dinsel mekânlar şunlardır: *Deyr-ul Zafaran (Mor Hananyo)* Manastırı, Burç Manastırı, *Mort Şimuni* Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, *Mor Mihael* Kilisesi, *Mor Petrus* Kilisesi ve en kalabalık cemaate sahip olan Kadim Kırklar Kilisesi.

Sözü edilen dinsel mekânların bir kaçı Süryani Katolik ve Süryani Protestan cemaatlerine aittir. Ancak bu iki cemaatin de üye sayısı birkaç hane mensubu sınırlıdır. Bu nedenle söz konusu cemaatler de dinsel pratiklerini Mardin Kadim Ortodoks Süryani cemaatiyle birlikte aynı dinsel liderin önderliğinde gerçekleştirirler.

2.2. Dilbilimsel Perspektif

Dil, bir kültürel oluşumun devamlılığında, ifadesinde, aidiyet bilinci oluşturma ve pekiştirme sürecinde en belirgin sağlayıcılardan biri olmakla birlikte kolektif

kimliğin tanımlanmasına dair kesin bir gösterge değildir. Kültürel farklılıklar temeline göre oluşmuş cemaatler, kendilerini, onları farklı kılan kültürel öğelerin herhangi birinin ortaklığıyla tanımlayabilen ve buna dayanarak oluşmuş ortak bir kültür bilinci taşıyan cemaatlerdir. Ötekilerden ayrılmalarını, cemaat olarak da aynı noktada birleşmelerini sağlayacak tek bir kültürel karakteristik bile kolektif kimliğin tanımlanmasında yeterlidir.

Azınlık kültürlerin hepsi egemen kültürdeki yaşamsal gereklilik koşullarını sağlayabilmek için egemen kültüre uyum sağlamak zorundadır. Bu durumun kaçınılmaz sonucu kimliksel sınırların belirsizleşmesi, kültürel karakteristiklerin azalmasıdır. Bu duruma örnek oluşturan cemaatler kültürel farklılıklarını sembolik düzeyde sürdürmek zorunda olsalar da, aynı cemaatten üyeler olarak bir birlerinden haberdar olmasalar da, etrafında bütünleştikleri ortak değerlere dayanarak kimliklerini korurlar. Kültürel karakteristiklerinden her hangi birini yitirmiş olmaları, kimliğin ortaklıklar çerçevesinde tanımlanmasında fark yaratmaz.

Süryani Cemaati'nde, kolektivitenin oluşumunda ve Süryani Kimliği'nin tanımlanmasında dil, sembolik anlamı etrafında net bir kolektif bilinç oluşturan bir ayrıntıdır. Konuşulmasa da var olması üyeler için önemli ve yeterlidir.

Aslında Süryanilik bir ırktır. Kendimize ait dilimiz vardır. Tarihte önemli şeylere imza attık. Fakat biz Süryanice konuşmayı bilmiyoruz. Sadece Süryani köylerinde konuşuluyor. Biz Mardin'de Arapça konuşuyoruz. Ben daha eskileri de hatırlıyorum. Benim babam da konuşmazdı, dedem de konuşmazdı, annem de nedenini bilemiyorum belki de yasaktı, konuşmuyorlardı. Ama biz şimdi bilmediğimiz için konuşamıyoruz. Ama Süryanice bizim dilimizdir (Görüşme 2007f:Deniz Kırılmaz, Mardin).

Bu çalışmada ele alınan Süryani Cemaati'nin kolektif kimliğinin sağlayıcılarından biri olan Süryanice, söz edildiği gibi cemaatin aidiyet duygusuna göndermeler yapsa da günümüzde kullanım sınırları sözü edilen sebeplerle cemaatin, özel alanlarında bile, oldukça daralmıştır.

Süryanice'nin kullanım alanları, ritüellerin bazı bölümleri, kilise ve manastırlarda yürütülen -dinsel metinleri okuyup anlamaya yönelik- dil dersleri,

birkaç ailenin özel yaşam alanlarından ve bir kaç Süryani Köyü'nden ibarettir. Diasporadaki Süryaniler, Süryanice'yi yaşatmak için dil kursları, Süryanice yayınlar ve benzeri diasporik tutumlar içerisinde olsalar da Mardin Süryanileri'nin dil kullanma çabaları dinsel metinleri okuma yazma amacından öteye geçmemektedir.

2.3. Mardin Süryani Cemaati'nin Kolektif Özellikleri

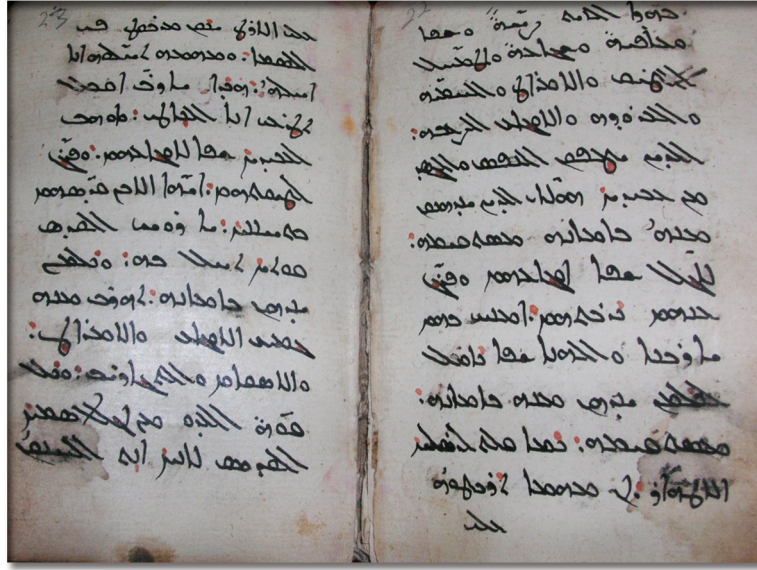
2.3.1. Geçim Alanları

Mardin Merkez'de yaşayan Süryaniler genellikle telkari²⁰ üretimi, kuyumculuk, terzilik, yaparak geçim sağlamaktadır. Süryani Cemaati'ne has taş oymacılığı, hat sanatı ve basma boyama sanatı geçim yolu olarak kullanılmasa da varlığını sürdüren mesleklerdir²¹. Bunun yanında az da olsa şarap üretimi yapan Süryaniler de vardır. Sözü edilen mesleklerden Süryaniler'e has olan telkari üretimi, taş oymacılığı ve şarap üretimi, Süryani ustaların Arap ya da Kürt asıllı çıraklar yetiştirmesiyle artık diğer cemaatler arasında da yaygınlaşmıştır. Yakın bir geçmişe kadar taş oymacılığı konusunda da üretken olan Süryaniler, bu konuda ustalarının çok az kaldığını ve bu zanaatin Araplar ve Kürtler tarafından devam ettirildiğini belirtmektedir.

Mardin Süryani Cemaati'nde görüşülen bireylerin sadece ikisi kamu kuruluşlarında çalıştıklarını, onlardan başka bu sektörde çalışan olmadığını, cemaat üyelerinin genellikle esnafılık ve zanaatkârlıkla geçindiklerini belirtmişlerdir. Arap ve Kürt asıllı Mardinliler, yapılan görüşmelerde sözü edilen mesleklerin eskiden sadece Süryaniler'e has olduğunu, şimdi tüm Mardin'de görüldüğünü ancak hala bu mesleklerin erbabının Süryaniler olduğunu belirtmişlerdir.

²⁰ Telkari: Gümüş tellerin, kaynak yapılmadan şekillendirilmesine dayalı el sanatı.

²¹ Süryani Cemaati'nde hat sanatı dinsel metinlerin yazılmasında, basma boyama sanatı da yine dinsel temaların resmedilmesinde kullanılır.

Fotoğraf 1. Hat Sanatı'yla Yazılmış Kutsal Metinler İçeren Bir Kitap.

Fotoğraf 2. Taş İşçiliği.

Fotoğraf 3. Basma Boyama: İsa Mesih Son Fısıh Yemeği.

2.3.2. Ortak Dinsel Pratiklere Bağlılık

Kültürel farklılıklar egemen kültürün güçlü ve egemen olma idealine bir tehdit olarak görüldüğü için bu farklılıklar yok sayılmaya, kontrol altında tutulmaya, bastırılmaya, özel alanlarında bile kullanılmaları yasaklanmaya çalışılır. Azınlık kültürler, egemen kültürlerle ilişkilerindeki bu ve benzeri deneyimlerine ek olarak bir de asimile olmak, varlıklarını sürdürmemek gibi korkulara dayalı olarak aşırı korumacılık, 'ötekiler'e aşırı tepki, kolektif değerleri aşırı ifade etme eğilimi ve benzeri davranışlar gösterebilirler. Bir cemaat daha büyük cemaatlerin egemenliğinde azınlık cemaat konumundaysa varlığını tehlikede hissettiği için, savunma içgüdüleriyle hareket edebilir. Asimile edilme, tanınmama cemaatin kolektif değerlerinin yaşatılmasına ve yeniden üretilmesine bir engel olarak kabul edilebilir ve üyeler kimliklerini ifade konusunda radikalleşebilirler. Bu durum söz konusu cemaatte korumacılık, tepkisellik, saldırganlık gibi davranışları doğurabilir. Azınlık kültürler farklılıklarını ve kolektif değerlerini koruma altına almak için saldırganlık ve aşırılaşma gibi davranışlar yanında üyelerine karşı baskıcı tutumlar içine de girebilirler. Üyelerini 'öteki'lere sırt çevirmeye, içe kapanmaya, bağlı oldukları kolektif anlayışın gereklerini eksiksiz yerine getirmeye zorlayabilirler. Bireyin egemen kültürde etkin olma zorunluluğu arttıkça bu kültüre uyum sağlama ihtiyacının da arttığı göz önünde bulundurularak söylenebilir ki; bu durum bireyin öz kültürüne ilişkin ifade alanlarını daraltır buna bağlı olarak birey, öz kültürünü tehdit altında

hissettiği için kolektif kimliğini koruma, devamlılığını sağlama, daha fazla ifade etme, yoluna gider.

Günümüzde Süryanilik hem Süryaniler tarafından hem de diğer cemaatler tarafından daha çok dinsel eksende tanımlanır. Bu toplulukta din, topluluk üyelerinin iletişimde bulunduğu, aitlik hissettiği ve birey olarak anlam kazandığı bir sosyal çevreyi var eder. Süryaniler, bu sosyal çevre içerisinde bir bütün olma bilinciyle davranır, bir bütün olarak etkinlikler gerçekleştirir, aidiyet ve bütünlük bilincini bu çevrede en somut haliyle yaşarlar. Bu sosyal çevre içinde ‘ötekiler’ olmadan aidiyet duygularını ve kolektif değerlerini pekiştirirler ve devamlılığını sağlarlar. Görüşme yapılan bazı cemaat üyelerinin ifadelerine göre, Hıristiyanlık’ı kabul ettikten sonra egemenliğinde yaşadıkları güçlü cemaatlerin içinde hep azınlık durumunda kalmalarına rağmen, günümüze kadar varlıklarını ve kültürel farklılıklarını koruyabilmelerinin en önemli sebebi dinlerine bağlılıklarıdır. Din, onları geçmişten bu yana bir arada tutan ve yaşatan; her konuda yönlendiren, temsil eden ve en sonunda ödüllendirecek bir güçtür. Dolayısıyla Süryaniler’de cemaat olma bilinci, ağırlıklı olarak din çerçevesinde doğmuş ve ifadesini bulmuştur. Buna bağlı olarak Süryani Cemaati’nde, bireyin öz kültürünün ve aidiyet bilincinin ifadesini özgürce gerçekleştirebildiği bir sosyal çevreyi oluşturan dinin ve dine ilişkin öğelerin önemini, bireyler ve bireysel yaşamlar üzerindeki etkilerini yoğun olarak görmek mümkündür. Dinin, söz konusu nedenlerden dolayı bireylerin özel hayatlarında, bazı bireysel kararlarında, günlük yaşantılarının gerektirdiği bazı pratiklerde, çoğu gelenek ve görenek içinde kısacası kültürel davranışların açığa çıkmasında dinsel simgelerin kullanılması yoluyla merkeze oturtulmasına birkaç örnek göstermek, daha açıklayıcı olacaktır.

İsa’dan bu yana varlıklarını onun öğretilerine dayalı olarak sürdüren Süryaniler, toplumsal kurallarını da bu öğretilere dayalı olarak düzenlemişlerdir. Örneğin İsa’nın en önemli buyruk olarak söylediği “Tanrın Rabbi tüm yüreğinle, tüm anlayışınla, tüm canınla seveceksin. En önemli ve başta gelen buyruk budur. İkincisi de bununla eşit değerdedir: İnsan kardeşini kendin gibi seveceksin” (Matta, 22:37-39) sözleri ve benzeri öğütleri nedeniyle ibadetlerini yerine getirme gerekliliği kadar topluluk içinde ve dışında iyi yüreklilik, paylaşımcılık, içtenlik, yardımseverlik gibi insani değerleri taşımak ve uygulamak da gereklidir. Bu değerleri sahiplenmek ve uygulamak kişisel bir tercih ya da bir erdem gibi gözükse de aslında topluluk içi yaptırım gücü yüksek olan kurallara bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur.

Bu kuralların elbette kolektivitelyi güçlendirici bir etkisi de vardır. Verilen örnek üzerinden açıklamak gerekirse; bu kurallara uygun olarak 'insan kardeşini kendisi gibi seven' inançlı bir Süryani, ibadete özen gösterdiği kadar, varlığını paylaşmaya, yardıma muhtaç kişilere elinden geldiğince yardım etmeye, iyi yürekli ve içten olmaya da özen gösterir. Özellikle topluluk içinde yardıma muhtaç kişiler için maddi destek sağlama, işsiz kalanlara iş alanı yaratmaya çalışma ve benzeri toplumsal ihtiyaçları topluluk içinde çözmeye çalışma ve bu konuda dinsel kurumların ve din adamlarının öncü olması bu durumun kolektiviteye ilişkin taraflarındandır.

Süryaniler özelinde, sözü edilen sebeplere bağılı olarak, kolektivitenin en belirgin sağlayıcısı din olduğu için; kolektivite, ağırlıklı olarak dinsel bir çerçevede tanımlanır belki ama Süryani kolektivitesinin tek boyutlu bir kimlik tanımlaması yoktur: Kolektivite, bazı ifade alanlarında hem dinsel hem de toplumsal çerçevede tanımlanmaktadır. Örneğin; Evlilik ritüelinin tüm aşamaları incelendiğinde, kilise dışında gerçekleştirilen aşamalarında da kolektiviteye ilişkin öğelerin varolduğı görülür. Çoğu toplulukta görülen, toplu yapılan bir dans olan halay, o coğrafyada da tüm topluluklarda görülür. Mardinli'ler Mardin'e özgü bir şekilde halay çeker, Süryaniler'in halay çekmeleri Mardinli kimliğinin göstergesidir ama aynı zamanda evlilik ritüelinin de bir parçasıdır. O ritüel içinde halayı Süryaniler çeker ve o an, o halay, Süryani olmanın bir parçası, bir arada olmanın, bir topluluk olmanın, bir kimliğin ifadesi olur artık... Ya da evlilik ritüelinin kilise içi aşamasından sonra takı aşamasının da kilisede gerçekleştirilmesi gibi.

Süryani Cemaati'nde küçük yaştan itibaren her birey, dini gereklilikleri ve öğretileri içeren bir aile eğitimi alır, dinsel etkinliklerin tamamına bebekliğinden itibaren dahil edilir. Söz konusu aile eğitimi tercihe bağılı olarak- ki bu durum çoğunlukla tercih edilir- çocuğun manastıra veya kiliseye eğitim için gönderilmesiyle devam eder²². Birey, yetişkinliğe eriştiğinde isterse cemaate dini hizmet vermeyi

²² Mardin Süryanileri çocuklarını sekiz yıllık kesintisiz eğitim kapsamında devlet okullarına gönderirler. Çocuklarının aynı zamanda dinsel eğitim almasını isteyen aileler, çocuklarını okul zamanları dışında kilise okullarına gönderirler. Çocuklar burada dinsel kültürlerini edinirken aynı zamanda dinsel metinleri okuyup anlamaya yönelik olarak verilen Süryanice okuma- yazma derslerine, Süryani Cemaati'nin geçmişine ilişkin tarih derslerine, Süryani Cemaati'nin önemli şahsiyetlerine ilişkin kültürel derslere katılırlar. Manastırlarda ise Mardin Merkez dışındaki Süryani ailelerinin çocukları eğitim sezonu boyunca kalarak manastır araçlarıyla okullarına götürülür, okul dışı zamanlarında da manastırda dinsel eğitimlerini alırlar. Dinsel kurumlardaki eğitim cemaat ve yetkili din adamları tarafından görevlendirilen öğretmenlerce verilir.

seçer ve kilise hiyerarşisinde yerini alır; istemezse ölene kadar cemaatiyle birlikte söz konusu değerlerle yaşar ve bu değerleri aktarır. İsa Mesih'le aynı dili konuşmaları ve Hıristiyanlık'ı ilk kabul eden cemaat olmalarından kaynaklı gönüllü bir görev yüklendikleri için cemaat üyeleri bu durumu memnuniyetle kabul etmektedirler.

Çoğu Süryani'nin inandığı en önemli değeri simgeleyen 'Haç' veya 'Çarmıha Gerilmiş İsa' figürünü boynunda kolye olarak taşıması kültürün dinsel imgelerle ifadesinde en çok tercih edilen yoldur. Buna ek olarak bireylerin isimlerinin çok büyük bir çoğunlukla dinsel anlam taşıyan isimlerden, melek isimlerinden ya da aziz isimlerinden seçilmiş olması da çok sık rastlanılan²³ bir durumdur.

Fotoğraf 4. Küçük Bir Çocuğun Taşdığı Haç Kolyesi.

Bireylerin dinsel değerlerinin, toplumsal pratikler üzerindeki etkisini güçlü bir şekilde hissettiren durumlara, bazı Süryani bayanların el çantalarında bir ilahi ya da dua kitabı bulundurmaları, Süryanilere ait evlerin veya işyerlerinin her yanında İsa

Manastır ve kiliselerde verilen eğitim birey için siyasal kültürün sağladığı eğitimden ayrı bir konumdadır. Çünkü bu eğitim bireyin, öz kültürüne ilişkin aldığı tek meşru eğitimidir. Eğitimin içeriğinin önemi yoktur; önemli olan bu eğitimin bireyin aidiyet bilincine gönderme yapması ve sosyal açıdan bireyde haz ve tatmin yaratmasıdır. Dolayısıyla din eğitimi gibi görünse de söz konusu eğitim, aslında bireyin tanınma, öz saygı, aidiyet, sosyalleşme gibi ihtiyaçlarına verilen bir cevaptır.

²³ Alan araştırması sırasında tanışılan ve görüşülen yaklaşık elli Süryani bireyden sadece dördünün ismi söz edilen duruma aykırıydı.

ve Meryem portrelerine, dini mitleri betimleyen tablolara, ikonalara, Paskalya yumurtalarına, dinsel metinler içeren işlemlere ya da panolara, Hıristiyanlık'a gönderme yapan birçok benzeri arabiçime²⁴ rastlanması örnek verilebilir.

Fotoğraf 5. Bir Süryani İşyerinde İsa'nın Çarmıha Gerilişinin Sahnelendiği Bir Resim.

Fotoğraf 6. Süryani Evleri'nde Sıkça Rastlanan Dinsel Simgelerden Biri.

²⁴ Arabiçim: Kutsal öğelerin somutlaştırılması çabası sonucunda ortaya çıkan biçimsel malzemeler. Örneğin; İsa, Meryem tasvirleri, ikonalar ve benzeri...(Taburoğlu, 2007:21)

Dinin sosyal yaşamda belki de en güçlü etkisi banyo, temizlik, çamaşır yıkama gibi tamamen din dışı günlük işlerin bayram günlerinde ve kutsal gün olarak kabul edilen Pazar günü yapılmaması örneğinde görülmektedir.

Pazar günleri bizim için bayramdır. Ayinden sonra ziyarete gidilir. Aynı bir bayram gibidir. Pazar ayine küçüğümüzden büyüğümüze katılırız. Ayin sonrası yemek pişer, çekirdek kavururuz, erkekler evde... Çamaşır, temizlik gibi pis işler yapılmaz. Cumartesi tüm işimizi banyomuzu yaparız. Büyüklerimiz diyordu “vaftizin bozulur Pazar banyo yapılmaz” biz de yapmıyoruz. (Görüşme 2007b, İffet Özaltın, Mardin)

Buna ek olarak Pazar günleri kutsal kabul edildiği için o günlerde gerdeğe girilmemesi, kutsama ritüellerinin çoğunluğunun Kutsal Ayin'den sonra gerçekleştirilme zorunluluğu gibi durumlar da söz konusudur.

2.3.3. Kilise Merkezli Örgütlenmeler

Var olan tüm cemaatler, gibi Süryaniler de kendi içlerinde dirlik, düzen, devamlılık ve benzeri gereklilikleri sağlamak için belli kurallar geliştirmiştir. Geliştirdikleri sosyal kuralların işlerliğini sağlamak ve denetlemek, İsa'dan bu yana güçlü siyasal cemaatlerin idaresinde yaşayan, Süryani Cemaati'nde dinsel kurumların ve din adamlarının sorumluluğundadır. Bu durum dinsel kurumları sadece dinsel gerekliliklerin karşılandığı yerler olmaktan başka bir de sosyal düzenin merkezi, din adamlarını da cemaat içinde veya dışında hukuki ve idari liderler haline getirmiştir.

Süryani Cemaati'nde dinsel kurumlar idari olarak kendilerine kayıtlı üyelerinin aralarındaki anlaşmazlıkları ve benzeri şeyleri çözmek, yurt dışında bulunan üyelerinin toprak, mülk, para yönetimini sağlamak²⁵, siyasal kültürün bürokratik gereklerini yerine getirmede üyelerine önderlik etmek, işsiz kalan üyelerine cemaat üyelerinin dayanışmasıyla iş sağlamak veya yardım etmek, evsiz ya da bakıma muhtaç kimsesiz üyelerini bünyesinde barındırmak gibi önemli sosyal faaliyetleri de gerçekleştirir.

²⁵ Bu türlü işlemlerin yürütülebilmesi için dinsel kurumlara bağlı vakıflar kurulmuştur. Bu vakıflar getirilen sorunları yönetim kurulunda çözmeye çalışır. Bu süreç vakıf yönetiminden o idari bölgenin en üst statüsüne kadar sorumlu din adamları tarafından takip edilir ve çözümlenir.

Din adamının cemaati ilgilendiren her konuda lider olması, tüm üyeler tarafından Papazsa *Abuna*²⁶, Metropolitse *Seyidne*²⁷ diye adlandırılıp her konuda onlara danışılması, cemaat içindeki veya diğer cemaatlerle yaşanan sorunların çözülmesinde başvurulan ilk kişiler olmaları ve benzeri sebeplerle din adamlarının dini pratikler dışında, sosyal yaşamda da cemaat üyeleri için etkin rol oynamalarına örnek olarak gösterilebilir. Bunlara ek olarak yine din adamı önderliğinde cemaat olarak gezilere çıkılması, şehir dışından ya da yurt dışından gelen Süryanilerin dinsel kurumlara maddi katkıda bulunmak amacıyla akrabalarının yanında değil de manastırlarda kalmaları²⁸ da dinsel kurumların ve din adamlarının cemaat içindeki rollerine örnektir.

Rahip dışındaki din adamlarının atanmalarında ve terfilerinde süreç işleyişi, Süryani Kolektivitesi'nin dinin var ettiği bir sosyal çevrede nasıl tanımlandığının en net örneklerinden birisidir. Sözü edilen süreç, din adamlarının atanmaları ve terfisi için cemaatin idari din yetkililerine taleplerini bildirmesi ve bu taleplerin değerlendirilmesi şeklinde gelişir.

Dinsel kurumlar, cemaatin sosyalleştiği yegâne alanlardır. Kutsal Ayın sonrasında, neredeyse eksiksiz olarak, kilisenin avlusunda din adamı liderliğinde bir araya gelen cemaat kendilerini ilgilendiren meseleleri konuşur. Din adamı cemaate iletilecek mesaj, duyuru, ikaz ve benzeri konuları da burada dile getirir, cemaati ilgilendiren ortak kararlar ve stratejiler burada geliştirilir, cemaatin ortak belleğine ve değerlerine ilişkin etkinlikler burada gerçekleştirilir.

Cemaatin varlığını sürdürebilmesinde, kolektif değerlerini aktarabilmesinde ve devamlılığını sağlayabilmesinde de, sosyal çevrenin meşruluk kazanması ve korunması konusunda da dinsel kurumlar ve din adamları asli araçlardır. Süryaniler kolektif öğelerini kullanarak oluşturdukları ortak bilinçlerini kiliselerde ve

²⁶ *Abuna*: Babamız anlamına gelen Süryanice sözcük. Papazlar görevli olduğu kiliseye kayıtlı cemaat üyelerinin her türlü işlerinde başvurdukları, danıştıkları ve onay aldıkları liderlerdir. Kiliseye kayıtlı cemaat bir aile Papaz da o ailenin reisi olarak kabul edilir. Bu nedenle cemaat üyeleri Papaz için 'baba' ünvanını kullanır.

²⁷ *Seyidne*: Dedemiz anlamına gelen Süryanice sözcük. Hiyerarşide Papazdan daha üstün bir statüde olduğu için cemaat üyeleri *Metropolit* için, babadan daha büyük reis anlamına ithafen 'dede' ünvanını kullanır.

²⁸ Tüm akrabalar, manastırda toplanır, orada kalınır, akşamları bahçede sohbetler edilir ve ayrılma vakti geldiğinde misafirler maddi olanakları doğrultusunda yardımda bulunur ve giderler.

manastırlarda verdikleri dil, din, tarih gibi eğitimlerle, ortak değerlere ilişkin düzenlenen etkinliklerle, edebiyat gelenekleriyle ve benzeri şekillerde aktarırken ve yeniden üretirken yine en aktif araçların dinsel kurumlar ve din adamları olduğu görülmektedir.

2.3.3.1. Kilise Hiyerarşisi

Kâhin, Süryanice'de *Kohno*, sözcüğü, Papaz, Rahip ve daha üst statüdeki din adamlarının geneline verilen bir ünvanıdır. Süryaniler'e göre Kâhinler insanlarla tanrı arasındaki bağı güçlendirmek onları tanrıya yaklaştırmakla görevlendirilmişlerdir.

Kehennüt yani kâhinlik '*göklü kehennüt*' ve '*yerli kehennüt*' olarak ikiye ayrılır. Göklü Kehennüt meleklerle, yerli Kehennüt ise ölümlü olan insana ilişkindir. '*Yerli Kehennüt*'ün birinci dönemini Adem peygamber başlatmıştır. İkinci *Kehennüt* dönemi Musa peygamber ile başlamıştır. Üçüncü dönem de İsa Mesih'le başlayan günümüze kadar süren dönemdir. İnanca göre İsa Mesih *Kehennüt*'ü, birinci merhalede, bütün cinler üzerinde etkili olan ve hastalıkları iyileştiren güç ve yetkiyle kendi öğrencilerine teslim etmiş, onları *Diyakos* rütbesiyle kutsamıştır. İkinci merhalede İsa Mesih, ölümünden sonra dirilmiş ve öğrencilerine görünerek kutsal ruhu üzerlerine indirmiştir. Onlara, günahlarını bağışladıkları kişinin günahlarının bağışlanacağını; bağışlamadıkları kişilerin günahkâr kalacağını bildirerek onları papaz ve rahip rütbesiyle kutsamıştır. Üçüncü merhalede ise İsa Mesih öğrencilerini baş kâhinlikle yani *Episkoposluk*'la kutsayıp onların gözleri önünde göğe yükseldi. Sözü edilen üç *kehennüt* sınıfını kilise ataları kendi içinde de yetki, saygı ve görev hiyerarşisine göre birkaç sınıfa ayırdılar.

Buna göre *Diyakosluk*;

1. *Mzamrono*: Ritüellerde okunan dualarda ve ilahilerde ritüeli yöneten din adamına eşlik edecek, makamlara hakim *Diyakoslar*'dır. On yaşlarını bitirmiş, gerekli Mesihsel eğitimi almış olmaları gerekir.
2. *Koruyo*: Kutsal Ayin sırasında ritüeli yöneten din adamının belirlediği İncil bölümlerini cemaate yüksek sesle okumakla görevli *Diyakos*'tur.
3. *Afudyakno*: Ritüel öncesi ve sonrasında aynı zamanda ritüel esnasında kilisenin düzeninden sorumlu *Diyakos*'tur.

4. *Mşamşono Evangeloyo*: *Episkopos*'un onayı ile kilisede vaaz veren, kâhin resamet ritüelinde Firmo'yu²⁹ tutan ve gerekli İncil bölümleri okuyan baş *Diyakos*'tur. Makamlara, ilahilere, dualara ve dinsel metin okumaya hakim olmak zorundadır.

5. *Riş- Mşamşone*: Kilise papazının birinci derece yardımcısıdır. Alt rütbelerdeki *Diyakoslar*'ın görev dağılımını yapar, aralarındaki sorunları gerekirse yaptırım uygulayarak çözer. *Rabbani* bayramlarda ve büyük oruç süresince Kutsal Ayin'de İncil'den Resullerin İşleri adlı bölümü okur. Kilise hizmetlerini çok iyi kavramış olması gerekir.

Papazlık ve Rahiplik;

1. *Papaz*: *Diyakosluk* için gereken tüm özelliklere sahip olmaları gerekir. Görevli oldukları kilisenin her türlü etkinliğini gerçekleştirmekten ve kiliseye kayıtlı cemaat üyelerinin dinsel hizmetlerini karşılamaktan, sosyal konularda onlara önderlik etmekten sorumludur.

Evlenmeyen ve papazlarla aynı yetkiye sahip olan din adamlarına da rahip denir. Ancak papaz kadar hizmette bulunmaktan öte daha çok kendilerini ibadete adanmış, fedakâr ve aziz olmaya aday din adamlarıdır.

2. *Horiepiskopos*: Görevli olduğu kiliseye kayıtlı üyelerin tam anlamıyla kabullendiği, her konuda üstün gördüğü papazların aldığı ünvanıdır. Papazlar en son bu statüye çıkabilirler.

Episkoposluk;

1. *Episkopos*: Baş Kâhin'e verilen ünvanıdır. Bu ünvandan sonra ilerleyebilmek için evlenmemiş olmak şarttır.

2. *Metropolit*: Süryani Cemaati'nin yaşadığı yerler idari olarak bölgelere ayrılmıştır. *Metropolit* veya *piskopos* bu idari bölgelerdeki dinsel ve yönetsel gerekliliklerden sorumlu din adamlarına verilen ünvanıdır.

3. *Mafiryono*: Tüm statülerdeki din adamlarını kutsayarak göreve atama ya da görevden alma, yetki alanındaki idari bölgelerdeki piskoposluk görevlerini yerine

²⁹ Firmo: Süryani Ritüelleri'nin kilise içi aşamalarında haznesinde kömür ve tütsü bulunan ve birçok simgesel anlama ithafen kullanılan buhurdanlığın adı.

getirmek gibi Patrik yetkilerine sahip, patriğin kutsayıp atadığı din adamlarının ünvanıdır.

4. *Patrik*: Süryani Kilisesinin en yetkili liderine verilen ünvanıdır.

Sözü geçen, rahiplik ve patriklik hariç³⁰, statülere atanma cemaatin memnuniyeti ve üst düzey idari yetkililere götürülen teklifin onaylanması doğrultusunda gerçekleşmektedir (Akyüz, 2005:227-237).

2.3.4. Kültürel Etkileşim

Topluluklar arası etkileşime bağlı olarak değişen toplumsal ilişkiler, değişen yaşam koşulları, değişen ekonomik koşullar, değişen iletişim sağlayıcıları ve benzeri sebeplere dayalı değişimler sınırları da değiştirir. Bu sebeple günümüzde kolektif kimliklerin sınırları -özellikle de diğerleriyle ortak bir coğrafyada yaşam söz konusuysa- iyice belirsizleşmiş; kolektif kimliklerin ifadesi de çoğu zaman sadece simgesel karakteristiklerde yer edinebilir olmuştur.

Kültürel farklılıklara sahip birçok cemaatin binlerce yıl birlikte yaşadığı bir coğrafyaya ait olan Süryani Kültürü'nde, diğer kültürlerle birbirine benzeyen, hatta aynı olan öğelerin varlığı söz konusudur. Mardin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Arap, Kürt ve Süryani Cemaatleri'nde din dışında birçok sosyal ve kültürel öge neredeyse aynı özelliklerde şekillenmiştir. Arapları ve Kürtleri Müslüman olarak; kendilerini de Hıristiyan olarak tanımlayan Süryaniler, Mardin'de dinin söz konusu olmadığı durumlarda kendilerini hiçbir sosyal ve kültürel ögeyle diğerlerinden farklı tanımlamamaktadırlar. Aynı şekilde Mardin'de yaşayan Araplar ve Kürtler de Süryaniler'i din dışı konularda kendilerinden farklı tanımlamamaktadırlar. Aynı coğrafyayı paylaşan etnik gruplar arasındaki kültürel etkileşim tartışılmaz bir gerçektir. Coğrafyaya egemen bir kültür söz konusuysa bu etkileşimde egemen kültürün öğelerinin baskın çıkması gibi bir sonuç doğabilir ama hiçbir kültürün kendinden önceki kültürü tamamen yok edemeyeceği, o kültüre eklemeneceği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Ne yönde olursa olsun aynı coğrafyada yaşayan farklı kimliklerin kültürel etkileşimi sonucunda ortaya çıkan yeni kültürel pratikler söz konusudur. Örneğin; din, Mardin'de yaşayan etnik gruplar arasındaki

³⁰ Rahipler her tür dünyasal şeyden soyutlanıp kendilerini ibadete adama gibi keskin bir seçimi ancak kendi iradeleriyle yapma hakkına sahiptirler. Bu nedenle rahip seçimi söz konusu değildir. Patrikleri ise Metropolitlerden oluşturulmuş konseyler seçer.

temel ayırt edici öge olmasına rağmen, bu coğrafyada zamanla kazanılan ortak kültürel pratiklerin dine ilişkin olanları dahi ki dinin zor değişen bir kültürel öge olduğu unutulmamalıdır, birbirine benzer şekillenmiştir. Süryaniler'in din dışında birçok sosyal özelliği diğer cemaatlerle neredeyse aynıdır.

Süryaniler Mardin'deki diğer ırklardan kendilerini din hariç hiçbir özelleikle ayırmadılar. İnsan bir toplum içinde yaşayınca her şeyini alıyor. Geleneğini olsun, töresini olsun. Biz hepimiz Mardin'de yaşıyoruz birbirimize benzedik. Örf adet ve geleneklerimiz hep aynı oldu. Örneğin bizde bir ölü olduğunda üç gün boyunca namazı kılınır, Müslümanlarda üçüncü günde mevlit okunur; ölü'nün kırkinci gününde biz ayin yaparız Müslümanlar yine mevlit okurlar (Görüşme, 2007f:Deniz Kırılmaz, Mardin).

Kültürel etkileşim ve ortak kültürel pratikler bağlamında örnek verilebilecek durumlardan bazıları şöyle özetlenebilir:

Mardin nüfusunun çoğunluğunu oluşturan üç cemaatin de, ölen kişiye sevap kazandıracağına inandıkları davranışları, ritüel, dua, dilek/adak gibi, dinsel bir unsur olan "Öteki Dünya" kavramına gönderme yaptıkları pratikler çoğunlukla aynı ya da benzerdir. Mezarlıklarını diğer cemaatler gibi inançsal anlamlar taşıyan günlerde ziyaret ederler, ziyarete giderken süslenmez koyu elbiseler giyinirler, mezarlarını temizler, üzerindeki toprağa çiçekler eker, sular, mezar başında dualar okurlar.

Ölen kişiye sevap kazandıracağı düşünüldüğü için ölümünün üzerinden geçen belirli günlerde yemek dağıtılması³¹, ritüellerde kadınlar ve erkeklerin ibadethanede ayrı bölümlerde yer alması, ibadethaneye kadınların başı örtülü girmeleri, kadınların adet dönemlerinde kutsal kitaba dokunmaması, tanrıdan ya da azizlerden yardım beklenmesi, dualar okunurken ya da bir azizin mezarı başında dilekte bulunurken mum yakılması ve benzeri pratikler tüm cemaatlerde benzer şekillenmiştir.

Din dışı birçok pratikte de kültürel etkileşim yoğun olarak fark edilir. Sözü geçen bu cemaatlerin farklı kültürel kimliklere sahip olmaları yanında hepsinin taşıdığı Mardinli Kimliği'nin yarattığı bir ortaklık söz konusudur. Bu ortaklık yani

³¹ Süryaniler'de ölümün üçüncü, dokuzuncu ve kırkinci günlerinde; Müslüman cemaatlerde de üçüncü, yedinci ve kırkinci günlerinde yemek verilir.

Mardinli olmak söz konusu cemaatlere yeni bir kolektivite kazandırır. Bu da doğal olarak ortak kültürel davranışlar, ortak zevkler, ortak ifade ürünleri doğurur. Örneğin; düğünler dini nikâh aşaması dışında, kız beğenme- isteme, nişan, kına, düğün aşamalarıyla, yine birkaç dinsel simge dışında içerik olarak aynıdır. Mardin’de yaşayan diğer cemaatler de düğünlerini kına, düğün, Sabahiye olarak üç günde gerçekleştirirler. ‘Zılgıt çalma’ eylemi, yumurta boyama, Süryani Bayramları’na has Kiliçe Çöreğinin Müslüman Dinsel bayramlarında da pişirilmesi, yemek kültürü gibi pratikler konusunda da benzerlik hatta neredeyse aynılık söz konusudur.

Mardin Merkez’de günlük yaşamda Arapça, Kürtçe, Türkçe ve Süryanice dilleri kullanılır³². Bu diller içinde en çok kullanılanı Arapça, en az kullanılanı ise, hem cemaatin küçük bir popülasyona sahip olmasından hem de cemaat üyelerinin çoğunluğunun anadilini bilmemesinden kaynaklı olarak, Süryanice’dir. Türkçe siyasal dil olduğu için, yaşlı bireylerin dışında neredeyse tüm Mardinliler anadillerinin yanında bu dili kullanabilirler. Merkezde yaşayan tüm cemaatler Arapça’yı çok iyi ve ağırlıklı olarak kullanırlarken, merkez dışında etnik yapıya göre ağırlıklı olarak kullanılan dil değişir. Farklı cemaatlerin birlikte yaşadığı yerlerde azınlık cemaat, egemen cemaatin dilini kullanmaktadır³³.

Günlük yaşamda geleneksel giysilerden, Mardinli bir bireyin hangi cemaatten olduğunu tahmin edebilmek bazen mümkün olsa da çoğunlukla, özellikle çalışan kesimde ve gençler arasında, farklı cemaatlere has sınırları görmek iyice zordur.

Mardin’de müzik kültürü ise tüm cemaatlerde tamamen iç içe geçmiş durumdadır. Mardin Merkezde Süryani asıllı müzisyene rastlanmaz. Arap ve Kürt asıllı müzisyenler vardır. Mardin merkezde müzik ürünleri satış, kaset, Cd. gibi çoğaltma işleri yapan birkaç noktada yapılan görüşmelerden edinilmiş verilere göre, Mardin yöresel müziklerini, tüm cemaatler hangi cemaate ait olduğunu önemsemeden, beğeniyle dinlemektedir. Süryaniler ek olarak, yurt dışında yaşayan

³² Görüşülen Mardinliler’den Arap asıllı bazıları Kürtçe de konuşabilirken, Kürt asıllı olup anadili yanında Arapça’yı da çok iyi konuşanlara daha sık rastlanır. Süryaniler ise çoğunlukla ana dillerini konuşamazken Arapça’yı çok iyi bir şekilde kullanırlar ama Kürtçe konusunda aynı durum geçerli değildir.

³³ Araştırmacının 06.07.2007 tarihinde Mor Gabriel Manastırı’nda karşılaştığı bir rahibe ile konuşmaya çalışması üzerine, rahibe önce susmuş araştırmacının birkaç sorusu üzerine “Nı zanim Turko” diye cevap vermiştir. Buna tanık olan bir manastır görevlisi, rahibenin Mardin’in Kürt köylerinden birinden geldiğini, bu nedenle Kürtçe konuştuğunu belirtmiştir.

Süryani müzisyenlerin kayıtlarına da ilgi göstermektedir³⁴. Süryani bireylerin müzik tercihleri doğal olarak belli yaş gruplarına ve kişiye göre değişiklik gösterir. Yetişkin bireyler yöresel müziklerinin yanında daha çok Süryani Kilise Müziği'ni ve Türk Sanat Müziği'ni dinlemeyi tercih ederken genç bireyler popüler müzik örneklerini tercih ederler. Dünyaca ünlü, Beyonce, Shakira, Pink, 50 Cent, gibi popüler sanatçılar ve gruplar yanında Linda George, Babilonia, Nahrin Garis, Şamiram Malke gibi isimler genç kesimin özellikle tercih ettiği isimlerdir. Süryani Cemaati'nin dil, tarih ve benzeri ulusal değerlerine sahip çıkması ve yaşatılması gerektiğini savunan birkaç kişi ise politik ve etnik müzik dinlemeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Arap asıllı müzisyenler pratiklerinde ud, keman, org ve darbuka kullanırken, Kürt asıllı müzisyenler ise elektronik bağlama, asma davul ve birkaç çeşit üfleme çalgı kullanırlar. Her, müzisyen dağarında tüm cemaatlere has birkaç ezgi barındırır. Merkezdeki müziksel pratiklerde hangi etkinliğin hangi cemaate ait olduğunu anlamak zordur. Herhangi bir cemaate ait bir müzik etkinliğinde diğer cemaatlere ait hem vokal hem çalgısal ezgilere rastlamak mümkündür³⁵. Kürtçe sözlü bir ezgiye bir Arap düğününde de, bir Süryani düğününde de rastlanır. Aynı şekilde diğer cemaatlerin karakteristik ezgileri birbirlerinin etkinliklerinde görülebilir³⁶. Görüşme yapılan müzisyenler hangi kültürel cemaatten olduklarına bakılmaksızın müzik etkinliklerine çağrıldıklarını ve her etkinlikte dağarlarında öncelikle Mardin'in yöresel ezgilerine, sonra tüm cemaatlerin kendilerine özgü ezgilerine, sonra da güncel ezgilerle katılımcılar tarafından talep edilen ezgilere yer verdiklerini belirtmişlerdir³⁷. Bu etkinliklerde sergilenen danslara bakıldığında da yine aynı durum söz konusudur. Tüm etkinliklerde sergilenen aynı dansların hangi cemaate ait

³⁴ Süryanice bilmeseler bile birçok Süryani özellikle Suriyeli müzisyenlerce yapılmış Süryanice sözlü ezgileri beğeniyle dinlediğini belirtmiştir.

³⁵ Özellikle Süryanilere ait etkinliklerde tüm etkinlik neredeyse Arapça sözlü ezgilerden ibarettir.

³⁶ Arap ve Süryani Cemaatler'in etkinliklerinde kullanılan ezgiler birkaç karakteristik Süryani ezgisi dışında aynıyken Kürt Cemaati etkinliklerinde ise diğerleriyle büyük benzerlikler olması yanında, kültürün karakteristik yönleri diğerlerinden daha fazla hissedilir. Kullandıkları ezgiler genelde yöresel ezgilerdir ama güncel Kürtçe sözlü politik müzik örneklerini diğer cemaatlere oranla daha fazla kullanırlar.

³⁷ Muhammet Palancı adlı Arap asıllı bir müzisyenle yapılan görüşmede, müzisyen, Mardin ve çevresindeki tüm cemaatlerin etkinliklerine çağrıldığını hatta Suriye'ye bile birkaç etkinlik için gittiğini ve birkaç karakteristik ezgi dışında aynı dağarı kullandığını belirtmiştir.

olduğunun cevabı yoktur³⁸. Bunun yanı sıra halay ve benzeri karakteristik danslar da tüm cemaatler tarafından coşkuyla sergilenmektedir.

³⁸ Alan araştırması sırasında katılan Arap, Kürt ve Süryani düğünlerinde, her düğünde en az iki kez yapılan 'Reyhani' adlı dansın hangi cemaate ait olduğu tespit etmeye çalışılmış; görüşülen Arap, Kürt ve Süryani asıllı bireylerden, bu dansın Mardin'deki tüm topluluklara ait olduğu ve hep var olduğu yolunda cevaplar alınmıştır.

3. BÖLÜM

SÜRYANİ RİTÜELLERİ

Süryani Cemaati için de, diğer cemaatler için olduğu gibi, yarattıkları kültürel ifade alanlarından en verimlisi, cemaatin kolektif değerlerinin temsiline dayalı ve bu değerlerden beslenen simgelere bağlı anlamların üretildiği, cemaat için soylu amaçlar taşıyan ritüellerdir. Bir Süryani, bebekliğinden itibaren, Vaftiz ve *Qurbano*³⁹ ritüelleriyle kabul edildiği, o andan sonra ait olduğu Süryani Kolektivitesi'ne ilişkin her ritüelde yer alır. Bundan sonra her gerçekleştirilen ritüel içinde, ritüelistik davranış dizgelerini, metin okuma becerisini, Süryani Kolektivitesi'ne ilişkin değerler sistemini kendiliğinden öğrenir. Süryani Kültürü, ritüellerinde, değerlerine ilişkin anlam öğelerini tekrar tekrar kullanma yoluyla üyelerini bilgilendirir ve şekillendirir. Ritüel, Süryani Kültürü'nün aktarımını sağlarken; Süryani olmaya ilişkin ve cemaatin kültürel yapısından beslenen öğeleri tekrar tekrar işleyerek de özel anlamlara işlerlik ve süreklilik kazandırır. Aynı zamanda, kültürel etkileşime bağlı olarak değişen kolektif değerlerin yeniden tanımlanmasıyla değişimi de meşrulaştırır.

Süryani Ritüelleri, birçok kültürel ifade biçimini ve sadece Süryaniler'e açık olan derin anlamları içerir. Sergilenen her davranış, kullanılan her simge, Süryani Kolektivitesi'ne gönderme yapar ve buna yönelik anlamlar üretir. Süryani Ritüellerinin anlam üretmede en çok kullandığı yöntem simgelerle anlam üretmedir. Bu simgeler çoğunlukla arabiçimler, ikonlar, müzik, şiir, mit, kutsanmış nesnelere, kutsal temaları simgeleyen sayılar, kutsal temaları simgeleyen nesnelere ve bedensel pratikler şeklinde kendini gösterir.

Ritüelleri anlamlandırmak ve beslemek için, ritüelin atfedildiği güçleri ya da bu güçlerin temsilcilerini karakterleştirerek işleyen mitler gelişmiştir. Mitler gerçeğin dönüştürülmesi ve hayal edilmesidir. İnsan dünyasal olguları açıklamaya çalışırken mitten yararlanmakta ve insani şeylerin temelini tanrısalda aramaktadır. Bu konuda verilebilecek örneklerden biri, kilise içi ritüellerde sık kullanılan İsa'yı ve Meryem Ana'yı yüceltmeye yönelik bir ilahi, *Zodek Nehve*'nin bir bölümüdür. Şöyle der:

³⁹ *Qurbano*: Bakınız 3.2.3. *Qurbano* Ritüeli

Ey İbrahim gel bize bu kuzu ve bu ağaç hakkında bilgi ver⁴⁰. Bu ağaç daha önceden yoktu; birdenbire bu ağacı kim dikti? Bu ağaçtaki kuzuyu hangi koyun doğurdu? Ne bir insan bu ağacı dikti ne de bir koyun bu kuzuyu doğurdu. İşte Meryem de İsa Mesih'i bir erkek dokunmadan doğurdu. O istedi ve ondan doğdu⁴¹ ve bakire olarak kaldı. Ona şükürler sunalım...(Görüşme 2007j:Gabriyel Akyüz, Mardin)

Süryani Ritüelleri'nde çok belirgin bir sayı simgeçiliği de söz konusudur. Kutsal üçlüğe⁴² atıfta bulunan üç sayısı ritüelde en sık karşılaşılan sayısal simgedir. Bu duruma örnek olarak *Firmo*'nun kilisenin dört yönüne doğru ve belli kutsal temalara gönderme yapan bölümlerinin önünde üçer kez sallanması, Diriliş Bayramı'nın simgesi olarak, üç katmandan oluştuğu için, yumurtanın⁴³ seçilmesi, vaftiz çocuğunun ritüel sonrasında *Kduşkudşin*'in⁴⁴ etrafında üç kez dolaştırılması, kutsal suyun vaftiz çocuğunun başından aşağı üç kez dökülmesi, vaftiz yeminlerinin üçerli periyotlarla tekrarlanması, duaların *Kadişat Aloho* (Kutsalsın ey Allah), *Helleluya* (şükürler olsun), *Kuryeleyson* (Merhamet eyle) gibi bazı kod sözcüklerinin üçer kez tekrarlanması, İstavroz çıkarırken çoğunlukla üçerli periyotlar halinde uygulanması, kilisenin kendi içerisinde üç bölüme ayrılması ve benzeri birçok durum verilebilir.

Ritüel uygulaması sırasında kullanılan *Firmo* da birçok dinsel temaya gönderme yapar. *Firmo*'nun tüm kilisede dolaştırılması, İsa Mesih'in yeryüzündeki öğretilerinin yayılışını, en üstteki tutma halkası tanrısal gücü, bu bölümle ateşin yakıldığı bölümü birbirine bağlayan üç zincir kutsal üçlüğü, üç zincirin ortasından geçen tek zincir İsa Mesih'i, bu zincir üstündeki üç zil İsa Mesih'in baba, oğul ve kutsal ruhun birliğinden oluştuğunu, buhur ise günahların yok oluşunu simgeler.

⁴⁰ Süryani İnanıcı'na göre İbrahim Peygamber oğlunu kurban etmek istediğinde birden bire bir ağaç ve ağaca boynuzundan asılı bir kuzu görür ve göksel bir ses duyar: "Oğlunu kurban etme! Bu kuzuyu kurban et." Bunun üzerine İbrahim oğlu yerine bu kuzuyu kurban eder.

⁴¹ Meryem Ana'nın Tanrı'nın isteğiyle, bakire olduğu halde İsa'yı doğurması kastediliyor.

⁴² Kutsal üçlük: Tek bir Allah adına Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un birliği.

⁴³ Yumurta üç kısımdan oluşur. Kabuk kısmı her şeyin sahibi Baba'yı; yumurtanın beyaz kısmı temiz, pak bir Oğul'u; yumurtanın sarı kısmı da Kutsal Ruh'u simgeler...

⁴⁴ *Kduşkudşin*: Kilisenin İsa Mesih'e adanmış en kutsal bölümü. Bu bölüme sadece Kâhin statüsüne erişmiş din adamları girebilir, kilisenin mihrabı.

Fotoğraf 7. Firmo

Bunun dışında Öğrenciler'i simgeleyen on iki sayısına gönderme yapan öğeler de vardır. Kilise içerisinde de her öge zaten belli bir şey simgelemek için bilinçli olarak yerleştirilmiştir. Örneğin, *Kduşkudşin*'in yanında asılı olan, ortada büyük bir kandil kutsal ışığa sahip İsa Mesih'i ve etrafında sıralanmış daha küçük on iki kandil de İsa Mesih'in on iki öğrencisini simgeler ya da biri sağda biri solda duran iki sehpanın iki ayrı melek grubunu simgelemesi bu duruma örnek verilebilir.

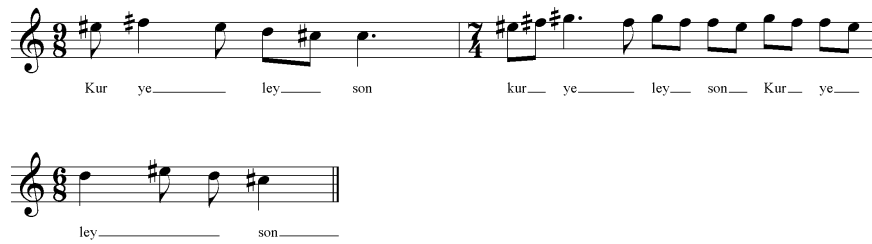

Fotoğraf 8. Kduşkudşin.

Fotoğraf 9. İsa'nın Öğrencilerini ve Kendisini Simgeleyen On iki Küçük Bir Büyük Kandil.

Süryani Ritüellerinin tamamında 'güzel bir ezgiyle' seslendirilmesi gereken dualar ve ilahiler hakimdir. Bu dua ve ilahiler ritüeli yöneten din adamı, ritüele katılan *Diyakoslar* ve kilise korusu tarafından belirli bir düzende seslendirilir. Kilisenin korusu yoksa ritüellerde din adamıyla birlikte en az bir *Diyakos* bulunur; dualar ve ilahiler seslendirilirken din adamına gerektiği şekilde eşlik eder. Cemaat tüm ilahilere ve dualara katılamaz çünkü bu dualar ve ilahilerin sözleri çoğunlukla Süryanice'dir. Süryani Ritüelleri'nde müzik birçok anlam aktarabildiği için çoğunlukla simge olarak kullanılır. Örneğin; Yunanca bir sözcük olan ve 'merhamet eyle' anlamına gelen 'Kuryeleyson' sözcüğü yer aldığı her ilahide veya duada, *Kutsal Üçlük'e* ithafen, mutlaka üçer kez tekrarlanır.

Şekil 2. Kuryeleyson (Cd. Track 1).

Buna benzer birçok kod sözcük de simgesel anlam üretir ve aktarır. Örneğin *Barekhamor* (Ey efendim beni bereketli kıl), *Haleluya* (Şükürler olsun), *Abun Dbeşmeyo* (Ey göklerdeki babamız), *Şupho* (Övgü), *Mşihö* (Mesih-Kurtarıcı) ve

benzeri sözcükler ilahiler ve dualar içerisinde sıkça kullanılarak yine İsa'nın tanrısallığına, yüceliğine, değerine, cemaatin ona bağlılığına ilişkin anlamlar taşır.

Süryani Ritüellerinde anlamlar, amaçlı olarak müziğe yerleştirilmiştir, müzik bu yolla birçok doğrudan anlam aktarır. Örneğin; Kutsama içeren ritüellerde kullanılan *Kadişat Aloho* adlı ilahi yine üçer kez tekrarlanan sözleriyle *Kutsal Üçlük*'ü simgelerken aynı zamanda sözleriyle de doğrudan İsa Mesih'in tanrısallığına, kutsallığına, ölümsüzlüğüne, ona inananların kurtuluşu için Haç'a gerilişine ilişkin anlamlar aktarır.

Kadişat Aloho (Kutsalsın Ey Allah)⁴⁵

Kutsalsın ey Allah.

Kutsalsın ey güçlü.

Kutsalsın ey ölmeyen.

Bize merhamet et Haç'a gerilen.

Cemaat üyeleri, müziğin aktardığı anlamları, yaşamları içinde deneyim yoluyla öğrenir ve yine deneyim yoluyla çocuklarına öğretirler. Çoğu toplumda olduğu gibi Süryaniler'de de söz ve ezgi birbirini tamamlayan bir ilişkiye sahiptir. Sözler mesajı açıkça ortaya koyar ve ezgi bireyin duygularını yoğunlaştırır. Mesaj sözlerle, ritüel müziğine doğrudan yerleştirilmiş olduğu için anlam üretimi kendiliğinden gerçekleşir. Cemaat üyeleri kolektif değerlerine göndermeler yapan ritüel müziğiyle, bir oluşlarının ve değerlerinin ifadesini ritüelde tekrar tekrar bulur, özel anlamları bu yolla tekrar tekrar üretirler ve aktarırlar.

Örneğin Mor Afrem'in Vaftiz Bayramı'na yönelik yazdığı bir ilahi, Süryaniler'in bir oluşlarının ve değerlerinin ifadesine dayalı olarak birçok özel anlam aktarırken aynı zamanda cemaatin ideolojisinden kesitler de öğretir ve aktarır. İlahinin sözleri şöyledir:

“...vaftiz ile, Adem tekrar Aden ağaçlarının arasındaki şerefi buldu.

İnsan cennetin ortasından düştü ve merhamet onu vaftizle eski yerine koydu.

Şeytanın kıskançlığı yüzünden insan güzelliğini kaybetti ve Allah'ın lütfu vasıtasıyla onu yeniden buldu.

Evli çiftler Aden'de donatıldı fakat yılan onların taşlarını çaldı.

⁴⁵ Yukarıdaki sözler üç kez aynı şekilde tekrar edilir.

Şu anda lütuf lanetlenmiş olanı ezdi ve evli çifti kıyafetleri içinde güzel yaptı.

Vaftiz, Allah'ın Oğlu'nun yaşamı vasıtasıyla açtığı hayat kaynağıdır...⁴⁶
(Tanoğlu, 2006:137)

Müziği kiliseye halkı kiliseye çeksın, duaları onların beyinlerine yerleştirsın, anlamalarını, hissetmelerini sağlasın diye koymuşlar. Verilmek istenen bir söz bir tavsiye, müzikle daha iyi insanın kafasına yerleşiyor. Dinledikçe belleğine yerleşir ve bu şekilde bundan haz alır (Görüşme 2007j:Gabriyel Akyüz, Mardin) .

Ritüelde verilecek mesajlar, doğası olduğuna inandıkları sekiz ana Süryani Makamı'nın etki gücüne dayanarak, her ritüelin gerçekleştiriliş amacına hizmet edecek makamda ezgilenir⁴⁷. *Qolo Şehroye* adı verilen ilahi türü bu duruma net bir örnek teşkil eder. *Qolo*, Süryanice'de 'ses' demektir. *Qolo Şehroye*, ruhsal sohbetler edip uyumamak⁴⁸ anlamındadır. Bu tür ilahiler, birçok beyitten oluşur ve her beyit sekiz makamda da okunabilir. Ritüelin gerçekleştiriliş amacına göre bu beyitlerin bazıları ya da tamamı uygun makamda kullanılabilir. Bu ilahilerde her iki beyit bir amaca ithafen yazılmıştır. Birinci ve ikinci beyitler, Meryem Ana'ya; üçüncü ve dördüncü beyitler, azizlere; beşinci ve altıncı beyitler tövbe etmeye, yedinci ve sekizinci beyitler de ölümlere ithaf edilmiştir. Dolayısıyla aynı ilahi, birçok anlamı ve bir çok kullanım amacını içerir⁴⁹.

Süryani Ritüelleri'nde anlamlar, üretilmek üzere, amaçlı olarak müziğe yerleştirildiği için müziğin çok işlevli ve pragmatik kullanımı da söz konusudur. Müziğin pragmatik kullanımı yoluyla gerçekleştirilmek istenen ilk amaç tanrısal güçle iletişim kurmak ve bağlılık sunmaktır. Diğer amaçlar ise cemaati ritüele katılım konusunda özendirmek, verilecek mesajların daha etkili olmasını sağlamak, cemaatin özgün ve ortak kimliğini ifade etmek, bağlı olunan değerleri ve anlamları

⁴⁶ Bu ilahi, Tanrı'nın iki ölümsüz insan yaratıp Aden Bahçelerine yerleştirmesini; bu iki ölümsüz insan, Adem ve Havva'nın, Tanrının emrinden çıkıp yasak elmayı yemeleri sonucunda cennetten atılarak ölümlülükle cezalandırılmalarını ve bu itaatsizlik sonucu bundan sonra dünyaya gelen tüm insanların asli günahla doğduklarını bu günahtan ancak vaftizle kurtulabilecekleri anlatılır.

⁴⁷ Bakınız: 4.3.4. Makamların Ritüel Tipleriyle İlişkisi

⁴⁸ Rahipler bu ilahileri gece geç saatlere kadar terennüm ederlerdi (Görüşme 2007j:Gabriyel Akyüz, Mardin).

⁴⁹ Bakınız: 4.2.1. İlahi

yeniden üretmek ve aktarmak, cemaatin ideolojisini öğretmek ve aktarmak gibi amaçlardır.

Süryani Cemaati'nde, kolektivitenin dinsel anlayış çerçevesinde geliştirilmesine bağlı olarak, gerçekleştirilen ritüellerin tümünde sosyal uygulamalar ve amaçlar da olmakla birlikte, dinsel uygulamalar ve amaçlar daha önceliklidir. Süryani Ritüellerinin dinsel ya da sosyal yönlerini ayırmak oldukça güçtür. Süryani Cemaati'nde dinin, aynı zamanda cemaat üyelerinin iletişimde ve bir arada olduğu, sosyalleştiği, aitlik hissettiği bir sosyal çevreyi de var ettiği gerçeğine dayanarak; Süryani Ritüelleri'nin tümünde din gibi görünen durumun dinsel sembollerin kullanılmasıyla oluşan kolektif bir ifade olduğunu söylemek ve ritüellerin dinsel içerikleri yanında sosyal içeriklerinin de mutlaka var olduğunu görebilmek mümkündür. Aynı ritüel içinde dinsel kurallar ve anlamlar olduğu kadar sosyal kurallar ve anlamlar da bulunmaktadır ve iç içe geçmiş durumdadır.

Süryani Ritüellerinin kilisede gerçekleştirilen aşamaları⁵⁰ içinde şekli korunmuş ayrıntılar var olduğu gibi değişen ayrıntılar da vardır. Örneğin; Süryani Kilise Müziğinin kaynağını oluşturan dinsel metinler müziğin ibadete girdiği ilk yıllarda sadece Mezmurlar'dan yapılan alıntılardan oluşurken günümüze kadar geçen sürede bazı Süryani şair, din adamı ve edebiyatçıların yazdığı metinler de ibadet müziğine kaynak alınmıştır ya da geçmişte ibadet dili olarak yalnızca Süryanice kullanılırken, bugün Türkçe, Arapça hatta Kürtçe ibadet dili olarak kullanılır. Kilise dışı aşamalarda ise parasal, zamansal, mekânsal ve benzeri olanaklara paralel olarak değişen ayrıntılar vardır. Kültürel değişimlere paralel olarak kolektif değerler de değişir. Bu bağlamda Süryani Ritüelleri değişen kolektif değerlerin yeniden tanımlanmasına alan oluşturarak değişimi meşrulaştırır.

İnsanlar ritüellerinde eski bir dili kullanmayı daha etkili bulur. Pek çok insanın ritüelde söylenen sözleri anlamamasına rağmen bu sözleri kullanması ritüelin bir parçasıdır. Kutsal kültürler dev cemaat tasarımları barındırırlar. Üyelerinin çoğunun

⁵⁰ Kilise içi ritüellere dinsel ritüel demek çok doğru değildir. Dinsel gerekliliklerin gerçekleştirildiği ritüellere bakıldığında; bunların aynı zamanda toplumsal yönlerinin de olduğu görülür. Ölüm, Vaftiz, evlilik gibi ritüeller, yalnızca dinsel kurallara göre yapılan birer geçiş ritüeli değildir, bu ritüellerin toplumsal yönleri de oldukça fazladır. Dinsel kuralların uygulanma gerekliliği olduğu gibi toplumsal kurallarının da uygulanma gerekliliği vardır. Örneğin resmi nikâh kıydırmamış Süryani Çiftler'in kilisede dinsel nikâhları da kıyılmaz. Bu durum cemaatten de kiliseden de onay görmez. Evliliğin gerçekleşmesi açısından dinsel nikâh kuralının gerekliliği gibi toplumsal nikâh kuralının da gerekliliği vardır.

birbirlerinin yüzünü bile görmediği bu cemaatler ancak kutsal bir dil ve yazı aracılığıyla hayal edilebilir. Klasik cemaatlerin hepsi, kutsal bir dil aracılığıyla dünya ötesi bir güç düzlemiyle kurdukları ilişkiden ötürü, kendilerinin 'kozmos'un merkezinde durdukları tasarımına sahip olurlar. Bu durum söz konusu cemaatleri yaratmaya ve bir arada tutmaya hizmet eder (Anderson, 2007:27). Bu bakış açısı, Süryaniler'de cemaat üyelerinin çoğunun bilmemesine rağmen ritüel dili⁵¹ olarak Süryanice kullanılmasını, Süryanice'nin simgelediği kutsallık etrafında bir kez daha topluluk olma bilincini güçlendirmeleri bağlamında daha anlaşılır kılmaktadır.

Süryani Ritüelleri'ni Kutsal Kilise Sırları⁵², haftalık ve günlük dinsel ritüeller, bayramlar oluşturur. Her ritüelin içeriği yapılaş amacına, adandığı kişiye, yapıldığı zamana ve benzeri ayrıntılara göre değişiklik gösterir. Süryani Ritüelleri'nin kilise içi aşamaları gerçekleştirilirken; ritüelin içerisindeki tüm kuralların, eylemlerin, sözlerin ve benzeri sistematiğin göstereni olan *Anafuralar'a*⁵³ bağlı kalınır. *Anafuralar*'ın çeşitli amaçlarda derlenip, oluşturulması ve uygulanmaya başlanmasını Süryani Kiliseleri'nin kurulduğu zamana dayandırmak mümkündür.

Her ayının farklı bir programı vardır. Yetmiş altı tür ayinimiz var onlardan seçip kullanırız. Dini nikâh, vaftiz, hasta, papaz-rahip kutsama, ölüm törenlerinin ayin programı ayrı ayrıdır. Diyelim kız ayrı, erkek ayrı vaftiz töreni; erkek- kadın, bakire, çocuk, ruhbanlar için ayrı cenaze töreni programı hazırlanmıştır. Bunun gibi daha çok çeşit tören var. Böyle programlanmış 2. yüzyıldan beri bu sistemi ilk uygulayan ve kaleme alan Süryani Kilisesidir bundan da iftihar duyuyoruz. (Görüşme 2007ı:Gabriyel Akyüz, Mardin)

⁵¹ İçerisinde vaaz barındıran ritüeller dışında tüm ritüellerin kilise içi aşamaları Süryanice gerçekleştirilir. Vaaz içerenler ise cemaatin ağırlıklı olarak kullandığı dile göre şekillenir. Amaç mesajın iletilebilmesi ve algılanabilmesidir.

⁵² Kutsal Kilise Sırları: Süryaniler'e göre inançlı bir Hıristiyan'ın gerçekleştirmesi zorunlu olan ve gerçekleştirilmesi kilise tarafından tavsiye edilen, toplam yedi dinsel gerekliliğe verilen isimdir. Bunlar; Evlilik, Vaftiz, *Qurbano*, *Meyrun* (bir çeşit kutsanmış yağ), Tövbe ve İtiraf, *Kehennütlük* (Ruhanilik), *Qandilo* (Hasta Yağı)' dur.

⁵³ *Anafura*: Süryani Kilisesinin, M.S. İkinci yüzyıldan başlayarak; Yedinci yüzyıla doğru tüm ritüellerin içeriğini tamamlayıp topladığı kitapların genel adıdır.

Ritüellerin kilisede gerçekleştirilen aşamalarında kadınlar ve erkekler birlikte oturabilirler ama bayram, Kutsal Ayın, toplumsal namazlar gibi dinsel karakterli ritüellerde kilise içerisinde erkekler sağda, kadınlar solda; eğer ritüel gerçekleştirilirken rahibeler⁵⁴ de varsa onlarda kadınların arkasında ritüele katılırlar. Kiliseden çıkarken *Kduşkudşin*'in önündeki İncil ve ritüeli yöneten din adamının eli öpülür. Kutsama içeren ritüellerde, *Silibo*⁵⁵ da öpülür. Kadınlar din adamının elini öpüp selam almak yerine din adamının elini ve incili öpen, ritüel içerisinde görevli olan, buluş çağına girmemiş bir oğlan çocuğunun eline dokunarak din adamının tanrısal gücünü ve kutsamasını almış olmanın huzuru içinde kiliseden ayrılırlar.

Fotoğraf 10. Kâhinin Elini Öpüp Kutsamasını Alan Diyakos.

⁵⁴ Rahibelerin cemaatin dinsel hizmetlerini yerine getirmede ya da ritüel içerisinde yetkilerinin olmayışı, ritüellerde kilisede en arkada saf almaları, gerekmedikçe konuşmamaları ve benzeri durumlar sadece dinsel gereklilik olarak görülmemelidir çünkü bu davranışlar aynı zamanda kültürel ve sosyal yapının kadına sağladığı konumla yakından ilişkilidir. Bu duruma örnek olarak kadınların kiliseye başları örtülü girmeleri, kiliseden ayrılırken Kâhin'in elinden selam almamaları gibi durumlar da verilebilir.

⁵⁵ Silibo: Kutsama içeren ritüellerde kullanılan Haç'tır. Ritüel bittikten sonra küçük bebekler de dahil ritüele katılan herkes Silibo'yu öperek kiliseden ayrılır.

Fotoğraf 11. Ritüel Bitiminde Metropolit'in Tuttuğu Silibo'nun Öpülmesi.

Süryani Cemaati'nde ritüelleri üç temel ritüel türünde gruplandırarak incelemek açıklayıcı olacaktır. Süryani topluluğunda Vaftiz, Evlilik, ölüm, Kahin Resamet etkinlikleri geçiş ritüelleri; periyodik günlük ve haftalık ritüeller, dinsel bayramlar takvime bağlı ritüeller; İsa'nın merhametini ve sevgisini hastanın üzerine yollayıp acılarını hafifletmek ya da ölümünü kolaylaştırmak amacıyla yapılan *Qandilo* ritüeli de bunalım ritüeli olarak uygulanır.

3.1. Geçiş Ritüelleri

3.1.1. Vaftiz

“Vaftiz, Rab İsa Mesih'e iman eden kişinin asli günahını yani babamız Adem ile annemiz Havva'nın işlediği günahı silen ve ona ruhsal yönden yeni bir hayat veren kutsal bir eylemdir. İnançlı kişi vaftiz ile kutsanarak hem Allah'a mensup hem de kilisenin bir ferdi olur. Vaftiz diğer kutsal sırlar arasında en önemli yere sahiptir. Çünkü vaftiz olmayan bir kişinin diğer sırları da alması mümkün değildir. Bu yüzden vaftiz ruhsal kurtuluş için zorunludur. Çünkü vaftiz olmayan insanın asli günahı⁵⁶ silinemez ve tanrının melekütüne giremez.” (İDEM/REYONO)

⁵⁶ Süryani İncisi'ne göre Allah Adem ve Havva'yı yarattıktan sonra onları cennete yerleştirir. Adem ve Havva, Şeytan'ın aldatmacasına kanıp, birbirlerini çıplaklıklarıyla görmeye başlar ve bedensel günah işlerler. Bunun cezası olarak da, Allah, onları cennetten çıkarır ve sonsuz yaşamlarını ellerinden alarak ölümlü günahkârlar haline getirir. İnsanoğlu da Adem ve Havva'nın işlediği asli günahın ürünüdür. Bu

Süryani Cemaati'nde, bir çocuğun günahkâr bir kuldân temiz bir inançlıya dönüştüğü bir geçiştir vaftiz. Vaftiz, kişiyi kutsayıp İsa'ya tabi etmesi yanında aitlik bilincine varacağı, kimlik kazanacağı, sosyalleşeceği cemaate de kabul edilmesini sağlar.

Vaftiz ritüeli mümkün olduğunca erken yapılır çünkü bir çocuk Hıristiyan anne babadan doğmuş olsa bile vaftiz edilene kadar Hıristiyanlık'ı tam olarak onay bulmamıştır. Hatta çocuk, vaftiz ritüelinin gerçekleştirileceği zamana kadar doğuştan günahkâr sayıldığı için bu çocuğa vaftiz sonrasında kadar öpmek, sevmek gibi yakınlaşmalar da bile bulunulmaması gerekir. Vaftiz bireyin asli günahından arınarak İsa'ya mensup bir kilise üyesi olmasını ve diğer Kilise Sırları'nı almaya hak kazanmasını sağlar. Ritüel başlamadan önce manastırın ya da kilisenin *Kduşkudşin*'inin önünde kirve⁵⁷ vaftiz olacak çocuğu kucağına alarak bekler. Süryani Kilisesi'nin, vaftiz ritüelinde kullanılan *Anafura*'sı kız çocuklar için ayrı, oğlan çocuklar için ayrı içerikten oluşur. Ritüeli yönetecek din adamları gerekli *Anafura*'dan duaları okuyarak ritüeli başlatır. Bir *Diyakos* daha önceden ateşi yakılmış *Firmo*'yla ritüelin yapıldığı mekânı kutsamaya başlar. İsa Mesih'in Musevilik'in sünnet şartına itaat etmesine ithafen, soğuk ve gurur kırıcı etkisiyle, *Trayono*⁵⁸ makamındaki ilahiler seslendirilirken aynı zamanda ritüelin, kirveye önlük giydirilmesi, ortamda bulunan bir masaya örtülerin ve havluların yerleştirilmesi gibi son hazırlıkları tamamlanır. Vaftiz olacak kişi, bu kişi Süryaniler'de genelde çocuktur ve bu durumda çocuk yerine kirvesi, din adamı tarafından yönlendirilerek yemin eder. Bu yemin sırasında kişi kutsal kitapların olduğu sehpanın bir tarafında yüzü *Kduşkudşin*'e dönük olarak yemini üç kez tekrarlar. Daha sonra sehpanın diğer tarafına geçerek sırtı *Kduşkudşin*'e dönük olarak aynı yemini içinde 'şeytan' sözcüğünü kullanarak üç kez daha tekrarlar⁵⁹. Son olarak içerisinde 'Mesih' sözcüğü geçen kısa yemini *Kduşkudşin*'e yüzünü dönerek; hemen arkasından 'Şeytan' sözcüğü içeren kısa yemini de *Kduşkudşin*'e sırtını dönerek üçer kez tekrarlar. Bu pratikle amaç inançlı

nedenle her insan asli günahın bir ürünü olarak, günahkâr doğar. Günahından ancak kutsanmış suyla vaftiz olarak arınabilir.

⁵⁷ Kirve: Vaftiz ritüeli sırasında çocuğun yanında olan, çocuğun küçük olması durumunda onu kucağında tutan, çocuk adına gereken duaları din adamının yönlendirmesiyle okuyan ve benzeri görevleri gerçekleştiren kişi, yani vaftiz babası, Süryani Cemaati'nde kirve olarak isimlendirilir.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız Bölüm 4. SÜRYANİ KİLİSE MÜZİĞİ'NİN ÖZELLİKLERİ

⁵⁹ "Ben şeytanı, inkâr ederim. İsa Mesih'e ve onun öğretilerine inanır; baba oğul ve kutsal ruh adına vaftiz olurum" temasını taşıyan yemini kirve vaftiz çocuğunun adını söyleyerek ritüeli yöneten din adamından sonra tekrarlar.

bireyin, kilisenin en kutsal bölümü olan *Kduşkuşin*'de ezeli ve ebedi düşman 'Şeytan'ın adını anmaması, ona tepkisini göstermesi ve bir kez daha tarafını açıkça ifade etmesidir. Yemin tekrarlandığı sırada vaftizde kullanılacak su ve *Gurno*⁶⁰ ritüeldeki diğer yardımcı din adamları tarafından *Gurno*'nun üzeri haç işlemeli⁶¹ bir bezle kapatılarak dualarla kutsanır. Bu sırada ritüelin başından beri kirvesinin kucağında tutulan vaftiz çocuğu, soyundurulur ve tüm vücudu *Meyrun*⁶² ile yağlanır. Daha sonra çocuk *Gurno*'ya konulur *Gurno*'nun içinden alınan kutsanmış su, başından aşağı kutsal üçlüğe ithafen üç kez dökülür sonra bütün vücudu aynı suyla yıkanır. Çocuk kutsanmış suyla yıkandıktan sonra tekrar *Meyrun*'la yağlanır, giyindirilir ve kirvesinin kucağına verilir. Bu sırada dualar ve ilahiler ritüeldeki *Diyakoslar* tarafından dönüşümlü olarak seslendirilmektedir. Vaftizi gerçekleştiren din adamı dua ve ilahilere devam ederken çocuğu kucağında taşıyan kirveyi *Kduşkuşin* etrafında üç kez döndürür. Her dönüş tamamlandığında kirveye İncil öptürülür. Kirve *Kduşkuşin*'in önünde çocuğu kucağında tutarak gelen hediyeleri ve kutlamaları kabul eder⁶³ ve böylece vaftiz tamamlanmış, birey hem dinsel hem de sosyal gereklilikleri aynı ritüelle yerine getirmiş; asli günahından kurtularak inanan bir kula ve sosyal kurallara uyarak 'biz' olmayı hak eden bir cemaat üyesine dönüşmüştür. Dinsel ritüel sonrası istendiği takdirde başka bir mekanda kutlamalar ve eğlenceler devam eder.

⁶⁰ *Gurno*: İçinde kutsanmış su bulunan, küçük vaftiz havuzu.

⁶¹ Ritüellerin kilise içi bölümlerinde kullanılan kıyafetler, örtüler ve benzeri el üretimi nesnelere yerel kültürden beslenmiş ayrıntılar göze çarpar. Örneğin; *Gurno* üzerine kapatılan örtünün üzerine işlenen haç şeklinin etrafındaki yerel motifler, din adamlarının kıyafetleri üzerine altın sirmayla işlenmiş asma yaprağı ve üzüm salkımları ve benzeri...

⁶² *Meyrun*: Birkaç çeşit bitkisel yağın karıştırılmasıyla elde edilmiş, özel ritüellerle kutsanmış yağ.

⁶³ Bu davranış, evlilik ritüelinin dinsel nikah aşamasından sonra da gerçekleştirilen, gelin ve damadın *Kduşkuşin*'nin sağına geçerek tamamen bir sosyal dayanışma ifadesi olan 'takı' uygulamasını Allah huzurunda kabul etmeleriyle, vaftiz ritüelinde de olduğu gibi, aynı ritüel içinde dinsel ve dünyasal yönlerin nasıl bütünleştiğinin etkili bir ifadesidir.

Fotoğraf 12. Vaftiz.

3.1.2. Evlilik Ritüeli

Evlilik ritüelini oluşturan aşamalar, kız görme ve isteme aşaması seçme/talep etmeve söz; uzlaşma sağlandığında bu evliliğe dair verilen söz karşılığı yapılan anlaşma imzalanan akit yani nişan; anne ve babanın temiz kızının, evleneceği erkeğe saf kızlığıyla birlikte adanması ve adağa kına yakılması; yapılan aktin hukuksal ve dinsel kurallara uygun olarak onaylanması yani nikah, nikahlanan çiftin o gece ayrı ayrı evlerde kalmak üzere ayrılmaları ve ertesi gün gelinin mekansal geçiş yaparak damadın evine eşyalarıyla birlikte gelmesi ve sabahiye buluşması, gün boyu devam eden eğlenceler sonunda gelinin kızlıktan kadınlığa, damadın da delikanlılıktan erkekliğe geçişinin biyolojik olarak tamamlandığı gerdek aşamasıdır. Bu aşamaların her biri kendi içinde birer ritüeldir ve bütün olarak da evlilik ritüelini oluştururlar. Evlilik ritüelinde bölgedeki diğer topluluklarda da görülen tüm aşamalarda diğer topluluklardan keskin özelliklerle ayrılan, Süryani topluluğu olmaya dair ve sadece Süryani kimliğine özgü birçok pratik görülür.

3.1.2.1. Kız İsteme- Söz

Evvelen aileler birbirlerini tanırdı, mesela bir kız var onu beğenmişiz, haber veririz görmeye gideceğiz. İzin verirlerse damadı alıp gidiyorduk kızını görmeye. Onlar görüyordu birbirini, beğenirlerse yani evvelen böyle çıkacaklar,

gezecekler diye bir şey yoktu. Böyle bir görüyorlardı birbirlerini beğenirlerse sonradan haber verirler kızınızı isteyeceğiz. Onlar da diyecekler birkaç güne kadar haber bekleyin. Tabi soruşturuyorlar aileyi, oğlanı. Sonra *Abuna* bir de oğlanın büyükleri gidip kızı istiyorduk (Görüşme 2008c:Janet Çakmak, Mardin).

Evlilik ritüelini işaret eden bağlayıcı bir aşama kız isteme ve sözdür: 'kız görme' sonrası, kızı beğenen oğlan yakını kadınlar bir şekilde beğendikleri gelin adayını damat adayına gösterirler. Damat adayı da onaylarsa durum görücü kadınlar tarafından kız evine bildirilir. Kız evinin her hangi bir sebeple olumsuz bir cevap verme olasılığı varsa; isteme yani talep aşaması kesinlikle reddedilir ve isteme gerçekleşmez. Süryaniler'de evliliğin zina dışında bir sebeple sona erdirilmesi hem kilisece hem de cemaatçe hoş karşılanmadığı ve çok sıra dışı zorunluluklar olmadığı sürece boşanılmadığı için, önceden önlemler alınır ve daha ilk aşamasındayken süreç durdurulur. Kız evinin durumu hoş karşılaması ve izin vermesiyle isteme aşaması başlar. Oğlanın aile büyükleri *Abuna*'yı ve damat adayını yanlarına alarak kız evine giderler. *Abuna* ziyaretin sebebini kızın ailesine açıklar, evliliğin kutsallığından söz eder ve oğlanın ailesi adına kızı babasından ister. Kız isteme gerekliliğini yerine getiren kişinin topluluğun dinsel lideri olması, kutsala ilişkin gibi gözükse de aslında kolektiviteye ilişkin önemli bir simgedir. Dinsel lider bu durumda Süryani Topluluğu'nun babası kabul edilmesine dayalı olarak; erkek tarafı olan ailenin de büyüğü, temsilcisi rolündedir. İsteme aşaması için kız evinin onay vermesi aynı zamanda kızın, oğlana verileceğinin belirtisi olduğu için, oğlan tarafı, kız evine gereken hediyelerle hazır gitmiştir. Evlenme talebinin onaylanması ve uzlaşma sağlanması sonucunda verilen sözün işareti olan yüzük, hediyelerle birlikte sunulur. Verilen bu sözün hayırlı olması dileklerinin temsili olarak; lokum ve ev yapımı likör ikram edilir. Artık verilen sözün karşılığında imzalanacak anlaşmaya sıra gelmiştir.

3.1.2.2. Nişan

İsteme aşaması sonrasında, uzlaşmanın ve verilen sözün kesinleştirildiği Nişan aşaması, belirlenmiş bir tarihte, tüm masrafların kızın ailesi tarafından karşılanmasıyla kız evinde veya çoğunlukla kilisede ya da manastırda yapılan

ritüelle gerçekleştirilir⁶⁴. Süryani kilisesinde evlilik ritüeliyle ilgili *Anafura*'daki nişan bölümü uygulanır ve ritüeli yöneten din adamı nişan yüzüklerini kutsayarak gelin ve damat adayına takar. Bereketin ve iyi geçinmenin sembolü olarak birkaç çeşit tahıldan hazırlanmış tatlı bir çörek nişanlanan çift tarafından kırılır ve ritüel tamamlanır.

Biz de nişanlılık kutsaldır. En az altı ay nişanlı kalınır. İkiyi bilmeden belki birbirlerini çok seviyor ama uyuşamıyor. Nişanlılık döneminde mutlaka nişanlılar bağımsız, ailenin dışında görüşmeli ki birbirini tanısinlar. Amaç evlilikten sonra boşanmasınlar diye. Ön bir çalışmadır. Barış halinde yaşayabilecekler mi (Görüşme 2007e:Florans Orundaş, Mardin)?

Nişanlılık süreci, evliliğe dair verilen sözün karşılığı olarak yapılan anlaşmanın bozulabileceği bir aşamadır. Tartışılabilir, feshedilebilir çünkü asıl amaç yedi kutsal gizden biri olan evliliğin doğru yapılmasına ve evlenecek çiftin boşanmamasına hizmet etmektir. Bu süreçte uzlaşma sağlanabilirse sonuç, asıl ihlal edilemez kuralları olan, kutsal aşama, tanrı huzurunda evlilik aşaması olacaktır. Bu nedenle iyi değerlendirilmesi gereken bir aşamadır.

3.1.2.3. Kına

Kına, dinsel nikah, sabahiye aşamaları özel bir gereklilik yoksa çok büyük bir özenle peş peşe gelen yani aynı hafta içindeki cumartesi, pazar ve pazartesi günleri yapılır. Çünkü dinsel nikâh yani evlilik ritüelinin ikinci ve en gerekli aşaması sadece kutsal gün olarak kabul edilen Pazar günü⁶⁵ Kutsal Ayın'den sonra yapılmalıdır.

Kına yakma söz edildiği gibi dinsel nikâhın yapılacağı pazar gününden bir önceki gün olan Cumartesi akşamı yapılır. Kına yakmadan önce, gelin ve damat adayları babalarıyla birlikte kiliseye giderek tövbe ve itirafta bulunurlar, isterlerse

⁶⁴ 2008 yılı Ağustos ayında *Deyr-ul Zafaran Manastırı*'nda yapılan bir nişan ritüeliyle ilgili topluluk üyelerinin bazıları araştırmacıyla bu konu üzerine konuşurken, bu nişanın hem *Deyr-ul Zafaran* gibi kutsal bir yerde yapılması hem de tesadüfen üç metropolit bir aradayken üçünde katılıp, dua edip, nişanı kutsaması dolayısıyla çok değerli ve Allah'ın izniyle yıkılmaz olduğunu düşündüklerini söylemişlerdir...

⁶⁵ Süryani inancına göre İsa Mesih Yahudiler tarafından öldürüldükten üç gün sonra bir Pazar günü dirilmiştir. Bu nedenle Pazar günü kutsal bir gün, bir bayram günü olarak kabul edilir.

*Kıddas*⁶⁶ alırlar. Evlilik ritüeli içindeki tüm aşamalar söz edildiği gibi kendi içlerinde ayrı birer ritüeldir. Bu ritüeller sadece asıl amacın gerçekleştirilmesinden oluşmaz. Örneğin, kına ritüeli sadece kınanın yakıldığı andan ya da eğlenceler yapılmasından ibaret değildir. Kınanın gerçekleştirileceği gün sabahtan itibaren başlayan meze, yemek, mekân hazırlıkları ve benzeri pratikler de ritüelistik olma özelliği taşırlar.

Kına yakma sırasında zorunlu bir mekân yoktur; isteğe bağlı olarak ya gelin ve damadın evlerinde ayrı ayrı kına eğlenceleri düzenlenir ya da kadınlar ve erkeklerin bir arada oldukları bir mekânda eğlence yapılır ve kına ritüeli gerçekleştirilir. Ayrı ayrı yerlerde eğlenceler yapılsa bile kına sadece kadına yakılır. Kına eğlencesi yemekli ve isteğe bağlı olarak içkili olur. Gece boyunca hep birlikte eğlenen topluluk hazırlanan kına tepsisini kadın, erkek, çocuk ayırımı yapmadan ellerinde oynatırlar. Kına tepsisine ortada kutsal üçlüğe ithafen üç büyük mum, etrafında da Öğrenciler'e ithafen on iki küçük mum olacak şekilde mumlar yerleştirilir ve yakılır. Bu mumların renkleri de bazen birer simge olur. Kırmızı büyük mum İsa Mesih'in fedakârlığını ve inananlar için can vermesini, Mavi Büyük mum tanrısallığı, sarı büyük mum da ışığıyla karanlıkları aydınlatmasını simgeler. Gecenin sonunda damadın vaftiz annesi sadece gelinin avuç içine kınayı yakar, bezlerle bağlar.

Fotoğraf 13. Üç Büyük On İki Küçük Mum Dikilmiş Kına Tepsisinin Oynatılması.

⁶⁶ *Kıddas*: Kutsal Kurban ritüelinde sunulan kutsanmış şaraba batırılarak alınan kutsanmış ekmek, Komünyon, Kilisenin kutsal sırlarından biri.

Fotoğraf 14. Geline Kına Yakılması.

3.1.2.4. Dinsel Nikâh

Kutsal Ayın sonrası öğleden sonra yapılacak dinsel nikâh için hazırlıklar başlar. Dinsel nikâhın yapılması için daha önceden resmi nikâhın yapılmış olması gerekir. Bu durum ritüelin dinsel nikâh aşaması için ön koşulken aynı zamanda sosyal kuralların dayattığı, toplumsal bir durumdur. Dinsel kurallara uygun olarak yapılan nikâh evlilik ritüelinin tamamlanması için tek başına yeterli değildir; ritüelin dinsel nikâha ek olarak bir de genel sosyal kurallara uygun olarak yapılan resmi nikâh gerekliliği vardır. Böylece kişiler Süryani inancına uygun olarak evlenmek yanında genel sosyal kuralların gerektirdiği davranışları da yerine getirmiş olurlar.

Kiliseye gelin ve damat kol kola girerler misafirlerin zılgıtları⁶⁷ eşliğinde *Kduşkudşin*'in önüne gelirler. Ritüeli yönetecek din adamı her ihtimale karşı ileride aralarında doğabilecek herhangi bir anlaşmazlığı önleyebilmek için, gelin ve damada kendi istekleriyle evlenip evlenmediklerini herkesin huzurunda sorar ve olumlu cevap alırsa “Yüce Allah sizi mutlu kılsın” der ve zılgıtlar eşliğinde dualarla ritüeli başlatır.

⁶⁷ Zılgıt çalma eylemi bölgede tüm topluluklarda görülen bir eylemdir ama Süryani Topluluğunda zılgıt kullanımı diğer topluluklardan keskin bir şekilde farklılık gösterir. Bir coşku belirtisi olan, Süryani Ritüelleri'nin her aşamasında sıklıkla kullanılan zılgıt diğer topluluklardan farklı olarak dinsel mekânlarda, dua okunurken bile çok kısa aralıklarla defalarca tekrarlanarak çalınır öyleki; bazen din adamının sesi duyulamaz olur.

Kilisede damadın vaftiz babası damada, vaftiz annesi de geline eşlik eder. Dini nikâh esnasında ilgili *Anafura*'nın taç giyme ve evliliğin kutsanması bölümü ritüeli yöneten din adamı ve *Diyakoslar* tarafından sevindirici ve müjde verici etkisi nedeniyle kullanılan *Qadmoyo* makamındaki ilahiler ve dualar eşliğinde gerçekleştirilirken gelin ve damadın yüzükleri alınır kutsanır ve tekrar takılır.

Bir *Diyakos* evliliğin kutsallığı ve boşanmanın yanlışlığı üzerine söylenmiş, İncil Ayetlerini (Matta, 19:5-9) Türkçe olarak okur. İncil'den öğütler verildikten sonra dualar ve ilahiler eşliğinde evlilik taçları kutsanır ve ritüeli yöneten din adamı önce damadın tacını kafasına takar ve kafasını bir kez öper. Sonra da gelinin tacı takılır. Evlilik hakkında öğütler Arapça olarak devam eder tekrar dualar ve ilahiler seslendirilmeye başlandığında tüm topluluk ayağa kalkar. Ritüeldeki tüm din adamları ve katılımcılar *Kduşkuşin*'e dönerek son duaları ederler. Gelin ve damat kilisenin sağ köşesine çekilip gelen hediyeleri ve kutlamaları kabul ederler.

Evlilik ritüelinin tüm topluluklarda rastlanan, yeni kurulmuş bir aileye destek olmak amaçlı, tamamen toplumsal bir dayanışma pratiği olan takı merasimini Süryaniler kilisede gerçekleştirirler. Bu durum Süryani olmaya dair keskin farklılaşmalardan biridir.

Fotoğraf 15. Evlilik Tacının Kutsanması.

Fotoğraf 16. Dinsel Nikâhın Ardından Kduşkudşin'in Önünde Yapılan Takı Merasimi.

Ritüel damat evindeki eğlenceyle geç saatlere kadar devam eder. Eğlence bittikten sonra gelin babasının evine döner, gelin ve damat ayrı ayrı evlerde kalırlar. Pazar kutsal gün olduğu için gerdeğe girilmez.

3.1.2.5. Sabahiye

Sabahiye denilen düğünün devamı olan eğlence pazartesi sabahı gelinin damat evine gelmesiyle başlar ve öğlene kadar devam eder. Sabahiye bölümünde kadınlar damat evinde toplanır ve eğlenirler akşam da gelinin yakın akrabalarından olan erkekler toplanır eğlenirler.

Gelin ve damadın pazartesi gününün sonunda ritüelin kurallarını yerine getirmiş olmanın ve topluluk içinde artık evli bir çift olarak görülmenin huzuru içinde odalarına gönderilmesi, gerdek aşaması ile evlilik ritüeli tamamlanmış olur.

Görüşme yapılan kişiler, Süryani evlilik ritüelinin kız görme aşamasından düğünün tamamlanışına kadar her anlamda değiştiğini, düğünlerin artık üç gün yapılmadığını, Süryani düğünlerine has bu geleneğin kendi deyişleriyle "salonda düğün yapma" modası sebebiyle yok olduğunu belirtiyorlar. Janet Çakmak eski zaman düğün sürecini anlatırken şöyle diyor:

Eskiden düğünlerimiz üç gün oluyordu. Düğün evlerin avlularında yapılıyordu. Kına oluyordu, dini nikâh oluyordu,

sabahiye oluyordu. Şimdi yok daha. Düğün sadece dini nikâh oluyor kilisede ve düğün salonunda oluyor. Şimdi o görücü usuller de kalmadı. Şimdi bu bilgisayarlar var, telefon, tanışıyorlar, konuşuyorlar. Şimdi anne babaya bir şey kalmadı. Evvelden anne baba karar vereceklerdi. Belki de kızın kalbi olmasa da yine de evereceklerdi. Verdik evleneceksin diyeceklerdi. Şimdi o kalmadı. Ne bizde ne Müslüman'da kalmadı. Birbirlerini istemeseler eğer o zorluk kalmadı (Görüşme 2008c:Janet Çakmak, Mardin).

Süryani Cemaati'nde sütkardeşler arasında, kirvelik ilişkisi bulunanlar arasında, Hıristiyan olanlarla olmayanlar arasında evlilik kilise tarafından yasaklanmıştır, bu tür evlilik talepleri kiliseden de cemaatten de onay görmez.

3.1.3. Ölüm Ritüeli

Süryanilere göre ölüm sonrasında insanın canı bedeninden ayrılacak; beden topraktan geldiği için yine toprağa dönecektir. Sonra ölenlerden İsa Mesih'e iman edenler ve doğruluktan sapmayanlar cennete, şeytana uyanlarsa cehenneme gönderilecek ve duruşma gününü bekleyecektir. İsa Mesih ikinci kez geldiğinde insanları yaptıklarına göre yargılayacak ve iyi ve doğru insanları göklerdeki sonsuz krallığına, kötü ve sapmış insanları da sonsuz bir azaba gönderecektir.

Ölüm ritüeli, ilgili *Anafura*'da belirtildiği şekilde başlar ve duaların, *Trayono* ve *Şititoyo* makamlarındaki ilahilerin seslendirilmesiyle devam ederken; ritüeli yöneten din adamı sağ elinin başparmağını kutsanmış zeytinyağına batırarak ölünün anlına haç çizer. Dualar ve ilahiler eşliğinde cenaze, mezarlığa götürülmek üzere kiliseden çıkartılır.

Tabut daha önceden hazırlanmış olan mezara konulur. Din adamı eline mezardan aldığı toprağı, haç şeklinde tabutun üzerine serper. Daha sonra tekrar ilahiler ve dualar seslendirilerek mezar kapatılır ve etrafına küçük taşlar dizilir. Din adamı ve ölen kişinin yakınları mezarın başında taziyeleri kabul eder. (Şimşek, 2003:245-249)

Süryani ölüm ritüelleri temel içerik olarak aynı olsa da; ithaf edildiği kişinin, kadın veya erkek oluşuna göre, çocuk veya yetişkin oluşuna göre, evli veya bekâr

oluşuna göre özellikle de din adamı olup olmadığına göre ayrıntılar içerir. Örneğin; din adamı olmayanlar için benzer uygulamalar içeren ritüeller din adamı olanlar için pratik olarak farklıdır: Papaz ve üstü statülerdeki din adamlarının cenazesi statüsünün gerektirdiği kıyafetleri giyindirilmiş ve bir sandalyeye oturtulmuş şekilde kiliseye getirilir ve yüzü *Kduşkuşin*'e bakacak şekilde yerleştirilir. *Trayono* ve *Şititoyo* makamlarındaki ilahilerin ve duaların eşliğinde *Diyakoslar* cenazeyi oturduğu sandalyeyle birlikte önce kilisenin *Kduşkuşin*'in iki yanındaki duvara yüzü dönük olacak şekilde taşınır ve tekrar *Kduşkuşin*'in karşısına yerleştirirler. Ritüel dualar ve ilahilerle tamamlandığında, cenaze sağlığında hizmet verdiği manastırın veya kilisenin önceden hazırlanmış bölümüne sandalyede oturur şekilde yüzü doğuya dönük şekilde yerleştirilir ve üstü kapatılır⁶⁸.

⁶⁸ Kahin ve üstü statülerdeki din adamları doğuya dönük, ritüel kıyafetleriyle oturur vaziyette gömülür çünkü Süryani Cemaati'nin inancına göre İsa Mesih'in ikinci gelişi doğudan olacaktır ve Mesih, doğudan tekrar geldiğinde din adamı oturduğu yerden hemen doğrularak onu saygıyla ve ritüel kıyafetleri içinde karşılamalıdır.

Fotoğraf 17. Bir Kâhin'in Kırklar Kilisesi'nin Duvarındaki Mezarı.

3.1.4. Kâhin Resamet Ritüeli

Din adamlarının kutsama, yükselme ve atamaları için düzenlenen ritüellere resamet ritüeli denir. Bu ritüel içerisinde yine dinsel ve dünyasal iç içedir. Bu ritüelin yapılaş amacı statüler arası geçiş için ya da atama veya kutsama için cemaatin kilisenin idari yetkililerine aday göstererek resamet teklif etmesi ve bunun yetkililerce onaylanması sonucunda din adamı için kutsama yapılacak olmasıdır. Dinsel hizmette bulunan kişiler için, hizmet içi konularda cemaat üyelerinin etken olması yine sosyal çevrelerini var eden, düzenini ve devamlılığını sağlayan din adamları ve dinsel kurumlara cemaatin hakları dahilinde müdahale etmesidir.

Ritüelin gerçekleşeceği yer ve zaman cemaate duyurulur ve Pazar günü Kutsal Ayin'den sonra yapılması zorunlu olan ritüel, adına düzenlediği din adamının tüm cemaatin önünde Hıristiyanlık değerlerine göndermeler yapan bir yeminden sonra diz çökmesiyle başlar; metropolit din adamının kafasının üzerine *Slibo* tutarak ritüeli gerçekleştirir. Bu ritüelde seslendirilen dualar ve ilahiler olağan üstü sıcaklıkla bağdaştırılan *Şibihoyo* Makamı'ndadır.

Fotoğraf 18. Kâhin Resamet Ritüeli (Kurkmo, Eylül 2006:39).

3.2. Takvime Bağlı Ritüeller

Takvime bağlı ritüeller düzenli olarak yılın belli zamanlarında değişen mevsimlere, tarımsal periyotlara, özel günlerin veya zamanların kutlanmasına ilişkin ritüellerdir. Süryani Cemaati'nde bu ritüeller çoğunlukla periyodik günlük ve haftalık ritüeller, dinsel bayramlar biçiminde görülürler.

3.2.1. Namaz

Süryani Cemaati'nde namaz periyodik günlük ritüellerin genel adıdır. Bu ritüellere dua da denilmektedir. Bu ritüeller bireysel ve toplumsal namazlar olarak gruplandırılmıştır. Bireysel namazlar kişinin küçük yaşta öğrendiği, istediği zaman ve istediği yerde kılabilceği; toplumsal namazlar da belirli zamanlarda⁶⁹ kilisede bir araya gelerek kılınan namazlardır.

⁶⁹ Günde yedi vakit olan namazları Süryani Kilisesi üç vakte indirmiştir.

Toplumsal namazlarda istavroz çıkartılarak ritüele başlanır, bir ya da kurallara göre birkaç bireysel dua okunur sonra koronun kilise takvimine göre belirlenmiş sekizer haftalık döngü içinde bulunulan haftanın, gerçekleştirilen vaktine uygun *Tıkso*'da⁷⁰ belirtilen ilahiyi yine içinde bulunulan haftaya belirlenmiş makamla seslendirmesiyle başlar. Koro belli bir düzende ve ritüeli yöneten din adamının yönlendirmesiyle duaları ve ilahileri seslendirirken *Firmo*'yla kilise ve ritüelde bulunanlar kutsanır. Doğuya doğru dönülür, kollar göğüs hizasında bağlanır, düşünceler yoğunlaştırılarak dua edilir ve belli yerlerde secdeye⁷¹ gidilerek ritüel tamamlanır.

Fotoğraf 19. Akşam Namazı.

⁷⁰ *Tıkso/Tıks*: Her bir ritüel özelinde okunacak duaların, ilahilerin, vaazların, ayetlerin ve ritüele dair tüm pratiklerin tek tek belirtildiği program ve yazılı olduğu kitabın ismi.

⁷¹ İslam pratiklerindeki secde ve rükû benzeri eylemler içeren Namazda diz çökme eylemi(secde) hafta içi namazlarda yapılır ama Kutsal Ayin'de yasaklanmıştır (Görüşme 2007d:Gabriyel Akyüz, Mardin).

Fotoğraf 20. Namazda Dua Okunması.

3.2.2. Kutsal Ayin

Bu ritüelde, vaazlar içerdiği ve tüm cemaatin katılımının dorukta olduğu bir ritüel olması nedeniyle daha çok insana ulaşmak için Süryanice, Türkçe ve Arapça birlikte kullanılır⁷². Bu durumu Mardin Kadim Kırklar Kilisesi Ruhanişi Horiepiskopos Gabriyel Akyüz şöyle dile getiriyor:

Cemaatimizde herkes Süryanice bilmiyor bazıları Arapça bazıları Türkçe biliyor. Biz diyoruz ki ayinde herkes duyduğunu anlarsın, halk kiliseye duyduğunu anlarsa daha çok gelir çünkü anladığı şey aklına daha iyi yerleşir. (Görüşme 2007d:Gabriyel Akyüz, Mardin)

Kutsal ayinler akış olarak günlük namazlarla benzerdir. Kiliseye hem bedensel hem de ruhsal açıdan arınmış olarak toplanan küçüklü büyüklü cemaat üyeleri istavroz çıkararak yerlerini alırlar. Yine birkaç bireysel namazın ardından din adamı ritüeli başlatır. Okunacak dualar ve ilahiler kilise takvimine göre düzenlenmiş Tıkso'ya uygun olarak ve yine kilise takvimine göre belirlenmiş sekizer haftalık döngü içinde bulunulan haftaya uygun makamda seslendirilir. İncil'den ve Tevrat'tan ayetler okunur ve vaazlar verilir. Ritüel bittikten sonra cemaate verilecek bir mesaj,

⁷² Vaaz yani, Süryaniler için dinin aynı zamanda sosyal çevreyi de var ettiği düşünülürse, sosyal mesaj içeren ritüellerde bu uygulama vardır. Diğer ritüeller sadece Süryanice olarak uygulanır.

konusulacak bir konu ve benzeri gerekli paylaşımlar da kiliseden ayrılınmadan önce gerçekleştirilir.

3.2.3. Qurbano Ritüeli

Tüm Süryaniler'in katılmak zorunda olduğu kutsanmış ekmek ve kutsanmış şarabın alındığı ritüeldir. Vaftiz olmamış kişiler Qurbano/Kutsal Kurban ritüeline katılamadıkları gibi vaftiz olmuş kişilerin de küçük çocuk olsa bile katılmalarının zorunlu olduğu kilisenin sırlarından biridir. Bir kez bu ritüeli gerçekleştirmiş bir Süryani, her yıl en az bir iki kez bu ritüeli gerçekleştirmek zorundadır. Bireyin bu ritüeli gerçekleştirebilmesi için bir önceki periyodun üzerinden en az bir ay geçmiş olması gerekir. Bu koşulu sağladığı sürece bir Süryani, bu ritüeli istediği kadar gerçekleştirebilir.

Rabbimiz İsa Mesih öğrencileriyle son yemekte buluştu. Yahudilerce tutuklanmadan bir gün önce Fısıh Yemeği'nde ekmeği kırdı, bütün öğrencilerine birer parça dağıttı. Dedi ki "Yiyin bu benim etimdir." Şarabı da bütün öğrencilerine dağıttı dedi ki " alın için bu benim kanımdır". Öleceğini biliyordu o yüzden ekmeği ve şarabı öğrencilerine eti ve kanı olarak ikram etti. O yüzden kutsal ayinde biz ekmek- şarap yeriz bu bizde Kutsal Kurban yerine geçer çok önemli ve kutsaldır. Bizde adak adanıp kurban kesilmesi ortadan kalktı çünkü İsa Mesih bizim için kendini kurban etti. (Görüşme 2007c:Deniz Kırılmaz, Mardin)

Ritüelin yapılacağı günün sabahında güneş doğmadan önce yoğrulan hamur küçük parçalara ayrılır. Yuvarlak ve yassı bir hale getirildikten sonra haç şeklini barındıran özel bir kalıbın üzerine yapıştırılır tepsiye dizilip dualarla kutsanarak pişirilir. Diğer taraftan da şarap kutsanarak hazırlanır.

Ritüeli yöneten din adamı *Kduşkudşin*'in önünde istavroz çıkarır, diz çökerek dua eder ve *Kduşkudşin*'in bazı bölümlerini öper. Dualara devam ederek kurban sofrasını hazırlar. Kurbanda kullanılacak tüm eşyalar, *Kduşkudşin* ve ritüele katılan cemaat üyeleri buhurdanlıkla kutsanır. İncil'den bölümler okunur.

Ritüeli yöneten din adamı ekmeği parçalar ve şaraba batırarak bir lokma yer. Kutsal kurbanı aldıktan sonra geçmesi gereken belli bir zaman olduğu için, her *Qurbano* ritüelinde bütün cemaate değil sadece alma vakti gelenlere ekmeğe- şarap verilir.

3.2.4. Bayram Ritüelleri

Süryaniler, bayram ritüellerini, Hıristiyanlık'ı kabul etmelerinden sonra, İsa ve kendini İsa'ya adanmış azizler için önem taşıyan olay ve zamanları anmak için gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu ritüelleri *Moranoye/Rabbani/Seyidi* olan ve olmayan bayram ritüelleri olarak iki grupta anarlar. Cemaat içinde bu bayramlar büyük bayramlar(*Moranoye*) ve küçük bayramlar(*Moranoye* olmayanlar) olarak da isimlendirilir. Süryani *Moranoye* Bayramları: İsa ile ilgili olan, Doğu bayramı, Diriliş (*Paskalya*) Bayramı, Yeni yıl ve Mesih'in Sünneti, Vaftiz Bayramı, Meryem Ana Müjde Bayramı, Mesih'in Göğe Yükseliş Bayramı, *Pantikusti* (Kutsal Ruh'un gelişi) Bayramı, Tecelli Bayramı, Meryem Ana İntikali Bayramı, gibi Hıristiyanlık tarihinde önem taşıyan dönemlere ithafen kabul edilmiş bayramlardır. *Moranoye* olmayan bayramlar da Meryem Ana Ekinler Bayramı⁷³, Meryem Ana Doğu Bayramı ve Süryani Kilisesi tarafından azizliği meşrulaştırılmış kişiler için düzenlenen anma günleridir. Atfedildiği azizin adını alan bu bayramlar o azizlerin adını taşıyan kilise veya manastırlarda daha geniş çaplı olmak üzere diğer tüm kilise ve manastırlarda da kutsal günlerden kabul edilir ve tüm cemaatin katılımıyla bayram olarak kutlanır.

Bayramlar, kilisede yapılan belirli vakitteki bir günlük ritüel sonrası, bayramın adandığı duruma ya da kişiye göre gerçekleştirilen etkinlikleri de kapsar. Bazı bayramlar Kutsal Ayin'den sonra kutlanmak zorundadır. Bu durumda tüm cemaat üyeleri Kutsal Ayinde hazır bulunur ve ayin sonrası kutlanacak bayram için, içeriğin gerektirdiği etkinlikler uygulanır. Bu dinsel aşamalardan sonra cemaatin bağlı olduğu kilisenin ruhanisi, cemaat üyelerini ziyaret eder ve ayrıca üyeler de birbirlerine ziyarete giderler, bayramlara özgü ikramlar ve benzeri şekillerde ritüel tamamlanır.

⁷³ Meryem Ana Ekinler Bayramı Süryani Cemaati'nde dinsel ritüel yönüyle ortaya çıkar ancak bu bayram aynı zamanda bir bereket ritüeli ve hasat şenliği özelliği de taşır. Bu bayram kuraklık, sel, deprem gibi doğal afetlerin olmaması, dünyadaki herkesin karnının doyması için toprağın bereketli olması ve benzeri beklentiler için Meryem Ana'dan şefaathat ve yardım dilenmesi amacıyla her yıl üç kez yapılır. Ritüelde diğer dinsel ritüellerden farklı olarak *Kduşkuşin*'in önüne Meryem Ana tasvirleri ve ritüelin yapıldığı döneme göre ekinler, özellikle üzüm salkımları yerleştirilir. Ritüel sonlandıktan sonra kilisenin bahçesine kurulan büyük masaların üstündeki çeşit çeşit meyveler cemaate ikram edilir.

Bayram ritüelini Feride Akyüz şöyle anlatıyor:

Bayram sabahları önce kiliseye gidilir, ayin yapılır dua edilir. Sonra ziyaretlere gidilir akrabalar, büyükler ziyaret edilir. Akşamdan sütlaç, lebeniye⁷⁴, çörek yaparız. Diriliş bayramında yumurta boyarız. Küçük bayramlarda sadece çörek yaparız. Misafirlere veririz. (Görüşme 2007m:Feride Akyüz, Mardin)

3.3. Bunalım Ritüelleri

3.3.1. Qandilo Ritüeli

İmanlıyı günahlarından arındırmak, ruhunu güçlendirmek ve benzeri amaçlarla ölüm döşeğindeki hastalara ithafen düzenlenen ritüellerdir. İçeriği af dileme olan yakarış dualarından oluşur. Bu dualar *Qandilo* (Hasta Yağı) adı verilen, ritüel esnasında hastaya sürülecek olan yağın kutsanması sırasında okunur. Bu ritüelde, ritüelin amacına yönelik olarak, kutsanmış yağın bulunduğu kasenin etrafına, İncil'de sözü edilen *Beş Akıllı Kız*'ı (Matta:25) simgeleyen beş mum yerleştirilir. Her mum için dualar ve ilahiler seslendirilir, mum yakılır ve ardından ritüeli yöneten din adamı, yağa batırdığı başparmağıyla, hastanın vücudunun bir bölgesine üçer kez haç çizer. Tüm mumlar için aynı uygulama yapılır. Diğer ritüellerden farklı olarak bu ritüelde her mum için ayrı bir makamda ilahiler ve dualar seslendirilir. Birinci mum için *Qadmoyo*, İkinci için, *Trayono*; üçüncü için *Tilithoyo*; dördüncü için *Ribihoyo* ve beşinci mum için *Himişoyo* makamında ilahiler ve dualar okunur (Görüşme 2007d:Gabriyel Akyüz, Mardin).

⁷⁴ Lebeniye: Mardin ve çevresinde sıkça yapılan, ana malzemeleri dövülmüş buğday ve yoğurt olan bir çeşit soğuk çorba.

4. BÖLÜM:

SÜRYANI KİLİSE MÜZİĞİ'NİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde sunulmuş tüm bilgiler, verilmiş tüm örnekler, yapılmış tüm müziksel analizler ve varılan sonuçlar, çalışmada ele alınan Kadim Kırklar Kilisesi'ne kayıtlı cemaate ve bu cemaatin pratiklerine ilişkin alan çalışmasından elde edilen müziksel örneklere dayalıdır. Süryani Kilise Müziği, yaklaşık 2000 yıldır aynı geleneklerle, sadece kilise ve manastırlardaki pratiklerle aktarılır ve tüm bu müziksel pratiklerde yetkin ve lider konumdaki kişiler din adamlarıdır. Din adamlarının aldıkları müzik eğitiminin, sadece kilise ve manastırda kulaktan öğrenmeyle edinildiği gerçeğine bağlı olarak; Süryani Kilise Müziği'nin kuramsal içeriğine dair herhangi bir veriye ulaşılamamaktadır. Ek olarak, sözü edildiği üzere, Süryani Cemaati'ne ilişkin genel konularda bile yazılı literatür yetersizliği söz konusuysen; Süryani Kilise Müziği gibi spesifik bir konuda, gerek kuramsal açıdan gerekse edimsel açıdan karşılaştırma yapılabilecek, fikir alınabilecek herhangi bir verinin bulunmaması da kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenlerle çalışmanın, Süryani Kilise Müziği kuramlarına yönelik kesin çıkarımlar sunması hedeflenmemiştir.

M.Ö. 9. yüzyıla ait olduğu düşünülen, Asur Medeniyetine ait, altın bir kaval, mağara duvarlarına oyulmuş müzik aleti resimleri gibi ulaşılabilen sınırlı verilere göre Süryaniler'in ataları Asurlu'ların dinsel ve din dışı yaşamlarında müziğin varlığından söz edilebilse de Süryaniler Hıristiyanlık'ı kabul ettikten sonra torunlarının putperestlikten uzak durmalarını sağlamak için putperestlik dönemlerine ait her şeyi yok ettikleri için Süryani Müziği'ne ilişkin tarihsel verilere pek rastlanılmamaktadır (Akyüz, 2005:146).

Süryanilerin Hıristiyanlık'ı kabul etmelerinden sonraki döneme ait müzik çalışmaları ise, kilise müziği ağırlıklı olarak yapılmıştır. M.S. İkinci yüzyıldan on ikinci yüzyıla kadar gelişme gösteren Süryani Kilise Müziği'nin ulaştığı zengin dağarını günümüze kadar koruyamamasının en önemli sebeplerinden biri de yazılı aktarım geleneğine sahip olmayışıdır. Dağar çalışmalarının ilk aşamalarına dair yazılı kaynaklar sadece kutsal metinler ve dinsel şiirlerdir. Süryani müzisyenler ve din adamları neredeyse 21. yüzyıla kadar manastırlarda ve kiliselerde ibadet esnasında kulaktan öğrenilip, öğretilen ve bu şekilde varlığını sürdüren Süryani Kilise

Müziği'nin korunmasına son yıllarda daha çok önem vermeye başlamış bu konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar hala devam etmekte ve kayda alınmaktadır.

Kültürel değerlerinin eşsiz olduğunu düşünen, ortak bir bilince sahip tüm cemaatler gibi Süryaniler de, farklı oluşlarının ve aitliklerinin ifadesini buldukları kolektif kimliklerini ifade etmek ve devamlılığını sağlamak isteği taşırlar bu, kültürün aktarılması ve yeniden üretilmesinde ön koşuldur. Cemaatin bağlı olduğu kutsallığı ifade ettiği kilise müziği, söz konusu cemaat kültürüne ilişkin birçok derin anlamlar içerir. Bu anlamlar kilise müziğinin sürekli tekrarıyla yüceltilir ve genç kuşaklara aktarılır. Cemaat üyeleri özel değerlerine göndermeler yapan kilise müzikleriyle, bir oluşlarının ifadesini tekrar tekrar bulurlar.

Süryani Kilise Müziği, kilise öncülerinin oluşturdukları, kutsal metinlere dayalı şiirler, dualar ve kutsal kitaptan seçilen ayetler üzerine sekiz ana Süryani Makamında icralar yapılması ve bu geleneğin meşk usulüyle aktarımına dayalıdır. M.Ö. ikinci yüzyıldan bu yana yaşamlarını azınlık statüsünde sürdürmek zorunda kalmalarına, hem batı dünyasında hem de doğu dünyasında hep 'öteki' olarak görülmelerine ve yazılı aktarım geleneğine sahip olmamalarına rağmen kilise müziklerinin kolektif değerlerine yönelik birçok karakteristiğini korumayı başaramışlardır.

4.1. Müziğin İbadete Girmesi

Akyüz'e (2005:146) göre ilk Hıristiyanlar'ın, Yeni Ahit'in Efesoslular'a Mektup bölümünde Elçi Pavlus'un "Birbirinize Mezmurlar, ilahiler ve ruhsal ezgiler söyleyerek yüreğinizde Rab'be nağmeler yükselterek terennüm edin." Ve Koloseliler'e Mektup bölümünde de "Mesih'in sözü tüm zenginliğiyle içinizde yaşasın. Tüm bilgelikle birbirinize öğretin, öğüt verin. Mezmurlar, ilahiler ve ruhsal ezgiler söyleyerek yüreklerinizde şükranla tanrıya nağmeler yükseltin." Sözleriyle verdiği tavsiyelerden yola çıkarak ibadetle birlikte müziği de kullanmış olduklarını söylemek mümkündür. Kiliselerde ibadetle müziğin birlikte kullanılmaya başlanmasındaysa Elçi Pavlus'un bu tavsiyeleriyle birlikte Eski Ahit'in Mezmurlar içeren Zebur adlı bölümü örnek alınmıştır (Akyüz, 2005:146).

Söz konusu uygulama M.S. 107 yılında Antakya Merkezi'nin üçüncü *Patriği Mor İğnatios* Nurani döneminde Antakya'daki merkezi Süryani Kilisesi'nde erkeklerden oluşan iki koro kurulmasıyla başlamıştır. Mezmurlar, dört övgü

ilahisinden oluşan on beş bölüme ayrılmış ve ibadet ruhu, iman, ümit, tövbe ve Rab korkusuyla gece gündüz belirli saatlerde söylenmiş böylece Süryani Kilisesi'nde müzik ibadete dahil olmaya başlamıştır (Denno 1998:12-13).

Bu yol izlenerek M.S. Dördüncü yüzyıla kadar Kutsal Kitap'ın asıl kaynak olarak kullanılması ve Mezmurlar'ın örnek alınmasıyla Süryani şair ve müzisyenleri tarafından yeni ilahiler ve dualar bestelenmiş ve kilise dağarına eklenmiştir. Dağarın geliştirilmesine bu derece önem verilmesinin sebebi putperestlerin ve sapkınların ahlak bozucu bestelerinden halkı uzak tutmak, ibadete gelenlerin sıkılmalarını engelleyebilecek canlı ve zevkli bir ortamda ibadet etmelerini ve duaların anlamının ve nedeninin insanların kalplerine yerleşmesini sağlamaktır (Akyüz, 2005:146-149).

Süryani şairleri üçüncü yüzyılda kilisede bir boşluk olduğunu görmüşler. Heretik inançlara sahip Bardaysan⁷⁵ adlı bir filozof halkı kilise ve Hıristiyanlık ruhuna aykırı şiirleri ve besteleriyle kendi tarafına çekince, çünkü o zamana kadar kilisede bu düzen yoktu sadece İncil, Tevrat okunur ve yorumlanırdı, Mor Afrem⁷⁶ de Bardaysan'ı kendi silahıyla vurdu. Hıristiyanlık ruhuna yakışır bir şekilde değişik ilahiler besteleyip bunları kadın ve erkeklerden oluşan iki koroya öğretti ve bu koroyu yalnızca kiliseye değil halkın olduğu her yere götürdü ve halka dinlettirdi. Halk bu ilahileri beğendi ve kilise tekrar canlandı (Görüşme, 2007j:Gabriyel Akyüz, Mardin).

Süryani Kilise Müziği Dağarı bu şekilde gelişmeye devam ederken Süryani edebiyatçıları, din adamları ve müzisyenleri kilisenin Kutsal Ayin programları, dini bayramları, oruç günleri, Elem Haftası, Meryem Ana'nın bayram günleri, azizleri ve

⁷⁵ Bardaysan: Yaygın görüşe göre M.S. 154 yılında Erbil'de doğmuş, daha sonra Urfa'ya (Urhoy) yerleşip Hıristiyan olmuş bir Süryani filozofudur. Tarihi kaynaklardan Bardaysan'ın birkaç bilimsel eseri olduğu anlaşılrsa da Süryani Kilisesince sapkın görüşlü kabul edilen bir filozof olduğu için eserlerinden sadece biri günümüze kadar ulaşabilmiştir (Doru, 2007:55-60)

⁷⁶ Mor Afrem: M.S. 303 yılında Nusaybin'de doğan filozof. Tarihin ilk Hıristiyan Süryani Akademisi'nin en değerli isimlerinden kabul edilen Mor Afrem'in dini ve felsefi birçok eser yarattığı kaynaklarda geçse de filozof günümüzde çoğunlukla dini ve ahlaki görüşleri ile anılmaktadır (Doru, 2007:61) Mor Afrem kiliseyi ilahileriyle yeniden canlandırdığı için Süryani Cemaati'nce kilise müziğinin kaynağı ve en değerli ismi kabul edilir.

şehitleri anma günleri, Namazlar, vaftiz, *Qandilo*, *Kahin Resamet*, ölüm, evlilik, *Meyrun* Kutsama gibi değişik ritüellerin içeriğini M.S. Yedinci yüzyıla doğru tamamen oluşturmuşlardır. Bu sistem günümüze kadar devam ettirilmiştir ve hala uygulanmaktadır.

Süryani Kilise Müziği'nin öğrenilme süreci, dini eğitim almaları için küçük yaşta manastırlara gönderilen çocukların ritüellerde, namazlarda ve bireysel ibadet zamanlarında *Melfono*⁷⁷ denetiminde kulaktan öğretim ve uygulama yöntemleriyle öğrendikleri ilahileri ve duaları *Diyakos* olduktan sonra da koro içinde veya koro yoksa ritüeli yöneten din adamıyla birlikte seslendirmelerinden ve zaman içinde kilise hiyerarşisinde edindikleri statüye göre etkin olarak pratik etmelerinden ibarettir.

Söz edildiği gibi, kilise ve manastırlarda koro, müzik eğitimi almış, seçme kişilerden değil; dinsel eğitim almak üzere kiliselere veya manastırlara gelen öğrencilerden, ilahileri ve makamları diğerlerine göre daha iyi seslendirebilen cemaat üyelerinden ya da *Diyakosla*'rdan oluşan; ritüeller için bireysel ibadetlerinde ya da boş vakitlerinde bir araya gelerek duaları ve ilahileri sürekli seslendiren üyelerden oluşan korolardır. Bu korolarda rahibeler görev almazlar. Bazı kiliselerde de kilisenin ruhanisinin müzikteki yetkinliğine bağlı olarak, kendi eğittiği öğrencilerden oluşan, kiliseye hizmet veren korolar vardır⁷⁸.

4.2. Kilise Müzik Tipleri ve Biçemsel Özellikleri

Söz edildiği üzere, Süryani Makamları ile ilgili tanımlamalar dahilinde kuramsal müzik bilgilerine ulaşamamaktadır. Dolayısıyla Süryani Kilise Müziği'nde birçok biçemsel özelliğe ilişkin adlandırmalar yoktur. Bu nedenle, çalışmada, Batı Sanat Müziği ve Türk Müziği kuramlarından yararlanılmıştır.

4.2.1. İlahi

Süryani Din adamlarının ikinci yüzyıldan yedinci yüzyıla kadar oluşturdukları ritüel içerik çalışmaları sayesinde toplam üç bin civarında ilahi ortaya çıkmıştır. On ikinci yüzyıla gelene kadar, Süryani Kilise Müziği, yaşanan bazı olaylar nedeniyle,

⁷⁷ *Melfono*: Öğretmen anlamına gelen Süryanice sözcük.

⁷⁸ Mardin Kadim Kırklar Kilisesi Ruhaniyesi Gabriyel Akyüz'ün çocuklarını, yeğenlerini ve torunlarını eğiterek kurduğu daha sonra cemaat üyelerinden de katılımlarla geliştirilen kilise korosu bu duruma örnektir.

dağarındaki birçok ilahiyi kaybetmiştir. Bu ilahilerden ancak bin beş yüz kadarı günümüze kadar ulaşabilmiş ve *Beth Gazo* yani Süryani Makam Hazinesi adlı bir kitapta toplanmıştır. Mardin Süryani Kiliselerinde kullanılan ilahiler *Beth Gazo*'nun daha küçük çapta bir derlemesini içeren ilahi kitaplarındandır (Görüşme 2007g:Gabriyel Akyüz, Mardin).

M.S. İkinci yüzyılda bestelenmeye ve kullanılmaya başlayan ve günümüzde sayıları azalmış olsa bile hala ibadetlerdeki varlığını sürdüren ve saygınlığını koruyan Süryani İlahileri'nin ezgileri daha önce de söz edildiği gibi sekiz ana makamdan temellenerek oluşturulmuştur. Bu ilahiler, kutsal mesajların, müziğin insan üzerindeki etkisi aracılığıyla ibadete gelenlerin kalplerine ve belleklerine yerleştirilmesini amaçladığı için ilahilerin sözleri Eski Ahit ve Yeni Ahit'te dahil olmak üzere bazı ayetlerden derlenmiş Süryanice sözlerdir.

Bizim ilahilerin kaynağı Tevrat ve İncil'dir. Batılı bir yazar demiş ki; "Şayet bir gün Hıristiyanlık İncil'i kaybetse Süryanilerin ilahilerinden bulabilirler." (Görüşme, 2007i:İsa Gülten, Mardin)

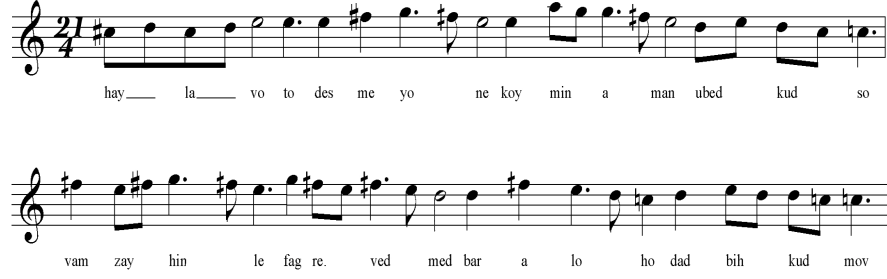
Süryani ilahilerinin insan sesine dayalı, unison, koral ve bazen antifonal bir icra biçimi vardır. *Melfono* veya ritüeli yöneten din adamı, *Diyakoslar* ve koro arasında dönüşümlü olarak icra edilir.

The image shows a musical score for a Syriac hymn. It consists of four staves of music, each with a corresponding line of lyrics in Syriac and English. The first staff is labeled 'diyakos' and the second 'Kahin'. The lyrics are: 'las barto dme le ha yo tho de van ge li yon ka di', 'šo dmo ran ye şuh mşi ho dmet huk re ih layn', 'lo mo', and 'l kül ğun aş vo lan Mor yoA lo ho ru ho'. The music is written in a staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#).

Şekil 3. Barekhmor. Diyakos- Kâhin Dönüşümlü Seslendiriminden Bir Kesit (Cd. Track 2).

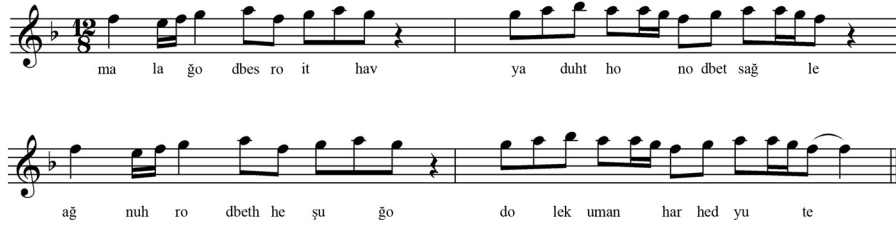
Süryani İlahiler'i iki biçimde görülür: Süryaniler'in kendi adlandırmalarıyla, Manzum/Şiirsel ve Mensur/Uzun hava ilahiler.

Manzum ilahiler, hece ölçüsüne göre yazılmış dinsel şiirlerin sekiz Süryani Makamı'na göre ezgilenmesiyle oluşmuş usüllü ilahilerdir.

Şekil 4. Haylavoto. 16'lı Hece Ölçüsüne Göre Yazılmış Manzum Bir İlahi (Cd. Track 3).

Manzum ilahiler konusunda, Süryani Kilisesi'nin övünç duyduğu din adamı ve şairlerden, Mor Afrem ve Mor Yakup, Süryani Kilise Müziği Dağarı'ndaki manzum ilahilerin birçoğunun sahibidir.

Şekil 5. Mor Afrem- Malağo Dbesro. 7'li hece ölçüsünde yazılmış manzum ilahi (Cd. Track 4).

Mensur ilahiler de duaların ya da ayetlerin yine sekiz ana Süryani Makamına göre ezgilenmesiyle oluşturulmuş ilahilerdir. Manzum ilahilerden farkı serbest tartımla yazılmış olmalarıdır.

di loğ ————— teh — ve ———

————— yat but ho ürah me dat lit hoyutho ka diş to ———

lobrit ho ith yoy to vanthu moy to sğith to uşev yath bu si ye ham kül ğün a hay ————— lhol min a min

A — min barekh mor —————

Şekil 6. Diloğ. Mensur bir ilahi (Cd. Track 5).

Sözlerinin anlamına uygun görülmüş bir makamdan türetilmiş ezgiler kullanılarak yaratılan manzum ve mensur ilahiler, içerdikleri konulara, seslendirilecekleri ritüelin yapılış amacına ve anlamına, ilahinin ritüel içerisindeki seslendirilme zamanına ve benzeri ayrıntılara göre türlere ayrılmıştır:

Kukaliyun (Quqoyo), Kadişat Aloho, Buhutho, Zumoro ya da Fithğomo, Hulolo, Fenkith Kukaliyun'u, Mimro, Sutoro, Madroşo, Hunitho, Qolo Şehroye, Doğu Şımlayeleri, Şupho, Tağşefto, Mahıbrono, Katismaţ, Stiğuno, Mahnitho, Konuno, Guşmo, Küroğo, Koruzutho, Mavırbo, Mazıhkonitho, Sedro, Husoyo, Hetro, Hıkbo, Firmo, Ferdo'dur (Akyüz, 2005: 153-161).

Söz konusu türlere birkaç örnek vermek açıklayıcı olacaktır.

Ka di şat A lo ho he le lu ya Ka di şat Ha yil tö nō kur ye ley son

ka di şat lo mo yuth ho dest lebt lo feyn ————— ith rah ame leyn

Şekil 7. Kadişat Aloho. Üçlü Kutsallıklar (Cd. Track 6)

Yukarıdaki ilahinin türü, Pazar ve Bayram günleri sabah duasında, İncilin okunmasından sonra seslendirilen, Üçlü Kutsallıklar ilahileri olarak adlandırılan türdür. Bu tür üç tekrarlı okunmak zorundadır.

Sözü edilen ilahi türlerinden *Qolo Şehroye* türüne dahil olan ilahilerin önceki bölümlerde değinildiği gibi farklı bir özelliği vardır: Her bir ilahinin sekiz beyitten oluşması ve bu sekiz beyitin her birinin sekiz makamla da seslendirilebilmesi, dolayısıyla ilahinin bütününün sekiz makamla da okunabilmesi.

Diyelim bu “Zodek Nehve” sekiz beyitli bir ilahidir. Sekiz beyit sekiz ayrı makam demektir, her bir beyit sekiz makamla da söylenebilir. Her hafta bir makam kullandığımız için diyelim bu hafta sekizinci makamı kullanıyoruz, bu ilahi önümüze çıktı, hemen bu ilahiyi sekizinci makamda okuruz. Diyelim bu hafta birinci makamı kullanıyoruz hemen bu ilahiyi birinci makamda okuruz (Görüşme, 2007: Gabriel Akyüz, Mardin).

zo dek neh ve... duğ ro no lMar yam e med bar

A lo... ho...

Şekil 8. Zodek Nehve 1. Mısra Qadmoyo (Cd. Track 7)

zo dek neh... ve... duğ ro no lMar yam e med bar

A... lo... ho...

Şekil 9. Zodek Nehve 1. Mısra Trayono (Cd. Track 7-00.36)

zo dek neh ve duğ ro no lMar yam e med
bar A lo ho

Şekil 10. Zodek Nehve 1. Mısra Tilithoyo (Cd. Track 7-00.46)

zo dek neh ve duğ ro no lMar yam e med bar A lo ho

Şekil 11. Zodek Nehve 1. Mısra Ribihoyo (Cd. Track 7-00.55)

zo dek neh ve duğ ro no lMar yam e med bar
A lo ho

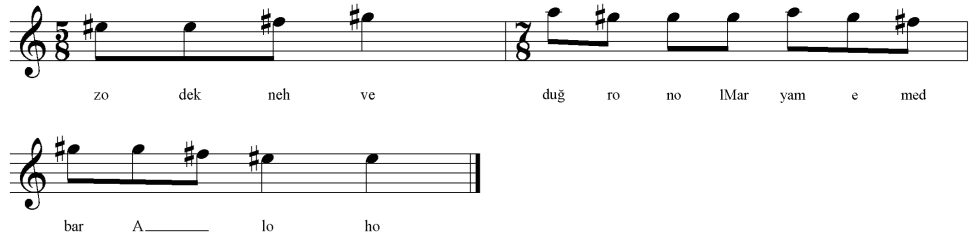
Şekil 12. Zodek Nehve 1. Mısra Himişoyo (Cd. Track 7-01.04)

zo dek neh ve duğ ro no lMar
yam e med bar A lo ho

Şekil 13. Zodek Nehve 1. Mısra Şititoyo (Cd. Track 7-01.13)

zo dek neh ve duğ ro no lMar
yam e med bar A lo ho

Şekil 14. Zodek Nehve 1. Mısra Şibihoyo (Cd. Track 7-01.24)

Şekil 15. Zodek Nehve 1. Mısra Timinoyo (Cd. Track 7-01.35)

4.2.2. Dua

Süryani Kilise Müziği'nin, Dua adı verilen türü, duaların ya da Kutsal Kitaptan derlenmiş ayetlerin, çoğunlukla da Mezmur'ların sekiz ana Süryani Makamına göre ezgilenmesiyle oluşturulmuş yapılardır. Duaların ilahilerden farkı, resitatif özellik taşımalarıdır.

Şekil 16. Yüzük Kutsarken Okunan Bir Dua Kesiti (Cd. Track 8)

Dualar tek başlarına bir tür oldukları gibi, mensur bir ilahinin parçası da olabilirler.

Şekil 17. Şupho (Cd. Track 9)

Örneklenen bu dua aynı ritüel içinde birkaç kez ezgisi değiştirilerek, mutlaka, okunur.

4.3. Makam Dizgesi

4.3.1. Süryani Makam Tipleri

Gabriyel Akyüz'e (2005:150-151) göre Süryani Makamları'nı yaratan ve geliştiren Sümer ve Akad Medeniyetleri'dir. Ur ve Ninve Harabeleri'nde bulunan tabletler üzerindeki şiirler bu durumu teyit etmektedir. Sümer ve Akad Medeniyetlerine dayalı bu makamları Süryani müzisyenler "Akadiye" olarak isimlendirirler. Akadiye makamlarından esinlenen Süryani Makamları 'sıcaklık', 'soğukluk', 'nemlilik', 'kuruluk' nitelikleri taşıyan dört grup üzerine kuruludur. Her bir grup kendi içinde de dörde ayrılır böylece toplam on iki ana makam ortaya çıkar. Bu on iki ana makamın dördü Süryani kilisesi tarafından ibadet ruhuna aykırı oldukları gerekçesiyle kullanımdan kaldırılır (Akyüz, 2005:150-151). Makamların sayılarla ilişkilendirilmesi çoğu makamsal müzik geleneğinde olduğu gibi Süryani Kilise Müziği'nde de görülmektedir. Söz konusu sayılar astronomiyle, zamanın bölümlenmesiyle bağlantılıdır. Yine çoğu makamsal müzik geleneğinde olduğu gibi Süryani Makamları'ndan her birinin bir *ethos*'u vardır.

Süryani kilisesinin onayıyla *ethos*'u uygun bulunup kullanılmasına karar verilen ve hala kullanılmaya devam eden sekiz ana makamın isimleri ve *ethos*'u şunlardır:

Birinci Makam ⁷⁹	Qadmoyo, <i>Baya</i>	sevindirici ve yumuşatıcı;
İkinci Makam	Trayono, <i>Havsono</i>	soğuk ve gururu kırıcı;
Üçüncü Makam	Tilithoyo, <i>Urak</i>	çok acı ve sert;
Dördüncü Makam	Ribihoyo, <i>Razd</i>	soğuk ve heyecan verici;
Beşinci Makam	Himişoyo, <i>Ugo</i>	yakıcı sıcaklıkta ve güçlü;
Altıncı Makam	Şititoyo, <i>Hgam</i>	yumuşatıcı ve hüzünlü;

⁷⁹ Türk Müziği'ndeki Yegah/Birinci yer; Dügah/ikinci yer; Segah/üçüncü yer gibi bir isimlendirme yöntemi, Süryani Makamları için de geçerlidir. Süryanice'de Qadmoyo, Birinci; Trayono, ikinci; Tilithoyo, üçüncü; Ribihoyo, dördüncü; Himişoyo, beşinci; Şititoyo, altıncı; Şibihoyo, yedinci; Timinoyo, sekizinci demektir. Süryaniler, ezgilerinin hangi makamda olduğunu belirtmek için makamın ismi yerine çoğunlukla yerini (perdesini) belirten söz konusu isimlendirmeleri kullanırlar. Bu nedenle bu çalışmada da, makamların Süryanice isimleri değil, yer isimleri kullanılmıştır.

Yedinci Makam	Şibihoyo, <i>Sbo</i>	olağan üstü sıcaklıkta;
Sekizinci Makam	Timinoyo, <i>Hago</i>	çok sert .

Kilise, bir yılı, Doğu Bayramından başlayarak sekizer haftalık *Davro*'lara (dönemlere) ayıran bir takvim oluşturmuştur. Bu takvime göre hazırlanmış *Tıksolar*'daki ilahiler ve duaların hangi makamda uygulanacağı, makamların duyuluş özellikleri ve insan üzerindeki etkileri gibi nedenlerden dolayı, yapılacak ritüelin anlamına göre bu takvimi temel alarak belirlenmiş ve bütün bir yılın liturjisi bu şekilde sistematize edilmiştir. Geliştirilen bu sisteme göre, Doğu Bayramı'ndan itibaren her hafta, Kutsal Ayin'de yani birinci gün, birinci makam; ikinci gün beşinci makam uygulanmak üzere sırasıyla bir gün birinci makam, bir gün beşinci makam kullanılır. İkinci hafta Kutsal Ayin'de ikinci makam, ertesi gün altıncı makam şeklinde yine sırasıyla uygulanan makamlar aynı sistemle sekiz haftada bir birinci ve beşinci makama geri döner. Karşılaştırmalı göstermek gerekirse;

1. Pazar	Qadmoyo (Birinci)
1. Pazartesi	Himişoyo (Beşinci)
1. Salı	Qadmoyo (Birinci)
1. Çarşamba	Himişoyo (Beşinci)
1. Perşembe	Qadmoyo (Birinci)
1. Cuma	Himişoyo (Beşinci)
1. Cumartesi	Qadmoyo (Birinci)
2. Pazar	Trayono (İkinci)
2. Pazartesi	Şititoyo (Altıncı)
2. Salı	Trayono (İkinci)
2. Çarşamba	Şititoyo (Altıncı)
2. Perşembe	Trayono (İkinci)
2. Cuma	Şititoyo (Altıncı)

2. Cumartesi Trayono (İkinci) şeklinde sekizinci pazara kadar devam aynı sistem devam eder. Tüm dualar ve ilahiler, özel amaçlı ritüeller dışında yani Kutsal ayın ve namazlarda bu makamsal sıralamaya uygun olarak seslendirilir.

Süryani Kilise korosunda görev alacak kişilerin, özellikle korobaşı olacak kişilerin, ilahilerin ve makamların seslendiriş özelliklerine hakim olması gerekmektedir. Çünkü ritüel esnasında kullanılan makam ve sıralamadaki ilahi aksatılmadan devam ettirilmelidir.

Makamları öğrendikten sonra bir de ezberlemek gerekiyor. Diyelim ki dua esnasındayız önümüze bir ilahi geldi o hafta hangi makamı söylüyorsak hemen o ilahiyi o makamda söyleriz. Bu çok zor bir iştir. Bir hece yerinden oynarsa ilahi gider. Bilmezsen koro bozulur başka makama atlamak da yok bilmesi gerekir (Görüşme, 2007:Gabriyel Akyüz, Mardin)

Süryani Kilise Müziği'ndeki Makam tanımlaması, seslerin belli kurallar içindeki seyrini, ilahinin ithaf edildiği anlamı, icra biçimini, hece sayısını, tartım kalıbını, kısacası bir bütünü ifade eder. Aynı makam dahilinde tanımlanan her ezginin tümüyle aynı özellikleri sergilediği söylenemez. Süryaniler'ce, ezgilerin, aynı makam dahilinde tanımlanmasında belirleyici olan bir çok ortak özellikleri vardır: Ezgilerin belli ritüellere özgü olması, ritüellerin kutsama, dileme, anma gibi özel amaç taşıyan bölümlerinde kullanılması, kullanılan sözler, hece yapısı, usul, seyir gibi sahip oldukları herhangi bir ortak özellik onları aynı makam sınırları içine alır. Ezgilerin hangi özelliklerine göre, aynı makam içerisinde tanımlandıklarına dair fikir edinebilmek açısından bazı makamsal özelliklere değinmek yerinde olacaktır.

4.3.2. Makamların Seyir Özellikleri

Süryani Makamları seyir özellikleri açısından kendine özgü bir yapıya sahiptir. Makamlar dahilindeki tüm ezgiler genelde dörtlü veya beşli içindeki hareketler üzerine kuruludur. Genliği, nadiren, bir sekizliye ulaşan ezgilere de rastlanır.

Qadmoyo

Qadmoyo'da incelenen tüm ezgilerde seyir küçük farklılıklar gösterse de ortak seyir özellikleri şunlardır: Ezgilerin karar sesi aynı zamanda bir dizinin birinci derecesi kabul edilirse; karar aynı zamanda güçlüdür. Yedeni bir tam ses

aralığındadır. Ezgiler çoğunlukla 1., 2. ve 3. derecelerle başlar. Kalında üçüncü dereceye kadar iner. Seyir içinde başlangıç sesleri sık sık duyurulur. Tüm ezgilerde yedenin duyurulmasından sonra incede ard arda üçüncü ve ikinci dereceler duyurularak birinci derecede karar verilir.

Şekil 18. Qadmoyo (Cd. Track 10)

Görüldüğü gibi ezginin kararı olan fa sesi, ezginin aynı zamanda hem başlangıç sesi hem de güçlü sesidir. Re- La beşli aralığında dolaşan ezgi, karar sesi fa'nın oluşturduğu perde dizgesinin yedeni olan, mi sesini duyurduktan sonra incede üçüncü ve ikinci sesleri sırasıyla duyurarak karar verir.

Trayono

Trayono'da incelenen tüm ezgiler, duyum olarak, bitiş seslerinin kalında dördüncü derecesinde karar verirler. Bu durumda, bitiş sesinin kalında dördüncü derecesi, duyuma dayanarak, bir dizinin birinci derecesi olarak kabul edilirse; birinci derece güçlüdür. Yeden bir tam sestir. Ezgiler çoğunlukla yedenle başlar incede dördüncü dereceyi sık duyurur. Ard arda incede ikinci ve üçüncü dereceleri duyurarak dördüncü derecede karar verir. Bu seyri ezgisel bir örnekte görmek daha açıklayıcı olacaktır.

Ezgide, üçüncü derece olan la sesi naturel olarak kullanılmasına rağmen bitişte dört koma tizleştirilmiş haliyle duyurulmuş, oradan ikinci dereceye inilmiş ve fa'da karar verilmiştir.

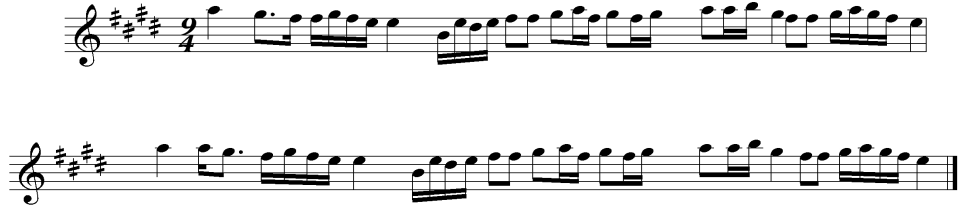
Aşağıdaki örnekte de diğer karakteristik olan, bitişte dördüncü derecenin beş koma pestleştirildiği görülmektedir.

Şekil 21. Tilithoyo (Cd. Track 13)

Ribihoyo

Ribihoyo'da incelenen tüm ezgilerde karar sesi, bir dizinin birinci derecesi kabul edilirse; ezgiler ya karar sesinde ya da incede dördüncü derecede başlar. Güçlüsü ikinci derecedir. Yedeni bir yarım sestir. Ezgilerin hepsi mutlaka kalında dördüncü dereceye genişleyerek seyreder.

Şekil 22. Ribihoyo (Cd. Track 14)

Himişoyo

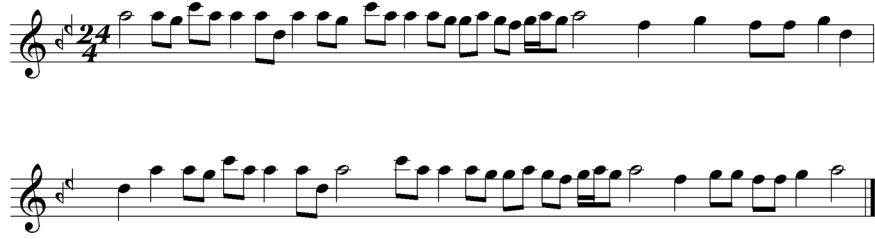
Himişoyo'da incelenen tüm ezgilerde karar sesi bir dizinin birinci derecesi kabul edilirse; ezgiler çoğunlukla karar sesinde başlar, kalında dördüncü derecede başlayanlar nadir de olsa vardır. Karar sesi aynı zamanda güçlüdür. Ezgilerin çoğu bitişte incede üçüncü ve ikinci dereceleri duyurarak birinci dereceye iner ve kalında ikinci ve üçüncü dereceleri önce inici sonra da çıkıcı olarak arka arkaya duyurur ve birinci derecede karar verir.

Şekil 23. Himişoyo (Cd. Track 15)

Şititoyo

Şititoyo'da incelenen tüm ezgiler, duyum olarak, bitiş seslerinin kalında beşinci derecesinde karar etkisi verirler. Bu durumda, bitiş sesinin kalında beşinci derecesi, duyuma dayanarak, bir dizinin birinci derecesi olarak kabul edilirse; beşinci derece güçlüdür. Yeden bir tam sestir. Ezgiler çoğunlukla beşinci dereceyle başlar nadiren birinci dereceyle başlayanlarına da rastlanır. Oluşan dizinin tüm sesleri kullanılarak seyreden ezgiler mutlaka 4. dereceyi duyurur ardından beşinci derecede karar verir. Bu seyri ezgisel bir örnekte görmek daha açıklayıcı olacaktır.

Şekil 24. Şititoyo (Cd. Track 16)

Ezgide de görüldüğü gibi bitiş sesi la'dır, duyum olarak da karar sesi bitiş sesi la'nın kalında beşinci derecesi olan, re'dir.

Şibihoyo

Şibihoyo'da incelenen tüm ezgilerde karar sesi bir dizinin birinci derecesi kabul edilirse ezgiler, kullanım çokluğuna göre sırasıyla kalında üçüncü, dördüncü derecelerden veya incede ikinci dereceden başlar. Karar sesi aynı zamanda güçlü sestir, yeden karar sesiyle bir tam ses aralığındadır. Karar vermeden önce yeden mutlaka duyurulur.

Şekil 25. Şibihoyo (Cd. Track 17)

Timinoyo

Timinoyo'da incelenen ezgilerin çoğunda karar sesi aynı zamanda başlangıç sesi ve güçlü sestir. Karar sesi bir dizinin birinci sesi olarak kabul edilirse; bazı ezgilerin seyrinde ikinci derecenin güçlendirilmesine de rastlanabilir. Yeden bir tam sestir. Bu makam dahilinde incelenen tüm ezgilerde bitiş, ikinci derecenin mutlaka duyurulması ve birinci derecede karar verilmesiyle gerçekleşir.

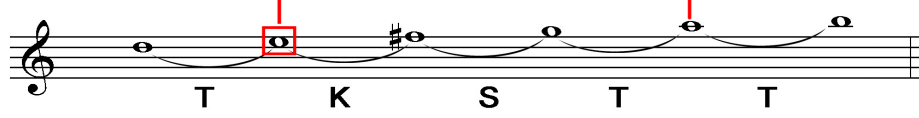
Şekil 26. Timinoyo (Cd. Track 18)

4.3.3. Makamların Perde Dizgeleri

Süryani Kilise Müziği'nin seslendiricileri, ezgilerini, ister kendi ses genliklerine uygun olan herhangi bir sestem, ister hiçbir kaynak ses kullanmadan herhangi bir sestem, ister kilise pratikleri içinde alışkın oldukları herhangi bir sestem başlayarak seslendirsinler; Süryani Makamları'nın korudukları bazı ses kalıpları vardır. Makamlar dahilinde incelenen, tüm ezgilerin sağladığı sonuçlara göre Süryani Makamları'nın kullandığı sesler, bu seslerin aralık ilişkileri ve korunan yapılar şöyledir⁸⁰.

⁸⁰ Alan araştırması sırasında edinilen işitsel verilerin nota çeviri yazımları, pratikte kullanılan sesler üzerinden yazılmıştır ancak; makamların kullandıkları seslerin aralık ilişkilerini, korunan yapıları ve

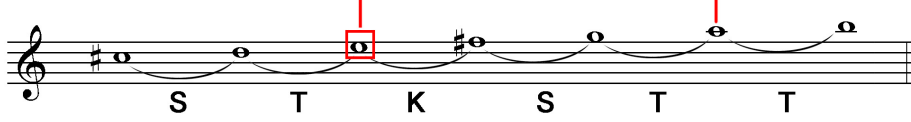
QADMOYO

Şekil 27. Qadmoyo Perde Dizgesi

Qadmoyo makamıyla seslendirilen ezgilerde ses sınırı genellikle yukarıda gösterilen mi- la aralığını geçmez. Mi karar sesidir. Mi üzerindeki dörtlü kalıp tüm ezgilerde korunur.

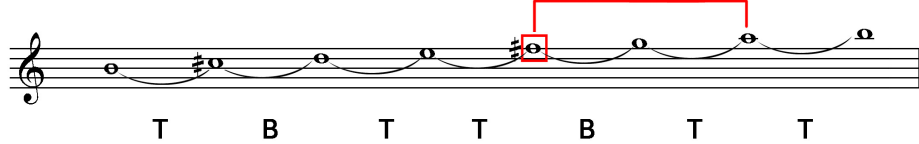
TRAYONO

Şekil 28. Trayono Perde Dizgesi

Yukarıda gösterilen, mi karar sesi üzerine kurulu dörtlü kalıp, tüm ezgilerde geçerliliğini korur. Bu kalıp dışında kalına ve inceye genişlemeler görülür. Bu genişlemelerde aralıklar genelde aynıdır. Qadmoyo makamıyla korunan aralık kalıbı açısından aynı gibi gözükse de Trayono makamı duyum ve seyir özellikleri açısından, daha önce de söz edildiği gibi, karakteristik özellikler taşır.

TİLİTHOYO 1

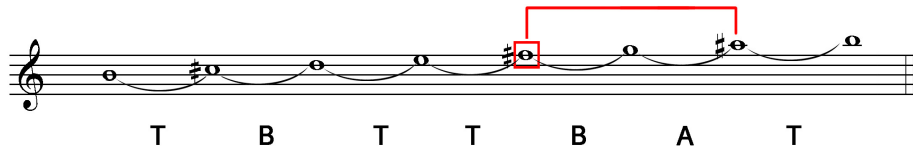

Şekil 29. Tilithoyo Perde Dizgesi 1

Bu makamda kalında genişleme kesin bir özelliktir. Karar sesi olan fa üzerindeki üçlü kalıp tüm ezgilerde korunur ve bu makamın seyir özelliği olarak, bazı ezgilerde bitişe yaklaşıldığını gösteren, üçüncü derecenin dört koma tizleştirilmesiyle ezgilerin sadece o bölümlerinde fa-sol-la üçlü kalıbı aşağıdaki gibi bir hale girer.

benzeri özellikleri görebilmek açısından, tüm ezgilerin karar sesleri en sık kullanılan ortak perdeler temel alınarak; bu perdelerle çekilmiş ve korunan kalıplar bu perdeler üzerine kurulmuştur.

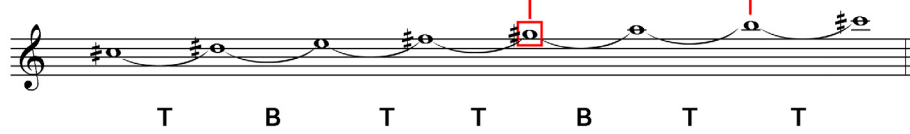
TİLİTHOYO 1 (#)

Şekil 30. Tilithoyo Perde Dizgesi 1a

Sözü edilen seyir özelliğini taşımayan ikinci kısım Tilithoyo ezgileri ise yine benzer bir karakteristik gösterirler. Bu ezgilerin ses dizilişi aşağıdaki durumdayken;

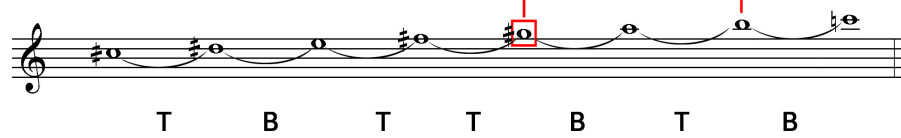
TİLİTHOYO 2

Şekil 31. Tilithoyo Perde Dizgesi 2

bitişi haber veren seyir özelliği,

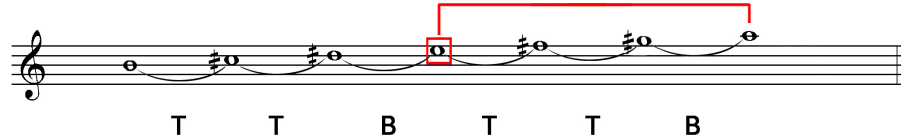
TİLİTHOYO 2 (b)

Şekil 32. Tilithoyo Perde Dizgesi 2a

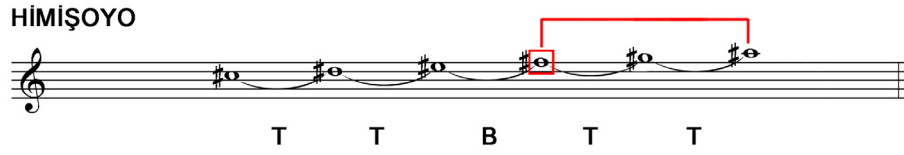
Şekil 32'de görüldüğü gibi karar sesi üzerinden dördüncü derecenin beş koma pestleştirilmesiyle bu dizilişi oluşturur.

RİBİHOYO

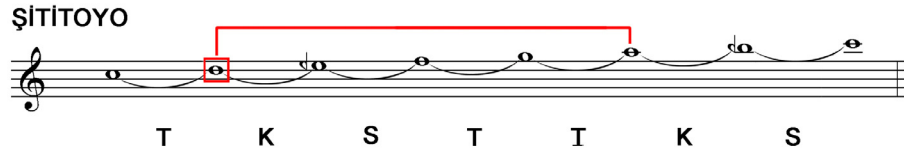
Şekil 33. Ribihoyo Perde Dizgesi

Bu makamdaki ezgilerde de yukarıdaki mi karar sesi üzerine kurulmuş dördümlü kalıp sürekli korunur; ezgilerin çoğunlukla kalında dördüncü dereceye genişlemesi dolayısıyla yapının tümünün korunduğu birçok ezgi de söz konusudur.

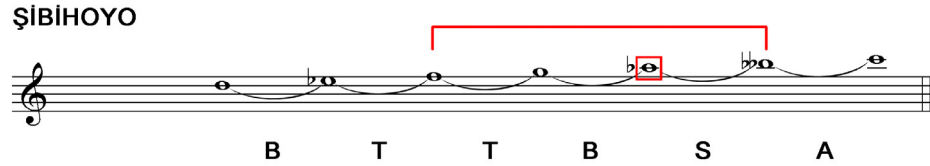
Şekil 34. Himișoyo Perde Dizgesi

Bu makamda karar sesi üzerine kurulu üçlü kalıp hep korunur. Yine tüm kalıbın korunduğu ezgiler çoğunluktadır.

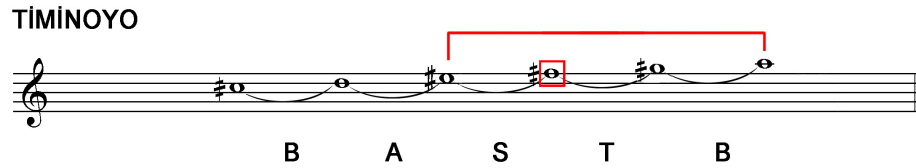
Şekil 35. Şititoyo Perde Dizgesi

Bu makamda karar sesi üzerine kurulu ilk beşli aralık korunur.

Şekil 36. Şibihoyo Perde Dizgesi

Bu makamda ezgilerin karar sesi La ile başlangıç sesleri arasındaki kalıp korunur. Başlangıç sesi karar sesinin kalında dördüncü derecesiyse T-T-B-S kalıbı; üçüncü derecesiyse T-B-S kalıbı ve ikinci derecesiyse B-S kalıbı mutlaka korunur.

Şekil 37. Timinoyo Perde Dizgesi

Bu makamda yeden sesle üçüncü derece arasındaki kalıp mutlaka korunur.

4.3.4. Makamların Ritüel Tipleriyle İlişkisi

Ezgiler hangi ritüele yönelik yaratılacaksa o ritüele uygun görülmüş makamın özelliklerini taşımalıdır. Dolayısıyla aynı amaca yönelik olarak yaratılmış ezgiler, aynı makam dahilinde yer alır. Sekiz ana makamın dolayısıyla bu makamlar dahilindeki ezgilerin ilişkilendirildiği ritüeller şöyledir:

Birinci Makam (Qadmoyo) 1. Pazar

Sevindirici ve yumuşatıcı bir etkiye sahip olduğu için müjdeleyici ve sevindirici haberlerin makamıdır. Buna dayanarak Doğu Bayramında, Diriliş Bayramında, Meryem Ana'nın Övgü Bayramı'nda, Kilise Yenilenme Pazarı tıklarında, nişan ve düğün ritüellerinde kullanılır.

İkinci Makam (Trayono) 2. Pazar

Soğuk ve gurur kırıcı bir etkiye sahip olduğu için Museviliğin sünnet şartına itaat eden İsa Mesih'in Sünnet Bayramında, Vaftiz Bayramı'nda, inananların vaftiz günlerinde, tövbe günlerinde, ölüm ritüellerinde kullanılan makamdır.

Üçüncü Makam (Tilithoyo) 3. Pazar

Çok acı ve sert bir etkiye sahiptir. Musevilerin şartı gereğince 40. günde tapınağa getirilen İsa Mesih'i, çok yaşlı olduğu halde kutsal ruhtan aldığı güçle taşıyan Şemun Sobo (şeyh) Meryem'e acı sözlerle "Kılıç yüreğini delip geçecek" dedi bu yüzden bu makam İsa Mesih'in Tapınağa Giriş Bayramına adandı.

Dördüncü Makam (Ribihoyo) 4. Pazar

Heyecan ve ibadetle ilgili olup soğuk bir etkiye sahip olduğu için Melek Cebrail'in Meryem Ana'ya İsa Mesih'i doğuracağını müjdelediği, Meryem Ana Müjde Bayramında kullanılan makamdır. "Çünkü Meryem Ana, Melek Cebrail tarafından müjdelendiği zaman annemiz Havva gibi aldatılmasından korkarak meleği sorguya çekip kesin kanıtlar aldıktan sonra tanrının hükmüne mutlulukla riayet etmiştir." (Denno, 1998:15)

Beşinci Makam (Himişoyo) 5. Pazar

Güçlü, yakıcı bir sıcaklık etkisi vardır. İsa Mesih'in Öğrencileri onun kendilerinden ayrılıp göğe yükselişini izlerken onun sevgi ateşiyle tutuşup alevlendiler bu nedenle bu makam İsa Mesih'in Göğe Yükseliş Bayramında kullanılır. Ayrıca Kâhin Zekeriya'nın Müjde Pazarı, Sadık Yusuf'un vahiy pazarı, *diyakosların başı*, ilk şehit Mor Stefanos'un *Tıksları* bu makamla icra edilir.

Altıncı Makam (Şititoyo) 6. Pazar

Yumuşatıcı ve hüzünlü bir etkiye sahiptir. Bu nedenle İsa Mesih'in Elemi'ne uygun görülmüş makamdır. Ayrıca ölüm ritüellerinde kullanılır.

Yedinci Makam (Şibihoyo) 7. Pazar

Olağanüstü bir sıcaklığa sahip olduğu için Kutsal Ruh'un ateşe benzer diller şeklinde Öğrenciler'in üstüne inmesini temsilen Pantikusti Bayramında kullanılır. Ayrıca Kâhinlerin resamet ritüellerinde, Kilisenin Takdis Bayramı'nda, başrahiplerin karşılanma ritüellerinde, düğünlerde ve din adamı sınıfından olan ölmüş kişilerin anma ritüellerinde kullanılır.

Sekizinci Makam (Timinoyo) 8. Pazar

Çok sert bir özelliğe sahiptir. İsa Mesih'e sevgilerinden vazgeçmeyip işkencelerle öldürülen kişilerin tıkslarında ve Haç Bayramında kullanılan makamdır. (Akyüz, 2005: 149-153)

Birçok kültürel farklılık taşıyan ve bu farklılıklar etrafında bütünleşen Süryani Cemaati, Kilise Müziği'ni, farklılıklarından temellenen ortak değerlerini ve anlamlarını ifade etme ve yeniden üretmede kullanır. Bu kullanım amacı ve müziğin işlevselliği dolayısıyla söz konusu müzik karakteristik özellikler taşır. Gerek anlamın amaçlı olarak müziğe yerleştirilmesi yoluyla gerekse deneyimler sonucu çıkarılabilen anlamlar açısından Süryani Kilise Müziği kültürel ifadede vazgeçilmez bir biçimdir.

SONUÇ

Kültürel farklılık temeline göre bir araya gelmiş bireylerden oluşan cemaatlerin, kendilerini diğer cemaatlerden farklılaştırarak geliştirdikleri aidiyet bilincinin devamlılığına, cemaat üyelerince önem verilir. Kültürel bir cemaatin üyeleri, kendi istekleriyle kimliklerini tanımlayacakları ve özdeşleşecekleri kültüre bağlılıklarını sunamadıkları ve devamlılığını sağlayamadıkları sürece aidiyet duyguları zedelendiği için rahatsızlık duyarlar. Bunun yanında, kültürel kimliklerin 'tanınma'sı isteği de önemlidir. Birey, kimliğinin temel karakteristiklerini, kültürel kimliği çerçevesinde tanımlayıp ifade ettiği için, ait olduğu cemaatin kültürel özellikleri ve diğer cemaatlerden farklılıkları içerisinde varlık ve anlam kazandığı için, taşıdığı bu kültürel özelliklerin ve farklılıkların kamusal alanda saygı görmesi ve tanınması birey açısından gereklidir. Bir cemaatin üyeleri kimliklerini tanımladıkları, özdeşleştikleri kültürün devamlılığını sağlayamadıkları sürece aidiyet duyguları zedelendiği için rahatsızlık duyarlar. Cemaat üyelerinin, bazı ortaklıklar etrafında bütünleşmesi ve bu bütünlüğün korunması idealini bir yaşam modeline dönüştürmeleri ile oluşan toplumsal yapı yani kolektivite, üyelerin bir aidiyet bilinciyle hareket etmelerini ve bu bilince hizmet etmelerini sağlar. Bir cemaati diğerinden ayıran, kolektivite, cemaatin ortak değerlerinin zaman ve diğer cemaatlerle etkileşim içinde uğradığı değişim doğrultusunda tekrar tekrar tanımlanır. Cemaatler kendilerini kolektif bilinçleriyle ilişkili olarak tanımlar, bu bilinci, öz kültürlerini simgesel boyutta yaşamak zorunda olsalar da çeşitli ifade alanları ve biçimleri yaratarak kuşaktan kuşağa aktarırlar. Kültürel farklılıklar temeline göre oluşmuş tüm cemaatler gibi Süryani Cemaati de, tarih, din, dil, toprak birliği, ortak yaşamsal pratikler ve benzeri öğelere değer veren, kendilerini bunlardan herhangi birinin ortaklığıyla tanımlayabilen, ortak bir kültür bilinci taşıyan bir cemaattir. Dolayısıyla Süryani olmak, ortak soy ve tarih bilinci, kullanılmasa ve sadece sembolik anlam taşısa bile ortak ve kutsal bir dil, ortak bir din, ortak ve anlamlı bir topluluk ismi, ortak bir yaşam sürdürme modeli gibi bileşenler aracılığıyla tanımlanır.

Süryaniler, Hıristiyanlık öncesi tarihlerinden övgüyle söz edip aktarımını sağlasalar da etrafında bütünleştikleri asıl olarak Hıristiyanlık sonrası tarihleridir. Süryani olmanın özel bileşenleri, Hıristiyanlık üzerine temellenen ortak bir soy ve tarih bilinci ve kutsal bir dil olarak kabul ettikleri ana dilleridir. Dine dayalı ortak soy ve tarih bilinci, hem İsa'nın Müjdesi'ne ilk cevap veren topluluk olarak, hem de Hıristiyanlık'ın doğuşundan bu yana bu dini ve İsa'yı en gerçek anlamda yaşayan ve

taşıyan tek topluluk olma düşüncesine dayalı olarak, bu topluluğu özel kılar. Süryaniler taşıdıkları bu özel soy ve tarih bilincini, kolektiviteye dair, sürekli olarak işler ve genç kuşaklarına aktarırlar. Kutsal dilleri Süryanice ise, cemaat içinde çok kullanılsa da Süryani Kültürü devamlılığının vazgeçilmez bir parçasıdır. Süryaniler, etrafında bütünleştikleri kolektif değerlerine, bu değerleri ifade etmeye, yeniden üretmeye ve aktarımını sağlamaya yönelik bir yaşam sürdürme modelini benimsemişlerdir. Bu yaşam modeli de Süryani olmanın gerekliliklerindedir. Günümüzde Süryanilik daha çok dinsel eksende tanımlanır. Bu cemaatte din, üyelerinin iletişimde bulunduğu, aitlik hissettiği ve birey olarak anlam kazandığı bir sosyal çevreyi var eder. Üyeler, bu sosyal çevre içerisinde bir bütün olma bilinciyle davranır, bir bütün olarak etkinlikler gerçekleştirir, 'ötekiler' olmadan aidiyet duygularını ve kolektif değerlerini pekiştirirler ve devamlılığını sağlarlar. Cemaatler ait oldukları kültüre ilişkin anlamları yeniden üretmek ve aktarmak, bu kültüre bağlılık sunmak ve ifade etmek amacıyla çeşitli ifade alanları ve biçimleri yaratırlar. Süryani Cemaati için de, diğer cemaatler için olduğu gibi, yarattıkları kültürel ifade alanlarından en verimli, cemaatin kolektif değerlerinin temsiline dayalı ve bu değerlerden beslenen simgelere bağlı anlamların üretildiği, soylu amaçlar taşıyan ritüellerdir. Birey, ritüel içinde, ritüelistik davranış dizgelerini, metin okuma becerisini, cemaate ilişkin değerler sistemini kendiliğinden öğrenir. Süryani Kültürü, ritüellerinde, değerlerine ilişkin anlam öğelerini tekrar tekrar kullanma yoluyla üyelerini bilgilendirir ve şekillendirir. Ritüel, Süryani Kültürü'nün aktarımını sağlarken; Süryani olmaya ilişkin ve cemaatin kültürel yapısından beslenen öğeleri tekrar tekrar işleyerek de özel anlamlara işlerlik ve süreklilik kazandırır. Süryani Ritüelleri, birçok kültürel ifade biçimini ve sadece Süryaniler'e açık olan derin anlamları içerir. Sergilenen her davranış, kullanılan her simge, Süryani Kolektivitesi'ne gönderme yapar ve buna yönelik anlamlar üretir.

Müzik Süryani Ritüelleri'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Süryani Kilise Müziği, kilise öncülerinin oluşturdukları, kutsal metinlere dayalı şiirler, dualar ve kutsal kitaptan seçilen ayetler üzerine sekiz ana Süryani Makamında icralar yapılması ve bu geleneğin meşk usulüyle aktarımına dayalıdır. Süryani Kilise Müziği'ndeki Makam tanımlaması, seslerin belli kurallar içindeki seyrini, ilahinin ithaf edildiği anlamı, icra biçimini, hece sayısını, tartım kalıbını, kısacası bir bütünü ifade eder. Süryaniler'ce, ezgilerin, aynı makam dahilinde tanımlanmasında ezgilerin belli ritüellere özgü olması, ritüellerin özel amaç taşıyan bölümlerinde kullanılması, kullanılan sözler, seyir gibi sahip oldukları herhangi bir ortak özellik belirleyici olabilir.

Süryani Makamları seyir özellikleri açısından kendine özgü bir yapıya sahiptir. Makamlar dahilindeki tüm ezgiler, genelde dörtlü veya beşli içindeki hareketler üzerine kuruludur. Genliği, nadiren, bir sekizliye ulaşan ezgilere de rastlanır. Süryani Kilise Müziği seslendiricileri, ezgilerini, herhangi bir sestten başlayarak seslendirirler bile; makamların koruduğu bazı kalıplar vardır.

Birçok kültürel farklılık taşıyan ve bu farklılıklar etrafında bütünleşen Süryani Cemaati, Kilise Müziği'ni, farklılıklarından temellenen ortak değerlerini ve anlamlarını ifade etme ve yeniden üretmede kullanır. Bu nedenle söz konusu müziğin taşıdığı karakteristik özellikler vardır. Süryaniler, M.Ö. ikinci yüzyıldan bu yana yaşamlarını, azınlık statüsünde sürdürmek zorunda kalmalarına, hep 'öteki' olarak görülmelerine ve yazılı aktarım geleneğine sahip olmamalarına rağmen kilise müziklerinin kolektif değerlerine yönelik birçok karakteristiğini korumuşlardır.

EK- 1: CD. LİSTESİ

Müziksel Analizde Kullanılan Örnekler

- 1- Kuryeleyson
- 2- Barekhor
- 3- Haylavoto
- 4- Mor Afrem- Malağo Dbesro
- 5- Diloğ
- 6- Kadişat Aloho
- 7- Zodek Nehve sekiz makamda
- 8- Yüzük Kutsama Recitatif
- 9- Şupho
- 10- Qadmoyo3
- 11- Trayono2
- 12- Tilithoyo2
- 13- Tilithoyo19
- 14- Ribihoyo2
- 15- Himişoyo3
- 16- Şititoyo3
- 17- Şibihoyo5
- 18- Timinoyo3

KAYNAKÇA

Kitaplar

ACAR, F. Barsaumo; **Dargo 1 Lessons in Syriac**, Stockholm, 1999, 66 s.

AKDOĞU, Onur; **Türk Müziğinde Türler ve Biçimler**, Birinci basım, Meta Basım, İzmir, 2003, 670 s.

AKYÜZ, Gabriyel; **Tüm Yönleriyle Süryaniler**, Birinci basım, Anadolu Ofset, İstanbul, 2005, 469 s.

ANDERSON, Benedict; **Hayali Cemaatler**, Çev: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, 226 s.

ÇELİK, Mehmet; **Süryani Tarihi**, Cilt I, Birinci basım, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1996, 350 s.

DANNO, Nimetullah; **Süryani Müziği**, Çev: Gabriyel Akyüz, İsteme Adresi: Mardin Kadim Kırklar Kilisesi, İstanbul, 1998, 47 s.

DORU, Nesim; **Doğu'dan Batı'ya Süryaniler**, Birinci basım, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, 170 s.

EMİROĞLU, Kudret, Suavi Aydın; **Antropoloji Sözlüğü**, Birinci basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, 963 s.

EMNALAR, Atınç; **Türk Halk Müziği ve Nazariyatı**, Birinci basım, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1998, 940 s.

EROL, Ayhan; **Popüler Müziği Anlamak**, İkinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2005, 295 s.

HUIZINGA, Johan; **Homo Ludens**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, 253 s.

KAEMMER, John E; **Music in Human Life: Anthropological Perspectives on Music**, Çev: Yetkin Özer (Yayınlanmamış çeviri), Texas: University of Texas Pres, 1993, 114 s.

Kitabı Mukaddes Şirketi; **İncil**, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 1999, 550 s.

MARSHALL, Gordon; **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Birinci basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, 916 s.

ŞİMŞEK, Mehmet; **Süryaniler ve Diyarbakır**, İkinci basım, Kent Yayınları, İstanbul, 2006, 341 s.

TABUROĞLU, Özgür; **Dünyevi ve Kutsal**, Birinci basım, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, 298 s.

TANİLLİ, Server; **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası**, Cilt I, Beşinci basım, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1999, 561 s.

TANOĞLU, İshak, Sara Tanoğlu; **Eserleriyle Mor Afrem**, Çev: Sara Tanoğlu, İsteme Adresi: Yakup Şevki Cad. No: 10/1, Elazığ, 2006, 297 s.

TAŞĞIN, Ahmet, Eyüp Tanrıverdi, Canan Seyfeli; **Süryaniler ve Süryanilik**, Birinci basım, Orient Yayınları, Ankara, 2005, 334 s.

TOK, Nafiz; **Kültür, Kimlik ve Siyaset**, Birinci basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, 340 s.

WILLIAMS, Raymond; **Kültür**, Çev: Suavi Aydın, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993, 238 s.

Dergiler

“Mardin’de İncil-i Şemmas Takdis Töreni”, **Kurkmo Dergisi**, Sayı: 4-5, 2006, 44 s.

Tezler

AYDUSLU, İsmail; “Cumhuriyet Döneminde Mardin ve Yöresinde Süryaniler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Görüşmeler

- 2007a “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 02.07.2007
- 2007b “İffet Özaltın’la görüşme”, Mardin, 03.07.2007
- 2007c “Deniz Kırılmaz’la görüşme”, Mardin, 04.07.2007
- 2007d “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 05.07.2007
- 2007e “Florans Orundaş’la görüşme”, Mardin, 06.07.2007
- 2007f “Deniz Kırılmaz’la görüşme”, Mardin, 06.07.2007
- 2007g “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 07.07.2007
- 2007h “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 08.07.2007
- 2007ı “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 08.07.2007
- 2007i “İsa Gülten’le görüşme”, Mardin, 09.07.2007
- 2007j “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 12.07.2007
- 2007k “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 12.07.2007
- 2007l “Florans Orundaş’la görüşme”, Mardin, 13.07.2007
- 2007m “Feride Akyüz’le görüşme”, Mardin, 14.07.2007
- 2007n “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 24.07.2007
- 2007o “Muhammet Palancı’yla görüşme”, 28.07.2007
- 2007ö “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 10.08.2007
- 2007p “Deniz Kırılmaz’la görüşme”, Mardin, 12.08.2007
- 2007r “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 14.08.2007
- 2007s “Feride Akyüz’le görüşme”, Mardin, 15.08.2007
- 2007ş “Medrese öğrencileriyle görüşme”, Mardin, 17.08.2007

2007t “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin 20.08.2007

2007u “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin 21.08.2007

2007ü “Gabriyel Akyüz’le görüşme”, Mardin, 23.08.2007

2008a “Gabi Yerli’yle görüşme”, Mardin, 13.07.2008

2008b “Deniz Kırılmaz’la görüşme”, Mardin, 15.07.2008

2008c “Janet Çakmak’la görüşme”, Mardin, 19.07.2008

2008ç “Gabi Yerli’yle görüşme”, Mardin, 20.07.2008

2008d “Belma Yerli’yle görüşme”, Mardin, 23.07.2008

2008e “Koma Azad müzik grubu üyeleriyle görüşme”, Mardin, 25.07.2008

2008f “Janet Çakmak’la görüşme”, Mardin, 02.08.2008

2008g “Şabo Çakmak’la görüşme”, Mardin, 12.08.2008

2008h “Deniz Kırılmaz’la görüşme”, Mardin, 20.08.2008

2008ı “Mihael Akyüz’le görüşme”, Mardin, 23.08.2008

2008i “Belma Yerli’yle görüşme”, Mardin, 23.07.2008

İnternet Adresleri

SOK Süryani Ortodoks Kilisesi

WEB <http://www.suryanikadim.org/tarih/ASOK-dogusu.html>

Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi: Doğuşu ve Gelişimi (05.05.09).

İDEM/REYONO İstanbul Süryani Ortodoks Kilisesi Haber Dergisi

Akgüç, David, Ümit Koç; Kilisenin Kutsal Sırları 1 (02.01.09).

WEB <http://www.reyono.net/default.aspx?s=13&b=11>

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Bilgihan Akbaba Bozok

Doğum yeri ve yılı: Selim – 04/11/1977

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Lisans: 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı

Lise: 1994, Kars Alpaslan Lisesi

İş Tecrübesi: 2002, Narlıdere İnönü İlköğretim Okulu